THE LIBRARY OF CONGRESS

THE LIBRARY OF CONGRESS

WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW.

1. Wykaz osób, które złożyły zeznania przed Komisją Badawczą.
2. Lend & Lease Act.
3. List R.Grahama do p.Ambasadora Ciechanowskiego z dn.14.XI.41.
4. Depesza z 18.XI.41.
5. List Ambasadora do R.Grahama z 18.XI.41.
6. Ołówkowa notatka Min.Kwapiszewskiego.
7. List p.McNamara do Min.Kwapiszewskiego z 24.XI.41.
8. Rekwizycja z dn.12.XII.41 (i dodatkowe)
9. Umowa z firmą H.A.Freedman.
10. Poufna informacja o firmie Freedman.
11. Pismo p.Kołłupajły z dn. 4.XII.41.
12. " " " 25.XII.41.
13. " " " 23.I.42.
14. " firmy Freedman z dn21.IV.42.
15. " " " do p.Kołłupajły z dn.21.IV.42.
16. Porównanie sum rekwizycji i kontraktu.
17. Pismo p.Min.Faltera z dn.3.IV.42.
18. Depesza p.Min.Faltera z dn.10.IV.42.
19. Wycinek z gazety dotyczący pani B.Padowicz.
20. Sprawozdanie Dr.Obierka z dn.30.V.42.
21. Nominacja Min.Strakacza z dn.22.XII.41.
22. Pismo Min.Stańczyka z dn.8.I.42. do p.Znamięckiego.
23. Pismo Min.Stańczyka do Ambasadora z dn.22.XII.41.
24. Pismo p.Ambasadora do Min.Strakacza z dn.15.I.42.
25. Pismo Min.Stańczyka do Ambasadora z dn.8.I.42.
26. Pismo p.Kołłupajły z dn.1.IV.42.
27. Uzasadnienie wniosku pani Wojciechowskiej o zawieszenie p.Kołłupajły.
28. 12 zarzutów p.Honigwilla przeciwko p.Kołłupajle.
29. Pismo p.Min.Strakacza z dn.3.I.42.
30. Pismo p.Ambasadora do Min.Strakacza z dn.4.VI.42.
31. Zeznanie p.Kołłupajły z dn.30.IX.42
32. Pismo z Lend & Lease Administration z dn.25.IX.42.
33. 6 protokułów Komisji Lend Lease.
34. 6 poufnych informacyj z prywatnego biura wywiadowczego.
35. Notatka p.Ambasadora.
36. Memorjał Delegatury o odszkodowaniu od f.Freedman.
37. Pismo Min.Stańczyka z dn.27.I.42.
38. Oferta p.McNamara z dn.5.XII.41.
39. Pismo p.Min.Kwapiszewskiego z dn.6.I.42.
40. Pismo p.Kołłupajły z dn.30.I.42.

D753
.2
.P6P4

047621
21 Ja 44

Załącznik Nr. 1

WYKAZ OSOB PRZESŁUCHANYCH PRZEZ KOMISJĘ BADAWCZĄ

a) w New Yorku

1. p. Min. Alfred Falter
2. p. Radca Janusz Żółtowski
3. p. Min. Sylwin Strakacz
4. p. Dyr. Aleksander Znamięcki
5. p. Konsul Kazimierz Krasicki
6. p. Tomasz Kuźniarz
7. p. Ludwik Honigwill
8. p. Zofia Wojciechowska
9. p. Jerzy Sawicki
10. p. Dr. Leopold Obierek
11. p. Mieczysław Dobija
12. p. red. Stanisław Strzetelski
13. p. Kazimierz Koszarski
14. p. Ignacy Kołłupajło
15. p. Jan Pogorzelski
16. p. Jan Wasilewski

b) w Washingtonie

17. p. Ambasador Jan Ciechanowski
18. p. Minister Michał Kwapiszewski
19. p. Sekretarz Rafał Łempkowski
20. p. Władysław Besterman
21. p. Stefan Poradzewski

PUBLIC LAW 11 - 77th CONGRESS
CHAPTER 11 - 1st SESSION
H. R. 1776

AN ACT

..... That this Act may be cited as "An Act to Promote the Defense of the United States."

Sec. 2. As used in this Act -

(a) The term "defense article" means -

(1) Any weapon, munition, aircraft, vessel, or boat;

(2) Any machinery, facility, tool, material, or supply necessary for the manufacture, production, processing, repair, servicing, or operation of any article described in this subsection.

(3) Any component material or part of or equipment for any article described in this subsection.

(4) Any agricultural, industrial or other commodity or article for defense.

Such term "defense article" includes any article described in this subsection: Manufactured or procured pursuant to section 3, or to which the United States or any foreign government has or hereafter acquires title, possession, or control.

(b) The term "defense information" means any plan, specification, design, prototype, or information pertaining to any defense article.

Sec. 3. (a) Notwithstanding the provisions of any other law, the President may, from time to time, when he deems it in the interest of national defense, authorize the Secretary of War, the Secretary of the Navy, or the head of any other department or agency of the Government -

(1) To manufacture in arsenals, factories, and shipyards under their jurisdiction, or otherwise procure, to the extent to which funds are made available therefor, or contracts are authorized from time to time by the Congress, or both, any defense article for the government of any country whose defense the President deems vital to the defense of the United States.

(2) To sell, transfer title to, exchange, lease, lend, or otherwise dispose of, to any such government any defense article ....

Bardzo pilne!
Potwierdzić odbiór i zaraz zakomunikować Radzie Polonii
Min. Strakacz
17.11.1941
J.C.

OFFICE OF LEND-LEASE ADMINISTRATION
Five-Fifteen 22d Street NW
Washington, D. C.

November 14, 1941.

My dear Mr. Ambassador:

Approximately one million overcoats for one dollar each, plus about 25¢ per garment for renovating expense, can be assembled in less than one week. These garments came from pawn shops throughout this country.

If your government would be interested in obtaining any of these, further details will be given you by Mr. Martin J. McNamara, Room 907, Investment Building, 15th & K Streets, Washington, D.C. Phone District 0383.

I am also told that samples can be examined at the above gentleman's office.

Sincerely yours,

Ray A. Graham, Jr.
Lend-Lease Administration

Mr. Jan Ciechanowski
Ambassador of Poland
2640 Sixteenth Street
Washington, D. C.

CLARIS

POLEXTERNE - LONDON

NA RYNKU TUTEJSZYM JEST OKAZJA NATYCHMIASTOWEGO ZAKUPIENIA OKOŁO
MILJONA PALT CYWILNYCH POCHODZACYCH Z LOMBARDOW PO CENIE DOLARA ICWIERĆ
ZA SZTUKE WLACZNIE Z DOPROWADZENIEM DO UZYWALNOSCI STOP BADAM
MOZLIWOSC ZAKUPU CZESCI TEGO KONTYNGENTU W RAMACH LENDLEASE
PROSZE TELEGRAFOWAC CZY RZAD REFLEKTUJE NA KUPNO ORAZ WJAKIEJ
ILOSCI STOP POROZUMIEWAM SIE Z RADA POLONII I MINISTREM
STANCZYKIEM

C 73

18.11.1941

JC

WYSŁANO O GODZ. 11:00 RANO

745/SZ-253 November 18th, 1941.

My dear Mr. Graham,

Thank you ever so much for informing me in your letter of November 14th about the overcoats which are at present available from pawn shop stocks throughout the United States.

In view of the very considerable requirements of our civilian deportees in Russia, the matter is of great interest to my Government and I have cabled to London about it. I have also informed the American Polish organizations who are interested in relief work among the Polish people in Russia and elsewhere.

While the Polish Government will probably wish to purchase some of these overcoats if they are in good condition, the question of lack of funds and difficulties of transfer arises and I should therefore be much obliged to you if you could ascertain whether it would eventually be possible to conclude such a purchase under the Lend-Lease Act.

Yours very sincerely,

J. Ciechanowski
Ambassador of Poland.

R. A. Graham, Jr., Esq.,
Lend-Lease Administration,
515 - 22nd Street NW.,
Washington, D.C.

OŁOWKOWA NOTATKA P.Min. KWAPISZEWSKIEGO — Załącznik Nr. 6

(ODPIS)

Article	Amount	Price
Army coats	50.000	$ 5.35
Tunics	50.000	1.17 1/2 With army buttons
Trousers	25.000	1.25-1.50 minus 10 o/o
Undershirts	10.000 doz.	price will be quoted
Overseas caps	50.000	4.00 per doz.
Men coats	200.000	1.07 fumigated *)
Ladies coats	200.000	1.07 " *)
Shoes /new/	50.000	2.00 assorted sizes
Shoes /children's/	5.000	1.55
Blankets /seconds/	3.500	1.75 60 by 80 inch.
Blankets /new/	1.000	0.80 50 by 60 "
Blankets /new/	500	1.15 60 by 60 "
Mackinaw /new/	100.000	4.50

Harry A. Friedman, Inc.
185 Second str.
Chelsea, Mass.

Trench shoes /hobnailed/	5.000	$ 2.00
Army shoes	5.000	2.00
Army blankets /repaired, cleaned/	5.000	2.65

---

*) przy tej pozycji było napisane " 1.25 fumigated - cleaned" i potem przekreślone.

7

MARTIN J. Mc NAMARA
945-951 Investment Building
Washington, D.C.

November 24, 1941.

Mr. Michal Kwapiszewski
Minister Plenipotentiary
Counselor of the Embassy of Poland
2640 Sixteenth Street, Northwest
Washington, D.C.

Dear Mr. Kwapiszewski:

Following your suggestion of this morning, our conversation relative to merchandise, I wish to advise you that there is available, quite a volume of second hand merchandise, suitable for relief purposes such as, ladies' and gentlemen's second hand overcoats in which there are two or more years wear in them.

All of these coats are wearable; approximately 75% of the ladies' coats will have fur collars. The men's overcoats are also wearable and mendable, weighing approximately six pounds each. T hese can be packed ready for shipment, f.o.b. Boston, at $1.00 each. If they are to be cleaned, there will be an extra charge of 25 cents for cleaning and packing. If you desire to take the coats as is, without cleaning, you can have 200,000 of them already packed for overseas shipment within ten days. If they are cleaned and fumigated, of course, it will take several months additional.

Small articles on which I am quoting, are available in more or less of usable assorted scale and sizes, viz:

"There are available approximately 25,000 used olive drab woolen shirts."

$13.00 per dozen for most grades and $16 or $17 per dozen for better grades.

"Army shoes in good condition or repaired to be in good condition at $1.50 per pair."

"At the moment there are available only about 1000 dozen each of the used Army undershirts and used Army drawers, and these are being disposed of very rapidly, so that this supply is very limited." T hese are quoted at 70 cents a garment.

"There are available approximately 50,000 unused U.S.A. olive drab wool overseas caps, at $6.00 per dozen."

"There is an available supply of about 35,000 to 50,000 of the used army overcoats."

7a

"Of these there are about 10,000 that are already repaired and ready for immediate shipment."

"The balance can be repaired at the rate of 5,000 to 10,000 overcoats every week or ten (10) days."

"During this interval it might be possible to accumulate an additional supply of perhaps 25,000 more or less of similar overcoats."

"In all these matters of quotation, supply, etc., some indefiniteness must be expected at the moment, because any very specific efforts to accumulate too much information, prices, etc., would have the effect of driving up the market."

"There are available approximately 20,000 used U.S.A. olive drab wool coats."

"There are practically ready for immediate shipment as only a small part of these require repairs."

"As much of this merchandise is not held directly by us, firm prices cannot be quoted at the moment, but we can estimate that at the following prices business can be done on the above mentioned articles."

Repaired overcoats, each . . . . . $ 4.00
Not repaired at, each 3.75
Used, O.D. wool coats, each 2.00
Used, O.D. wool shirts, dozen . . . . . 13.00 for most of the grades, and $15.00 to $17.00 per dozen for better grades, which would of course increase the availability of these shirts.

"In talking over our position here at the mill, we find that we have 1500 blankets (firsts) all finished and baled and the equivalent of 2100 blankets ready to go to the fulling mill, and be cut and sewed. This 2100 we could ship within two weeks. This totals 3600 blankets. We also have 2600 seconds that were held out from the last two orders. The first's are quoted at $2.75 each, the second's at $1.75 each. These blankets are the same as were sold to the R ed Cross for $2.45 before the price advanced."

"We can deliver any future orders at the rate of 15,000 per week, f.o.b. Boston at $2.75. Of course, we can give you work shoes similar to the sample for $1.75 to $2.00 per pair and deliver them at the rate of about 5,000 per week, f.o.b.Boston, packed ready for delivery."

We also have available 50,000 pair of ladies' high shoes which originally sold retail from $10.00 to $14.00 per pair which can be procured for less than $1.00 f.o.b. Boston, packed for delivery.

All of these prices are subject to prior sale.

Trusting we will hear from you at your earliest convenience and if I can be of further service to you, let me know.

Sincerely yours,

/-/ Martin J. McNamara

APPLICATION FOR ALLOCATION OF FUNDS FROM LEND-LEASE APPROPRIATION

For Defense Articles, Information and Services Listed Below

Application made by Polish Government — Procurement Agency Treasury — Program No. 1-T-P-7

Applicable Appropriation Category 1-A-7 — Bureau or Section of Agency ____ — Sheet 1 of 1 Sheets

Date 12/12/41

Item No. (1)	Quantity Wanted (2)	Unit (3)	Description of Item (4)	Has agency specifications of item? (5)	(6-7-8)	Estimated cost of quantity recommended by agency. (9)	(10)	Item covered by requisition number (11)
1	50,000		old Army Costs (repaired)	used		$167,500.00		P-33
2	50,000		Old Tunics (repaired)	used		58,750.00		P-33
3	25,000		old Trousers (repaired)	used		31,250.00		P-33
4	60,000		old Undershirts (repaired)	used		30,000.00		P-33
5	50,000		Overseas Caps	new		21,000.00		P-33
6	200,000		Men's Overcoats (old-unrepaired)	used		214,000.00		P-33
7	200,000		Women's Overcoats (old-unrepaired)	used		214,000.00		P-33
8	50,000	prs.	new Workmen's Shoes - assorted sizes	new		100,000.00		P-33
9	5,000	prs.	new Children's shoes - assorted sizes	new		7,750.00		P-33
10	3,500		(seconds - new) 6 x 80 in. Blankets	new		6,125.00		P-33
11	1,000		Children's size Blankets(new)	new		800.00		P-33
12	500		Blankets 60x80 in. (new)	new		575.00		P-33
13	25,000		Mackinaws-new-assorted sizes	new		112,500.00		P-33
14	5,000	prs.	assorted sizes - Trench shoes - hobnailed	new		10,000.00		P-33
15	5,000	prs.	Army shoes - assorted sizes	new		10,000.00		P-33
16	10,000		O.D. repaired and cleaned, Army Blankets	used		26,500.00		P-33
17	60,000		U.S. Army O.D. (old), Woolen Shirts	used		67,500.00		P-33
18	75,000		6 x 80 in. Blankets - new - 60% wool	new		198,750.00		P-33
19	5,000	prs.	(assorted sizes) Gloves - wool, old	used		1,750.00		P-33
20	10,000	prs.	socks - old, U.S. Army salvage	used		1,000.00		P-33
21	20,000		old Woolen civilian sweaters	used		10,000.00		P-33
22	10,000		old part-wool civilian sweaters	used		2,500.00		P-33

Application submitted by J.Ciechanowski, Polish Ambassador. Date 12/12/41

Total funds to be allocated $1,292,250.00

Procurement recommended by /-/ Treasury Procurement Program /-/ Date 12/12/41

Total number of items 22

(Stamp)
Approved by
Oscar Cox EGS 12/18/41
Philip Young PY 12/18/41
John Orchard JNO 12/18/41
James Buckley JB 12/18/41 RCE
Moore Lynn ML Dec 22 1941

Coats Army OD used	50.000 rep.	3.01	150.500.-
Tunics Army OD used	50.000 rep.	1.06	53.000.-
Trousers Army OD used	50.000 rep.	1.12	56.000.-
Undershirts and drawers used	60.000 rep.	0.90	54.000.-
Overcoats Men's used	200.000	0.96	192.000.-
Overcoats Women's used	200.000	0.96	192.000.-
Shirts Army wool	60.000 rep.	1.01	60.600.-
Gloves wool used assorted sizes	5.000	0.31	1.550.-
Socks Army used salvage	10.000	0.09	0.900.-
Sweaters wool civilian used	20.000	0.45	9.000.-
Sweaters part wool civilian used	10.000	0.22	2.200.-
Blankets 60% wool 60x80 seconds	3.500	1.57	5.495.-
Blankets 60% wool children	1.000	0.72	720.-
Blankets 60% 60x60	500	1.03	515.-

Amendment to the R equisition P.33-A 1.

Under section 2 A increase the quantity of item 3 from 25.000 to 50.000 and change the item 4 to read 60.000 pairs of old undershirts and drawers.

ODPIS.wyciągu kontraktu.

9

Group 1 QUOTATION TO Contract No.DA-TPS-3227

UNITED STATES TREASURY DEPARTMENT
(Department or establishment)
WASHINGTON, D. C.
(Address)

PROCUREMENT DIVISION
(Office or station)
December 30, 1941
(Date)

Conformation of quotation in sextuplicate subject to the conditions on the reverse hereof, for furnishing the following supplies, and/or services, for delivery at FAS Boston, Mass. or New York, N.Y.

Req. P-33 (Partial) J.W. Flatley, Acting Chief, Contract & Purchase Branch
(Name (Title)

Item	Articles or services	Quantity	Unit	Unit Price
1	Coats, Army, O.D., used (repaired)	50000	a	3.01
2	Tunics, Army, O.D., used (repaired)	50000	"	1.06
3	Trousers, Army, O.D., used (repaired)	50000	"	1.12
4	Undershirts and Drawers, used (repaired)	60000	pair	.90
5	Overcoats, Men's, used	200000	a	.96
6	Overcoats, Women's, used	200000	"	.96
7	Shirts, Army, wool, used (repaired)	60000	"	1.01
8	Gloves, wool, used, assorted sizes	5000	pair	.51
9	Socks, Army, used, salvage	10000	"	.09
10	Sweaters, wool, civilian, used	20000	a	.45
11	Sweaters, part wool, civilian, used	10000	"	.22
12	Blankets, 60% wool, 60x80 inches, seconds	3500	"	1.57

Bidder Harry A. Freedman, Inc.

December 30, 1941
Address 185 Second St.
Chelsea, Mass

by (signed) Harry A.Freedman

Title Treasurer

ACCEPTANCE BY THE GOVERNMENT

Accepted ----------

Name (Signed) A. J. Walsh

Title Assistant to the Director

Item No.	Articles or Services	Quantity	Unit	Unit Price
13	Blankets, 60% wool, children's	1000	a	.72
14	Blankets, 60% wool, 60 x 80 inches	500	"	1.05

EXPORT PACKING: Packing shall be done by the contractor as follows:

(A) - Shall be suitably balep approximately 500 pounds to bale.

(B) Bales shall be lined with waterproofed paper.

(C) Bales shall be tightly compressed and secured around the girth by at least four metal straps or wires.

(D) The ends of bales shall be securely sewed.

DELIVERY: Subject to immediate delivery as boats become available for shipment.

NOTE: Marking requirements, shipping instructions, and inspection details, will be furnished to contractors in due course.

Items 1 to 11, inclusive, subject to fumigation. Certificate of fumigation must be furnished by contractor.

New York, 4 grudnia, 1941.

Wielce Szanowny i Drogi Panie Ministrze,

Zgodnie z obietnicą przesyłam kopję listy, pozostawionej wczoraj w Lend-Lease Administration.

Równocześnie pozwalam sobie przedłożyć projekt listy rekwizycyjnej z uwzględnieniem poprawek, podanych mi przez p.Mc Namara. Uważam za konieczne podwyższenie ilości spodni i koców. Ponadto zalecam zapotrzebowanie wielkiej partji skarpetek /nietylko zimowych, ale również i letnich/. P. Mc Namara oświadczył mi, że skarpetki może mieć w dowolnej ilości, a cenę w najbliższych dniach poda.

Przy uwzględnieniu dodatkowych pozycji ogólna suma oczywiście przekroczy $1,500,000, ale powinniśmy uczynić wszystko, aby jednym zamachem otrzymać możliwie większe ilości. Niewiadomo, kiedy taka transakcja może się powtórzyć.

Proszę również wziąć pod uwagę następującą sprawę: Lend Lease przewiduje pieniądze na żywność dla walczących demokracji. Anglja otrzymuje już poważne ilości żywności na tej podstawie. Nie widzę żadnego powodu, aby nam odmówiono pieniędzy na wyżywienie uchodźców w Rosji. Gotów jestem przedłożyć plan nabycia tej żywności u firm produkujących. Dla obniżenia kosztów można byłoby uniknąć pośredników. Licząc, że mamy do wyżywienia blisko dwa miljony ludzi, nie byłoby przesadą przedłożenie planu na sumę czterech miljonów, wypada przecież tylko dwa miljony na twarz.

Licząc po niklu na osobę dziennie, mamy możność przez 40 dni dać wszystkim dostateczne zasoby witamin /biorąc pod uwagę, że takie podstawowe produkty, jak chleb i kartofle mają oni na miejscu. Jest to oczywiście optymizm mało usprawiedliwiony./

Zalecam wysunięcie tej sprawy natychmiast. Poza innemi względami za tem przemawia jeszcze i następujący: jeżeli dostaniemy równocześnie i ubranie i żywność, możemy dostać polski statek, który to odrazu zabierze i zawiezie gdzie trzeba - do Władywostoku lub do zatoki Perskiej. Wówczas będziemy mogli sprawować kontrolę nad transportem od początku aż do miejsca dystrybucji, a Rząd już przecież wyraził gotowość oddania statku do dyspozycji.

Jeżeli Panu potrzebna jest moja pomoc, na każde wezwanie będę w Washingtonie. Sądzę, że należałoby napisać memorandum dla Rządu Federalnego, operując tymi argumentami. Jeżeli Panu takie memorandum jest potrzebne, gotów jestem taki elaborat napisać od ręki, bo większość argumentów mam w głowie.

Łaskawej pamięci polecając się, z wyrazami wysokiego poważania kreślę się

oddany

/-/ J. Kozłupajło

Article	Amount	Price	T otal
Army coats	50.000	$ 3.35	$ 167.500
Tunics	50.000	1.17 1/2	58.750
Trousers	25.000	1.25	31.250
Undershirts	10.000 doz.	8.00 /?/	80.000
Overseas caps	20.000 "	4.00	80.000
Men coats	200.000	1.07	214.000
Ladies coats	200.000	1.07	214.000
Shoes /new/	50.000	2.00	100.000
Children's shoes	5.000	1.55	7.750
Blankets /sec./	3.500 /60x80/	1.75	6.125
Blankets /new/	1.000 /50x60/	0.80	800
" "	500 /60x80/	1.15	575
Mackinaw	50.000	4.50	225.000
Army blankets	50.000	2.65	132.500
			1,318.250

Do powyższej listy należałoby dodać najmniej 20.000 tuzinów skarpetek wełnianych i 20.000 skarpetek bawełnianych. Ilość spodni należałoby podwyższyć o drugie 25.000 do 50.000. Ponadto wysoce pożądane jest uzyskanie przynajmniej 50.000 wełnianych koszul wierzchnich wg. wzoru wojskowego w posiadaniu p. Mc Namara.

THE BUCKINGHAM
101 West 57 St.
New York

12

Wielce Szanowny Panie Ministrze i
Drogi Panie Michale,

Otrzymałem od naszego przyjaciela p.Freedmana w poniedziałek list. Donosi mi, że Treasury jeszcze nie podpisało papierów, bez których on nie może wydać towaru. Zapewnił mnie, że te papiery zostaną podpisane we wtorek lub środę, wobec czego spodziewam się definitywnej wiadomości jutro.

W międzyczasie zrobiłem kombinację z przeniesieniem tonażu z New Yorku na Boston. W ten sposób będziemy mogli ekspedycję przyśpieszyć. Mam wcale korzystne widoki na dalszy tonaż wobec uszczuplenia wysyłki materjału wojennego. Ponieważ Sowiety mają spory tonaż zakontraktowany, a ich dostawy ulegają zwłoce, możemy skorzystać z okazji i wysłać dużo rzeczy dla naszych w Rosji. Mam na myśli pomoc żywnościową. Czy da się szybko coś dostać z tych ponętnych 35 miljonów? Żeby żywność trafiła tam na marzec, musimy wysyłać natychmiast.

Stańczyk wyjechał na święta do Miami. Na odjezdnem jeszcze raz przyciskał mnie do muru, abym wszedł na listę Ministerstwa Opieki. Dałem odpowiedź wykrętną, ale on po powrocie podejmie znów ten temat.

W sprawie p. Offenbergera rozmawiałem z Sylwinem. On miał już kilka podobnych spraw, lecz wszystkie je załatwił odmownie. W tej sprawie może uczynić jedno: niech p.O. złoży podanie o przyznanie mu obywatelstwa polskiego. Sylwin to podanie zopinją przychylną wyśle kurjerem do M-wa Spraw Wewnętrznych. Wówczas sprawa zostanie załatwiona szybko i formalnie.

Otrzymałem od p. Poradzewskiego zwrot kosztów poprzedniego wyjazdu w Washingtonu. Obecnie ośmielam się załączyć zestawienie kosztów ostatniej podróży. Nie wiem, jak mam postępować, jeżeli będę musiał teraz jechać do Bostonu. Kto ma pokrywać te wydatki? Nie wiem, czy Londyn ciągle upiera się przy tem, że owe 125 tysięcy są przeznaczone wyłącznie na palta?

Przepraszam, że ze spóźnieniem, ale za to bardzo szczerze, przesyłam Panu i Pani moje najserdeczniejsze życzenia Dosiego Roku

oddany

/-/ Ignacy Kołłupajło

New York, 25 grudnia 1941.

ODPIS

13

KONSULAT GENERALNY
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
w New Yorku

New York, N.Y. 23 stycznia 1942.
149-151 East 67th Street

w sprawie nabycia koców
na rach. Lend-Lease

Do Pana Ministra M. Kwapiszewskiego
Ambasada R.P.
Washington, D.C.

W związku z projektem nabycia dla uchodźców w Rosji 200.000 koców, poprzednio zamówionych dla Chin, uzyskałem na miejscu następujące informacje:

Koce te są bawełniane, bez domieszki wełny i nie zapewniają ciepła. Mogłyby one być używane jedynie w lecie w krajach o takim klimacie, jak Turkiestan. W zimie jednak nawet w Turkestanie te koce nie będą wystarczające.

Ponieważ koce były zamawiane dla Chin, mierzą one zaledwie 70 cali długości. Jest to dostateczne dla Chińczyków, ponieważ europejczycy są przeciętnie wyższego wzrostu, standartowe koce wynoszą 80 cali długości przy 60 szerokości.

Prosząc o przyjęcie tych informacji do wiadomości, komunikuję, że dotąd Procurement Division, Treasury Department nie nadesłała formalnego zawiadomienia o nabyciu 20.000 koców nowych, 60 proc. wełny na fabryce w Chelsea, Mass..

/-/ I.G. Kołłupajło

ZAŁACZNIK NR. 14

ODPIS Z ODPISU

HARRY A. FREEDMAN, Inc.
Textile Specialities
185 Second Street
Chelsea, Mass.

New York, N.Y.
April 21, 1942.

Polish Relief Society
151 East 67th Street
New York, N.Y.

Gentlemen:

We can inform you that we can offer you 32,000 blankets which have been manufactured for us by the Sterling Fibre Company, Waltham, Mass. Of this lot 20,000 can be shipped immediately. The balance of 12,000 can be shipped within three weeks after an order is placed.

We have sold and shipped 120,000 of these blankets for the American Red Cross and also 20,000 to the Republic of Poland under Lease-Lend in the month of January.

You may refer to Captain I. G. Kollupailo of the Polish Consulate General's office to ascertain the quality of this merchandise. Captain Kollupailo has witnessed the manufacture of these blankets on several occasions.

The specifications of these blankets are 60x80 inches, weight from 3 lbs. 4 ozs. to 4 lbs. per blanket. They have been tested by the U.S. Quartermaster's Department, Philadelphia for warmth and are 96 1/2 percent as warm as a regular U.S. Army blanket, which costs $6.65. The colors of these blankets are navy blue and brown. The price is $2.40 F.O.B.
Port of Boston.

The blankets are in process at the present time and if necessary you may witness the making of the blankets. They are re-processed wool and are packed in bales of 50 blankets each. Wrappings consist of paper and burlap and steel strappings, machine pressed for export.

If you are interested in these blankets you may call our New York office for further information.

Very truly yours,

(-) Harry A. Freedman, Pres.

ZAŁĄCZNIK NR. 15

ODPIS Z ODPISU

HARRY A. FREEDMAN, Inc.
Textile Specialties
185 Second Street
Chelsea, Mass.

New York, N.Y.
April 21, 1942

Captain I. G. Kollupailo
Polish Consulate
151 East 67th Street
New York, N.Y.

Dear Captain:

I am enclosing a copy of a letter which I sent to the Polish Charities.

While in Washington at the Polish Embassy I was informed by His Excellency Minister Kwapiszewski that the Catholic Churches have raised a large fund for clothing and various materials for the relief of the Polish people.

I mentioned your name to the Polish Charities as I am sure you would gladly give them any information.

If you are connected in any way with the Polish Charities I will gladly take the matter up with you.

Thank you for the kind favor of extending information on these blankets.

Sincerely yours,

(-) Harry A. Freedman

mf

Enc.

dnia 9 lutego, 1942 r.

791/SZ-t-45

Do
Pana Ministra Sylwina Strakacza
Konsula Generalnego R.P.

w New Yorku.

Ambasada przesyła w zał:czeniu zestawienie naszego obstalunku P.55 do wiadomości.

Z Ambasadora R.P.:

/-/ M. Kwapiszewski
Minister Pełnomocny
Radca Ambasady

1 załącznik.

MK/B.

POLISH REQUISITION P-33

ARTICLE	DA-TPS	CONTRACTORS	CONTRACT AMOUNT	REQUISITION AMOUNT	AMOUNT SAVED
Used Clothing	3227	Harry A. Freedman	$778,480.00	$867,000.00	$88,520.00
Shoes (Note 1)	3583	H.H.Brown Shoe Co.	52,560.00		
	3584	Allen-Squire Co.	41,700.00		
			94,260.00	127,750.00	33,490.00
Caps (Note 2)	4055	Rossett Mfg.Co.	13,500.00		
	3819	Bernard Greenberg and Co.	13,436.00		
			26,936.00	21,000.00	
Blankets	3574	Cumberland Gap Woolen Mills	4,500.00		
	3575	Elm Woolen Mills	63,300.00		
	3576	Esterly Woolen Co.	11,250.00		
	3577	C.M. Hoff Co.	22,100.00		
	3578	Lawrence Blanket Co.	23,000.00		
	3579	Pine Tree Blanket Mills	10,325.00		
	3580	Sterling Fibre Co.	45,600.00		
	3581	L.C. Chase and Co.	11,000.00		
			191,075.00	225,300.00	34,225.00
Mackinaws	4141	Allegheny Sportwear	56,327.90		
	4142	George Cohen	11,429.53		
	4143	Hillsdale Mfg.Co.	1,784.25		
	4144	M. Hoffman and Co.	9,900.00		
	4145	Lustberg,Nast and Co.	548.26		
	4146	W. Shenhouse Sons	5,317.50		
			85,307.44	112,500.00	27,192.56
			$1,176,058.44	1,353,550.00	183,427.56
				Less loss on caps	5,936.00
					$177,491.56
				Less estimated transportation cost for all contracts, except DA-TPS-3227	$ 20,000.00
				Net saving	$157,491.56

Note 1: Requisition called for 50,000 pairs of mens work shoes, 5,000 pairs of trench shoes, 5,000 pairs of Army shoes, and 5,000 pairs of boys' shoes. Contrants call for 50,000 pairs of men's work shoes and 15,000 pairs of boys' shoes.

Note 2: Requisition called for 50,000 overseas caps. Contracts call for 5,000 women's ski caps and 20,000 boys and 25,000 men's caps with ear flaps and chin protectors.

ALFRED FALTER

New York, 3 kwietnia 1942 roku.

17

Wielce Szanowny Panie Ambasadorze,

W rozmowach z panem Premjerem w Montrealu wypłynęła sprawa dostaw starej odzieży dla uchodźców w Rosji. Powodem dyskusji była przedstawiona przez pana Rettingera treść listu skierowanego do Pana Ministra Strakacza przez pana Znamięckiego i podpisanego również przez jego urzędników, w którym urzędnicy ci protestują przeciwko wysyłaniu pod tytułem odzieży starych szmat niemożliwych do użytku.

Wiemy z referatu złożonego przez pana Ministra Strakacza na posiedzeniu Komisji, że wprawdzie sprawa nie przedstawia się tak katastrofalnie, jednak część tej starej odzieży szczególnie płaszczy nie nadaje się do noszenia lecz raczej powinna być zużyta na naprawę odzieży lepszej.

Początkowo istniał zamiar naprawę tą tu uskutecznić i odzieży całkiem zniszczonej wogóle nie wysyłać, jednak pan Minister Stańczyk życzył sobie, żeby cała odzież i najgorsza została wysłana, naprawa nastąpiła przez samych uchodźców na miejscu, a pozostałości najgorsze mogły być zużyte choćby na pokrycie glinianych podłóg w niektórych pomieszczeniach bo tak tragiczny jest brak wszystkiego w R osji.

Naturalnie zdarzyć się może, że przy takiej wysyłce uchodźcy, którzy na początku rozdziału pomocy otrzymają odzież bardzo zniszczoną, będą bardzo rozczarowani i posypią się skargi niezadowolenia.

Dlatego pan Premjer, który również jest zdania, że wobec tragicznej sytuacji w Rosji należy wszystko wysłać, uważa że w kolejności powinno się wysyłać nasamprzód rzeczy lepsze, a tylko w braku towarów dobrych, a możliwości wysyłki większej uzupełniać tymi dostawami najgorszymi. To zapatrywanie kryje się również z zapatrywaniami Pana Ambasadora i całej Komisji, tylko prawdopodobnie nie zawsze w praktyce ten teoretycznie słuszny system da się wykonać.

Pozatem dla uprzedzenia niezadowolenia Pan Premjer prosił mnie o zaproponowanie Panu Ambasadorowi wysłania do Pana Ambasadora Kota telegramu mniej-

więcej takiej treści =

"W pierwszej partji towarów zakupionych dla uchodźców w Rosji zakupiono partję starej odzieży o czem już uprzednio komunikowałem. W partji tej jest część szczególnie płaszczy, która przeznaczona była nie do noszenia, lecz jako materjał do naprawy odzieży wymagającej naprawy. Proponuję Panu Ambasadorowi, ażeby płaszcze nienadające się do użytku rozdzielono między uchodźców nie jako odzież, lecz dodatkowo jako materjał do naprawy do podściołki i tym podobnych calów. W dalszych partjach używanej odzieży już nie kupujemy."

Łączę wyrazy wysokiego szacunku i poważania

/-/ Alfred Falter

Odpis otrzymuje Pan Minister
Sylwin Strakacz.

-.

Na dole znajduje się adnotacja: Polmission Kuibyszew
spec. szyfrem
Exp. 6.4.1942 J.Ciechanowski

oraz w treści depeszy dodano na wstępie słowa "Pan Premier polecił mi telegrafować do Pana Ambasadora następujące: "

i na końcu depeszy, zamiast zdania "W dalszych partjach używanej odzieży już nie kupujemy"

wstawiono zdanie "W dalszych partjach odzież w znacznie lepszym stanie"
"Ciechanowski"

ZAŁACZNIK NR. 18

ODPIS Z KOPJI

18

Konsulat Generalny R.P. w New Yorku

przesyła do wiadomości.

Sprawozdanie p. Min. A. Faltera

w przeprowadzonej inspekcji w dniu 10 kwietnia b.r., w składzie odzieży, odbieranej przez Konsulat Generalny R.P. w Nowym Yorku dla wysyłki do Ambasady R.P. w Kuibyszewie. Rekwizycja P 33, Kontrakt DA/TPS 3227 z firmą H. A. Freedman.

W dniu dzisiejszym przeprowadziłem, w obecności Pana Ministra Strakacza, niespodziewaną rewizję w składzie starej odzieży, przygotowanej dla wysłania do Rosji Sowieckiej. Oglądałem płaszcze męskie i damskie, mundury, spodnie i trykotową bieliznę i to tak przygotowaną do pakowania, a więc przed inspekcją naszych kontrolerów, jak już zapakowaną w beli, którą kazałem otworzyć. Stwierdzam, że na kilka set sztuk, które widziałem, ani jedna nie była niezdatna do użytku i do zakwalifikowania jako stara szmata. Być może, że wysiłki organów Pana Ministra poprawiły przeciętny gatunek z biegiem czasu i gorsze były pierwsze wysyłki, ale moje wrażenie wogóle jest dodatnie.

Zasadniczymi wadami są: podarte podszewki, brak guzików i zewnętrzny wygląd pomięty oraz niewyczyszczony z kurzu. Są to braki, które dadzą się usunąć na miejscu, zwłaszcza, że jest załączany materiał do naprawy podszewek oraz nici, igły i guziki, które znalazłem we wskazanej przezemnie beli.

Pana Ministra decyzję zakupienia i wysłania tego towaru, uważam za słuszną, gdyż dostawa nowych rzeczy zakupionych, pomijając już ich wysoką cenę, trwa długo przez co znacznie opóźnioną byłaby doraźna pomoc i niewyzyskany tonaż zdobywany dla przewozu.

Ambasador Kot został proszony o przydzielanie nieużytecznych sztuk jako materiał do naprawy i podściółki a nie jako odzież; podczas rewizji dzisiaj przeprowadzonej, odzieży w tak złym stanie nie stwierdziłem.

Proszę uprzejmie Pana Ministra o poinformowanie o powyższym Pana Premiera Rządu R.P.

A. Falter

Załącznik Nr. 19.

Wycinek z NEW YORK WORDL-TELEGRAM

z dn.30.VIII.42.

dołączono do oryginału niniejszego

sprawozdania.

ZAŁACZNIK NR. 20

SPRAWOZDANIE Nr. 6.

Sprawozdanie niniejsze sporządzamy na skutek zawiadomienia nas przez Delegata Min. P. i O.S. p. Znamięckiego, że Delegatura potrzebuje opisu czynności przy pakowaniu rzeczy do Rosji za czas od 20 kwietnia.

W wyniku naszego oświetlenia całokształtu czynności przy pakowaniu i wysyłce rzeczy dla Polaków w Rosji na konferencji w dn. 18 kwietnia i w naszym sprawozdaniu Nr. 5, zaszły od dnia 20 kwietnia zmiany w dotychczasowym trybie pakowania tych rzeczy. A mianowicie wreszcie po 2-1/3 miesięcznym domaganiu się przez nas polecono firmie, że musi wszystkie bale pakowane w naszej obecności znaczyć kolejnemi numerami. Od tego dnia są również obecni przy pakowaniu dwaj inspektorzy Treasury. Bale z odzieżą, po ostatecznym opakowaniu są składane w specjalnym magazynie, od którego klucze mają wspomniani inspektorzy Treasury.

Zaznaczamy, że inspektorzy Treasury nie uznali instrukcji z 27 marca, wydanej przez f. Freedman, określającej jakość mającej być pakowanej odzieży. W związku z tym nie mieliśmy żadnego kryterium do ustalania jakości tej odzieży. Przez pewien czas inspektorzy wbrew naszemu stanowisku zgadzali się na pakowanie płaszczy bez względu na stan podszewki, na pakowanie płaszczy brudnych, poplamionych i wytartych. Obecnie nie czynią nam trudności przy odrzucaniu rzeczy nienadających się naszem zdaniem do wysyłki. Odnośnie stanowiska inspektorów Treasury pragniemy jeszcze zaznaczyć, że w dniu 23 b.m. w czasie dyskusji przy kontroli odnośnie jakości płaszczy, które można dopuszczać do pakowania wyrazili się mniejwięcej w taki sposób "my nie możemy pojąć waszego stanowiska, z jednej strony wy jako inspektorzy polscy staracie się o wysyłkę jaknajlepszego materiału a p. min. Kwapiszewski jak był na inspekcji składu to powiedział: wysyłajcie panowie jaknajprędzej, a to co wy tutaj uważacie za szmaty to w Rosji będzie miało wielką wartość, gdyż nasi ludzie chodzą tam w gorszych szmatach". Powyższą opinię wypowiedzianą przez p. min. Kwapiszewskiego powtórzył wspomniany inspektor Treasury w rozmowie z p.min. Strakaczem w czasie wizytacji składu w dn. 29 b.m.

Materiał przedstawiony przez firmę Dadourian do pakowania jest rozmaity. Czasami jest tak zły - dotyczy to zwłaszcza płaszczy męskich i damskich - że conajmniej 50% odrzucamy, a i ten materiał z takich partii, który jesteśmy zmuszeni przepuszczać jest tego rodzaju, że w Polsce w czasach najgorszego kryzysu gospodarczego nie odważono by się przydzielić nawet bezrobotnym.

W dniu 13 b.m. zabraliśmy z firmy jedną paczkę (24 sztuk) swetrów przygotowanych do pakowania. Swetry te naszym zdaniem nie powinny być w tym stanie wysyłane. Niektóre są bardzo zabrudzone, wiele jest pożartych przez mole względnie są podarte i przepocone.

Z uwagi na wstrzymanie tempa wysyłki odzieży z uwagi na brak statków do Rosji, należałoby pozostałą resztę rzeczy - kilkadziesiąt tysięcy płaszczy damskich, parę tysięcy płaszczy męskich, 25 tysięcy swetrów - przynajmniej wyczyścić.

Od dnia 29 kwietnia do 6 maja pakowano równocześnie w dwóch miejscach, t.j. w budynku pod nr. 25 i 41 w związku z tem od 29 ilość inspektorów polskich została zwiększona do 4-ch.

W czasie od 20 kwietnia do 30 maja - mając do dyspozycji dwie prasy spakowano ca 700 bali. W czasie tym pakowano przeważnie płaszcze damskie i męskie, następnie pakowano trochę płaszczy wojskowych, których stan nie nasuwa specjalnych zastrzeżeń, mundurów wojskowych, których stan przedstawiony jest w poprzednich sprawozdaniach i w międzyczasie nie poprawił się. Odnośnie bluz wojskowych zaznaczamy, że w dniu 22 b.m. wypłynęła znowu sprawa guzików przy kieszeniach i naramiennikach. Firma oświadczyła, że nie będzie przyszywać tych guzików, inspektorzy Treasury popierają to stanowisko firmy wychodząc z założenia, że w kontrakcie nie ma mowy o mundurach wojskowych. O sprawie tej powiadomiliśmy Delegaturę jednak decyzji jeszcze nie otrzymaliśmy. Pozatem spakowano parę bali koszul khaki i parę bali bielizny wełnianej.

Uzupełnieniem niniejszego sprawozdania są ponadto specjalne raporty pisemne: 1) z dnia 4 maja, 2) 5 maja, 3) 9 maja, 4) 21 maja, 5) 2 raporty z dn. 27 b.m.

Wkońcu zaznaczamy, że kontrolę naszą ułatwiłby fakt dostarczenia nam wzorów odzieży złożonych - według posiadanych przez nas informacji w Treasury Department w Waszyngtonie - przy zawieraniu kontraktu, a ponadto zapobiegłoby to wysyłce odzieży marnego gatunku.

1 zał.: zestawienie bali

New York, dn. 30 maja 1942 r.

Mieczysław Dobija (-) dr. Leopold Obierek

ZAŁACZNIK NR. 21

21

ODPIS Z ODPISU

New York, N.Y.
22 grudnia, 1941r.

Do

Pana Konsula Generalnego R.P. w New Yorku
Ministra Sylwina Strakacza

Mianuję Pana moim bezpośrednim zastępcą do kierowania całością akcji pomocy na terenie Stanów Zjednoczonych w charakterze Delegata Ministra Pracy i Opieki Społecznej. W tym charakterze będzie podlegać Panu nietylko kierownictwo akcji pomocy w terenie, lecz także działalność Delegatury Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w Nowym Yorku, jako jej bezpośredniemu zwierzchnikowi.

(-) J. St.

Jan Stańczyk

Minister Pracy i Opieki Społecznej.

ZAŁACZNIK NR. 22

22

ODPIS Z KOPJI

JAN STAŃCZYK
Minister Pracy i Opieki Społecznej
Buckingham Hotel
101 West 57th Street
New York City

dn. 8 stycznia 1942 r.

Do Pana Aleksandra Znamięckiego
Delegata Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej
New York City

Panie Delegacie:

Przesyłam w załączeniu odpis pisma mego do Pana Ambasadora Ciechanowskiego w sprawie zorganizowania akcji pomocy dla naszych jeńców i uchodźców. Proszę Pana o dokładne zapoznanie się z powyższym pismem i stosowanie wyrażonych w nim zasad w Pańskiej działalności.

Jednocześnie zwracając uwagę na następujący ustęp mego listu:

> "Delegatura podlega bezpośrednio Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej i jest na budżecie mego resortu. Na bezpośredniego zastępcę Ministra Pracy i Opieki Społecznej, na terenie Stanów Zjednoczonych zamianowałem, zgodnie z porozumieniem z Panem Ambasadorem, Konsula Generalnego R.P. w New Yorku, p. Ministra Sylwina Strakacza".

wyjaśniam, że w sprawach wymagających bezpośredniej decyzji Ministra Pracy i Opieki Społecznej, a niecierpiących zwłoki upoważniłem Pana Sylwina Strakacza do powzięcia jej w moim imieniu - o czem proszę mnie każdorazowo zawiadamiać.

Łączę wyrazy poważania.

(-) Jan Stańczyk
Minister Pracy i Opieki Społecznej

do wiadomości otrzymuje:
Konsul Generalny R.P. w New Yorku

ODPIS

23

New York, N.Y.
22 grudnia 1941 r.

Szanowny Panie Ambasadorze:

Po zapoznaniu się w czasie mego pobytu na terenie Stanów Zjednoczonych z całokształtem zagadnień, związanych z akcją pomocy dla naszych jeńców i uchodźców, przyszedłem do przekonania, że dla usprawnienia całej akcji pomocowej należy scentralizować zakup i wysyłkę środków pomocy w Delegaturze Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, z siedzibą w New Yorku.

W czasie mego objazdu ośrodków Polonii, stwierdziłem, że szereg różnorodnych organizacji zbiera fundusze i dary w naturze na różne cele pomocy. Ten stan rzeczy dezorientuje ofiarodawców, powoduje przetrzymywanie funduszów w poszczególnych organizacjach, co wpływa ujemnie na samą ofiarność. Pozatem organizacje nabywają często za zebraną gotówkę towary na własną rękę, co prowadzi często do bezplanowości w nabywaniu potrzebnych środków a przez to do nieracjonalnego gospodarowania skromnymi funduszami z punktu widzenia istotnych potrzeb jeńców i uchodźców.

Spotykałem się w czasie mego objazdu również z opinią, ze strony ofiarodawców, że zbiórki funduszów i dary w naturze dałyby dużo lepsze rezultaty, gdyby ofiarodawcy wiedzieli, że fundusze i dary są natychmiast wysyłane do miejsca przeznaczenia, a nie przetrzymywane w miejscowych składnicach lub kasach miejscowych organizacji, a zbiórki przeprowadzane pod jednolitym hasłem pomocy polskim jeńcom wojennym i uchodźcom.

Te obserwacje doprowadziły mnie do zaproponowania wprowadzenia następujących zmian w dotychczasowej organizacji zbiórek i darów w naturze oraz wysyłaniu zebranych środków jeńcom i uchodźcom.

1. Wszelkie zbiórki winne być prowadzone pod hasłem pomocy jeńcom wojennym i uchodźcom.

2. Zebrane fundusze winny być przesyłane do Rady Polonii, a dary w naturze do składnic wskazanych przez Delegaturę Min.Pracy i Opieki Społecznej, skąd będą skierowane przez tę Delegaturę do portów załadowania na statki.

3. Organizacje, które nie przesyłają z jakichkolwiek powodów zebranych funduszów do Rady Polonii, jak n.p. organizacje żydowskie, mogą zebraną gotówkę przesyłać bezpośrednio do Delegatury Min. Pracy i Opieki Społecznej.

4. Tak Rada Polonii, jak i organizacje, które nie przesyłają zebranej gotówki do Rady Polonii, mogą nabywać we własnym zakresie za zebrane fundusze środki pomocy, jednakże dla racjonalnego pokrywania potrzeb i unikania nabywania przez poszczególne organizacje mniej potrzebnych lub jednocześnie tych samych towarów, będą zasięgały przed zakupem informacji w Delegaturze Min.Pracy i Opieki Społecznej, jakie towary należy w danej chwili nabywać. Najwłaściwszym załatwieniem tej sprawy, byłoby wogóle zcentralizowanie zakupów przez ustaloną do tego przy Delegaturze Min. Pracy i Opieki Społecznej Komisję, co dałoby w rezultacie potanienie zakupów, dzięki nabywaniu towarów w większych partiach, oszczędność na transportach oraz ściślejszą ewidencję całej akcji zakupów.

./.

Proszę Pana Ambasadora o łaskawe poinformowanie swych podległych Urzędów Konsularnych o powyższych zamierzeniach oraz o porozumieniu się z Radą Polonii i wszystkimi zajmującymi się na tutejszym terenie akcją pomocy organizacjami i osobami, by zechciały przyjąć zaproponowane przezemnie wytyczne, zmierzające do ujednolicenia akcji zbiórek, zakupów i wysyłek środków pomocy przez przyjęcie zasad:

1. Zbiórki odbywają się pod jednolitym hasłem pomocy jeńcom i uchodźcom;

2. zebrane fundusze są natychmiast przekazywane do Rady Polonii, a przez instytucje nie objęte organizacyjnie przez Radę Polonii bezpośrednio do Delegatury Min. Pracy i Opieki Społecznej.

3. Rada Polonii lub poszczególne organizacje, które zamierzją nabywać bezpośrednio za zebrane fundusze środki pomocy, mogą to czynić lecz po uprzednim zasięgnięciu informacji w Delegaturze co do tego jakie środki powinny w danym momencie nabywać;

4. zebrane dary w naturze należy kierować natychmiast do składnic wskazanych przez Delegaturę;

5. należy dążyć do uzyskania zgody wszystkich organizacji zajmujących się zbiórkami funduszów i darów w naturze na pomoc na centralizację zakupów przez specjalną komisję, która by była utworzona przy Delegaturze Min.Pracy i Opieki Społecznej. Członkowie Komisji mogliby być mężowie zaufania Rady Polonii, żydowskich organizacji i tych organizacji polskich, które nie są objęte organizacyjnie przez Radę Polonii, a zbierają fundusze na skaję pomocy.

6. Delegatura podlega bezpośrednio Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej i jest na budżecie mego resortu. Na bezpośredniego zastępcę Ministra Pracy i Opieki Społecznej, na terenie Stanów Zjednoczonych, zamianowałem, godnie z porozumieniem z Panem Ambasadorem, Konsula Generalnego R.P. w New Yorku p. Ministra Sylwina Strakacza.

Pragnę nadmienić, że oczywiście rozmowy z rządem amerykańskim, dotyczące czerpania pomocy dla uchodźców z Lease Lend Bill'u należą do wyłącznego zakresu działalności Pana Ambasadora.

Równocześnie pragnę poinformować Pana Ambasadora o wszczęciu akcji wysyłania paczek indywidualnych do osób znajdujących się na terenie R osji Sowieckiej. Do prowadzenia tej akcji upoważniłem P.K.O. w Nowym Yorku, powierzając jej kierownictwo p.Dyrektorowi Aleksandrowi Gawlikowi. W tej sprawie będzie podane zawiadomienie w prasie.

Proszę przyjąć, Panie Ambasadorze, wyrazy mego głębokiego szacunku i poważania.

Jan Stańczyk
Minister Pracy i Opieki Społecznej

Do
Pana Ambasadora R.P.
w Waszyngtonie
Pana Jana Ciechanowskiego

O
D
P
I
S

ZAŁACZNIK NR. 24

24

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W WASZYNGTONIE

791/SZ-tjn-17 15-go stycznia 1942r.

Do
Pana Ministra Sylwina Strakacza
Konsula Generalnego Rzpltej Polskiej
w New York'u.

W uzupełnieniu rozmowy telefonicznej z dnia 13-go b.m., w sprawie zorganizowania kontroli wysyłanych transportów odzieży dla naszych uchodźców w Rosji, i powołując się na list Ministra Stańczyka w tej sprawie, potwierdzam dyspozycję p. Ministra Stańczyka zaangażowania przez Pana Ministra potrzebnych kontrolerów do przeprowadzenia tej niezbędnej pracy, prosząc aby odrzucano odzież będącą w stanie nieodpowiednim przy wysyłce przyszłych transportów.

Pan Minister Stańczyk zaznaczył, że potrzebne fundusze na ten cel, które nie powinny wynieść więcej jak kilkaset dolarów, Pan Minister winien czerpać z przeznaczonej przez Rząd Polski na zakup palt sumy, podobno będącej w dyspozycji Radcy Finansowego Ambasady p. Zółtowskiego.

(-) J. Ciechanowski
Ambasador R. P.

Pismo wpłynęło
do Konsulatu Gen. w N.Y.
19. 1. 42

ODPIS

25

New York, N.Y.
8 stycznia, 1942 r.

Szanowny Panie Ambasadorze,

Ministerstwo Skarbu przekazało, na wniosek Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, sumę $125,000. do dyspozycji Ambasady R.P. w Waszyngtonie na pomoc dla uchodźców w Rosji. Suma ta miała być przeznaczona na zakup palt. Wobec tego, że w międzyczasie uzyskaliśmy fundusze na pomoc odzieżową z Lease-Lend Bill'u, okazuje się przeto niewskazane nabywanie za przekazaną sumę z Londynu palt, lecz należy użyć tę sumę na zakupywanie lekarstw, mydła i szczepionek przeciwtyfusowych. Proszę więc Pana Ambasadora o takie wykorzystanie tej sumy na tęn cel.

Równocześnie proszę Pana Ambasadora o zarezerwowanie od $10,000. do $15,000. na koszta związane z kontrolą i przesyłką środków pomocy do Rosji.

W tej chwili jest koniecznym przyjęcie do kontroli przy odbiorze towarów z Lease-Lend Bill'u kilku ludzi, którym trzeba wypłacać wynagrodzenie za te czynności.

Proszę przyjąć, Panie Ambasadorze, wyrazy mego głębokiego szacunku i poważania,

/-/ Jan Stańczyk
Minister Pracy i Opieki Społecznej

JWPan Jan Ciechanowski
Ambasador R.P.
w Waszyngtonie.

ZAŁĄCZNIK NR. 26

ODPIS Z ODPISU

Do Pana Konsula Generalnego R.P. 1 kwietnia 1942
w New Yorku

W związku z pismem p. A. Znamięckiego z dnia 27 marca komunikuję, co następuje:

W dniu 24 marca o godz. 8-ej rano p. L. Obierek, pełniący kontrolę przy odbiorze materiału z Lend Lease, zakomunikował mi telefonicznie, że w składzie przy 25 Elisabeth Str. zastał 14 bali z płaszczami męskimi, przygotowanemi do wysłania. Bali tych nasi kontrolerzy nie widzieli przed zapakowaniem. Interweniowałem natychmiast u p. Freedmana, który całkowicie podzielił mój pogląd, cofnął kwestjonowane bale i wydał bardzo rygorystyczne instrukcje, podnoszące w dalszym ciągu jakość pakowanej odzieży. Na skutek interwencji Konsulatu Gen. p. Freedman wydał instrukcje na piśmie i nasi kontrolerzy są w posiadaniu odpisów tej instrukcji. W raporcie z dnia 25 marca, na który p. Znamięcki powołuje się p. Obierek wyraźnie podkreśla znaczne podwyższenie jakości pakowanej odzieży. W późniejszych sprawozdaniach ustnych zarówno p. Obierek jak i p. Dobija stwierdzają, że jakość materiału jest zadawalająca.

Zaznaczyć muszę, że w myśl obowiązujących przepisów nie jesteśmy uprawnieni do kontroli odbieranego materiału. Odbiór przeprowadza U.S. Treasury Department, Procurement Division i podpis inspektora tego urzędu musimy formalnie uważać za gwarancję, że towar odpowiada warunkom umowy. W wypadkach innych kontraktów otrzymałem od Procurement Division wyraźne zastrzeżenie, abym nie komunikował się z firmami, dostarczającymi towar z naszych kontraktów. Jedynie w wypadku kontraktu 3227 (Firma H.A. Freedman) Procurement Division półoficjalnie odstąpiła od tej zasady i zgodziła się na obecność naszych kontrolerów przy pakowaniu. Oczywiście kontroler Procurement Division jest również obecny i on jest oficjalnym odbiorcą materiału.

W tych okolicznościach żądanie z naszej strony zerwania kontraktu 3227 byłoby równoznaczne z wyrażeniem nieufności w stosunku do U.S. Treasury Department, który dla nas przeprowadza wszystkie zakupy na podstawie Lend-Lease Bill i zakupiony materiał odbiera. Trudno nawet przewidzieć, w jakim stopniu takie postawienie sprawy wobec U.S. Treasury zaważyłoby na dalszych losach całej naszej akcji pomocy obywatelom polskim w Rosji.

Zerwanie kontraktu w obecnej chwili byłoby korzystne jedynie dla kontraktora. Od czasu zawarcia kontraktu ceny na odzież używaną poszły w górę o 25 do 30 procent i ilość towaru na rynku gwałtownie zmalała. Zrobienie nowego kontraktu pozatem związane jest z przetargiem ogólnokrajowym i załatwienie tych formalności potrwałoby najmniej 2 - 3miesiące.

Kontrakt 3227 jest obecnie wykonany w około 70 procent. Do tej chwili wysłano i pokwitowano z tego kontraktu na $334.093.55 odzieży. W załadowaniu w Philadelphii i New Yorku znajduje się materiał z tego kontraktu na sumę około 170.000 dolarów.

Z Bostonu z omawianego kontraktu były ładowane ilości nie przekraczające 10 procent całości kontraktu. Wiadomości o przygotowywaniu "znacznej partii" do wysyłki z Bostonu są całkowicie zmyślone. Portw Bostonie przestał ładować i nawet z kontraktu 3227 partia 100 bali

odzieży będzie skierowana do załadowania w New Yorku. Podkreślić muszę, że w Bostonie kontrolę towaru przeprowadza miejscowy oddział z własnego składu firmy Freedman i nie mam powodów do przypuszczeń, aby firma ta, lojalna w wykonaniu całości kontraktu, dopuściła się nadużyć. Dla upewnienia się proszę o zasięgnięcie opinii ze strony odbiorców materiału w Rosji, gdyż ładunki z Bostonu są wysyłane na oddzielnych konosamentach.

Dla wyjaśnienia całokształtu omawianego pisma zaznaczam, że ani p. Znamięcki, ani p. Wojciechowska i p. Honigwill na których autorytet p. Znamięcki się powołuje, nie byli ani razu w składzie i nie widzieli ani jednej sztuki odzieży, wysyłanej do Rosji.

I. G. Kołłupaiło

Otrzymuje: p. Minister Pracy i Opieki Społecznej, Londyn
Ambasada R.P., Washington, D. C.
Delegatura M.P. i O.S., New York

ODPIS

ZAŁACZNIK NR. 27

KOPJA

27

Uzasadnienie wniosku o zawieszenie w czynnościach urzędowych p. Kołłupajły, urzędnika Delegatury Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

P. Kołłupajło wiedział od momentu zawarcia umowy z firmą Freedman, że towar dostarczany przez tę firmę jest w bardzo złym gatunku i wymaga bardzo skrupulatnej kontroli (wynika to z listu p. K. z dn. 12.I.42r.) - pomimo to nie przedsiębrał - jako kierownik wysyłki - właściwych kroków aby wstrzymać wysyłkę towaru niekontrolowanego.

Gdy zdecydowane zostało wprowadzenie kontroli polskiej przy wysyłce rzeczy używanych zorganizował tę kontrolę w sposób nietylko niedostateczny, ale wręcz dla całości akcji reliefowej - szkodliwy.

W szczególności wysunąć tutaj należy następujące zarzuty:

1. Wprowadziwszy polskich kontrolerów do firmy nie zapewnił im odpowiednich uprawnień, lecz wręcz przeciwnie - przedstawił ich jako uchodźców, którym władze polskie chcą dać pracę i których należy w firmie "tolerować". (Na tę formę wprowadzenia powoływała się później firma).

2. Nie zapoznał polskich kontrolerów - pomimo ich próśb - z warunkami kontraktu na używaną odzież ani nie przedstawił im próbek tej odzieży, które są załączone do kontraktu i muszą stanowić jedyną właściwą podstawę kontroli dostawy.

3. Wbrew składanym przez kontrolerów reportem sprzeciwiał się żądanemu w tych raportach (raport Nr. 1, raport Nr. 3) zwiększeniu kontroli, w szczególności zaś wyraźnie przeciwstawiał się żądanej szczegółowej ewidencji kontrolowanych bali oraz ich znakowaniu (W raporcie Nr. 1 z dn. 11 lutego kontroler pisze:

... te fakty utwierdziły mnie w przekonaniu, że w firmie powinien być od g. 8 rano do 6 pp przedstawiciel czynników polskich, następnie, że bale pakowane w obecności tego przedstawiciela powinny otrzymać ustalony znak względnie powinna być wprowadzona szczegółowa ewidencja").

P. Kołłupajło oświadczył kontrolerom na te uwagi "żeby się nie wtrącali w nie swoją rzecz".

Również nie odniósł skutku raport No. 3 w którym na skutek stwierdzonego przez kontrolera pakowania bali w czasie jego nieobecności, żądał on, aby:

... "bale pakowane w obecności delegatów władz polskich były albo odpowiednio znakowane albo też powinna być wprowadzona szczegółowa ewidencja bali zapakowanych i zaokrętowanych".

4. Przez cały okres pracy p. Kołłupajło wpływał na kontrolerów, ażeby "łagodniej traktowali swoje obowiązki" a raz wręcz wymógł na nich wycofanie raportu niekorzystnego dla firmy. Wszelkie próby zaostrzenia kontroli traktował jako niewłaściwe wystąpienia i przeciwstawiał się im wręcz brutalnie i niegrzecznie. (według relacji pp. kontrolerów).

5. P. Kołłupajło świadomie wprowadzał w błąd pozostałych urzędników Delegatury, wyraźnie podkreślając na wspólnych konferencjach, że Władze Amerykańskie absolutnie nie zgadzają się na żadną kontrolę ze strony władz polskich, jedynie w firmie Freedman półoficjalnie tolerują polskich kontrolerów.

7a

Taką opinię sugerował również Min. Stańczykowi. Jak się obecnie okazało było to sprzeczne z prawdziwym stanem rzeczy, gdyż władze amerykańskie nigdy nie sprzeciwiały się polskiej kontroli, tembardziej, że podpisanie kontraktów na starą odzież nastąpiło na wyłączną o d p o w i e d z i a l n o ś ć władz polskich (według oświadczenia p. Colman'a).

6. W piśmie z dn. 1 kwietnia b.r. p. Kołłupajło bardzo nierzetelnie informował p. Min. Stańczyka o tem, że firma Freedman była lojalna w wykonaniu kontraktu, i że zarzuty i zastrzeżenia podnoszone przez innych urzędników, w szczególności zaś wiadomości, że znaczne partie towaru wysyłane są bez kontroli ... "określił jako całkowicie zmyślone". Bronił przy tem bardzo mocno "uczciwości" firmy.

7. Odkryty w dniu 18 kwietnia nielegalny skład - b y ł z n a n y p. Kołłupajle, dlatego, że:

a) jedynie p. Kołłupajło znał liczbę bali kontrolowanych w składzie notyfikowanym władzom oraz ilość bali, które on, jako referent wysyłki przyjmował do wysłania i kwitował.

b) p. Kołłupajło otrzymywał i dawał do ekspedycji dowody dezynfekcji towarów w firmie Freedman, a na tych dokumentach figurowały adresy składów, które obecnie okazały się dalszymi składami nienotyfikowanymi, gdzie Firma pakowała zarówno bez polskiej, jak i bez amerykańskiej kontroli.

Na konferencji w dniu 18.4. sam p. Kołłupajło przyznał, że wiedział o istnieniu składu nienotyfikowanego na ul. Elizabeth 17. Dlaczego więc w tym składzie nie zorganizował polskiej kontroli?

Zaznaczam, że skład nielegalny przy ul. Elizabeth 41 został odkryty przez kontrolerów na własną rękę, pomimo tego, że p. Kołłupajło odmawiał im informacji o całości wysyłki co naturalnie utrudniało kontrolerom stwierdzenie istnienia innego składu.

8. Dokumenty dezynfekcji towarów firmy Freedman (jest odpowiednie zastrzeżenie w kontrakcie), które p. Kołłupajło przez przeszło trzy miesiące wręczał do wysyłki, fałszywie stwierdzały fakt dezynfekcji, o czem p. Kołłupajło wiedział. Powiedział on bowiem w urzędzie Treasury Department (w końcu maja, w obecności p. Strakacza i p. Obierka), że dezynfekcja w firmie Freedman, która odbyła się w "zeszłym tygodniu" była pierwszą dezynfekcją w tej firmie, która rzeczywiście miała miejsce.

9. P. Kołłupajło przez cały okres pracy, koncentrując w swym ręku funkcje wysyłki i kontroli, wyraźnie działał na korzyść firmy Freedman. Przeciwstawiając się usiłowaniom wzmożenia kontroli, działał on wręcz na szkodę spraw polskiego reliefu. Po każdym usiłowaniu ze strony innych urzędników w kierunku realnego przeprowadzenia kontroli, p. Kołłupajło powiększał jedynie tempo wysyłki starej odzieży, - pomimo, że rząd polski uzyskał już szereg innych towarów gotowych do wysyłki, - aby jaknajszybciej zrealizować kontrakt firmy Freedman - (po liście Delegatury w tej sprawie do p. Strakacza z dnia 28.5.42 - wysłał naprzykład partję 410 beli).

Reasumując powyższe uwagi stawiam wniosek o zawieszenie w czynnościach urzędowych p. Kołłupajły, jako urzędnika niewłaściwie wywiązującego się ze swych obowiązków jak również ze względu na to, że na tle jego pracy powstaje szereg podejrzeń co do jego współdziałania z nielojalną firmą. Jednocześnie muszę stwierdzić, że z punktu widzenia pracy biurowej jego sposób postępowania wyklucza możliwości jakiejkolwiek z nim współpracy.

(-) Z. Wojciechowska

Załącznik Nr. 28

12 zarzutów p. L. Honigwilla przeciwko
p. Ign. Kołłupajle.

(wyciąg z zeznania p. Honigwilla przed Komisją Badawczą
z dnia 26 sierpnia 1942 r.)

1) Załadowanie aż 925 bel z paltami do dnia wprowadzenia kontroli, mimo złej ich jakości (około 15% nienadających się do użytku).

2) Wprowadzenie kontroli dopiero 3 lutego 1942 r. choć można było ją wprowadzić już 19 stycznia 1942 r.

3) Wysłanie w dn.20 lutego 1942 r. - 142 bel do Philadelphii, fumigowanych 14 lutego 1942, choć zafrachtowanie nastąpiło dopiero 1 kwietnia 1942 r.

4) Niezwrócenie uwagi na fakt podawania w certyfikatach fumigacyjnych adresów różnych składów, -który to fakt powinien był być znany p.Kołłupajle najpóźniej w połowie marca 1942 r.

5) Scycje z kontrolerami i niedawanie im wskazówek.

6) List p.Kołłupajły do Min.Strakacza z dn.1 kwietnia 1942 r., w którym p. Kołłupajło wyraża przekonanie o lojalności firmy Freedman. (Załącznik Nr.26)

7) Niewykonanie uchwały Delegatury z dn.9 kwietnia 1942 r. dotyczącego numerowania bel.

8) Nieobecność kontrolerów w składzie Dadouriana podczas wizyty Min.Faltera w dn. 10 kwietnia 1942 r. P.Honigwill przypuszcza, że nieobecność ta była zaaranżowana w porozumieniu z firmą Freedman.

9) Próba odroczenia wyjazdu do składu przy ul.Elizabeth Nr.41 po wykryciu tegoż przez kontrolera Dr.Obierka w dn. 18 kwietnia 1942 r.

10) Uzależnienie odszkodowania od raportów z Rosji (co byłoby odroczeniem sprawy na b. długi czas).

11) Przyjazne kontakty z p.Harry A. Freedmanem.

12) Zamówienie 20,000 koców w firmie Sterling (podstawionej przez firmę Freedman) i pośredniczenie pomiędzy firmą Freedman i Komitetem Biskupów.

KONSULAT GENERALNY
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
w New York'u
151 East 67th Street

New York, 3 stycznia, 1942.

29

Do Pana Ambasadora R.P.
Washington, D.C.

W wykonaniu instrukcji Pana Ambasadora udałem się dziś do p. A.H.Watson, z Procurement Division, Treasury Department, 76 Ninth Avenue, New York, aby z nim omówić sprawę odbioru i wysyłki do Rosji reliefu z kontraktu DA - TPS - 3227. Towarzyszył mi p. Ignacy Kołłupajło. W rozmowie naszej wziął udział również p. David Parks, zastępca p.Watsona.

Rozmowa miała charakter ogólno informacyjny i nawiązania osobistego kontaktu - gdyż p. Watson był już w posiadaniu zarówno samego kontraktu, jak i instrukcji z Treasury Department, jak ma kontrakt wykonać.

Ustaliliśmy następujące punkty:

1. Bale z towarem będą adresowane "Poles - O.S.P.", zgodnie z instrukcją Pana Ambasadora z dnia 12 listopada r.ub. N 791/Sz-tjn.. Oprócz tego będą nosiły napis "c/o Polish Embassy, Kuibyshew".

2. Transporty będą rozdzielone na kilka statków, aby, wobec decyzji nieasekurowania przesyłki, zmniejszyć ryzyko.

3. Załadunek odbędzie się w New Yorku lub w Bostonie w zależności od miejsca, gdzie towar jest na składzie.

4. Kolejność ładunku, termin wysyłki i port załadunku ustala Konsulat Generalny w porozumieniu z p. Freedmanem i Moore Mc Cormack Line.

5. Konsulat Generalny uzyskuje od Amtorgu dalsze przydziały shipping space w miarę jak tego będzie potrzeba.

6. Konsul Generalny kwituje odbiór towaru do wysyłki w imieniu Rządu R.P. / zgodnie z instrukcją, nadesłaną p. Watson z Treasury Department/.

7. P. Kołłupajło załatwia wszelkie formalności związane z odbiorem i wysyłką reliefu z p. D. Parks, działającym z ramienia p. Watson w imieniu Procurement Division, Treasury Department.

8. Na poruszoną przez nas kwestję kontroli antysabotażowej, co, w porozumieniu z władzami sowieckiemi ciąży na naszej odpowiedzialności, p.Watson wyraził gotowość wydelegowania inspektora z Treasury Dept., któryby kontrolował balowanie.

Z przyjemnością stwierdzam wielką kurtuazję, jakiej doznaliśmy w czasie tej wizyty, a przedewszystkiem wielką przychylność dla naszej sprawy i chęć załatwienia jej jak najszybciej i jak najlepiej.

Następnie udaliśmy się do biura Moore Mc Cormack Line, gdzie rozmówiliśmy się z p. Hobbard, z którym p. Kołłupajło nawiązał był już uprzednio stosunki. Chcieliśmy się upewnić, że przyznany nam tonaż z początkowym przydziałem do portu w Bostonie, będzie mógł być przez nas wyzyskany w New Yorku.

I tu stwierdziłem bardzo przyjazny stosunek p. Hobbard do p. Kołłupajło i do naszej sprawy. P. Hobbard zapewnił nas, że nie będzie najmniejszej trudności z przeniesieniem całkowitem lub częściowem przyznanego nam tonażu na podstawie instrukcji Amtorgu, z portu w Bostonie do New Yorku. Jak się p. Hobbard, po naradzie z p. O'Hea, szefem wydziału frachtowego, wyraził - warunki dla wysyłki są dobre. Obecnie ładują się w New Yorku trzy statki do Archangielska. / Z jednego z nich, który dziś kończy ładowanie, nie będzie można skorzystać, ale na dwa inne już może przyjąć ładunek/. Informacji co do ruchu statków na dalszą metę oczywiście p. Hobbard nie mógł nam podać.

Następnie udaliśmy się do p. Freedmana i zwiedziliśmy składy, w których znajduje się towar i gdzie odbywa się jego belowanie / 25, Elisabeth street, New York/.

Obejrzeliśmy na wyrywki: płaszcze żołnierskie, mundury żołnierskie i spodnie, koszulki wełniane, koszule khaki i kalesony beige. Wszystko to jest w dobrym stanie, wyczyszczone i wyreparowane, chociaż przeważnie nie wymagało to nawet naprawy.

Poważne natomiast zastrzeżenia budzi we mnie stan używanych palt cywilnych męskich, a zwłaszcza damskich. Ten towar robi zdecydowanie ujemne wrażenie. Podszewki są podarte, pod pachami poprostu wydarte. Być może z powodu wielkiego stopnia zakurzenia, palta wyglądają brudne; futrzane kołnierze przy damskich paltach są zniszczone, a przytem są to przeważnie "fancy" palta o niezwykłych i jaskrawych kolorach.

Zwróciłem na to uwagę p. Freedmana i oświadczyłem mu, że przyjęcia tej partji zamówienia nie będę mógł zalecić. P. Freedman oświadczył, że przy omawianiu kupna z p. ministrem Kwapiszewskim wyraźnie zaznaczył, że palta męskie i damskie wymagają naprawy, że jednak każdy indywidualnie z łatwością, i przy minimalnym nakładzie pracy i kosztów, tę naprawę sam może uskutecznić, że w takim samym stanie ten rodzaj towaru był wysyłany przez firmę do Południowej Ameryki i do Afryki i znajdował tam nabywców.

5. New York, 5 stycznia, 1942.

Dodał ponadto p. Freedman, że ponieważ zwrócono mu uwagę na trudność nabycia igieł i nici w Sowietach, zakupuje na własny rachunek za $1,000.- igieł i za $1,000 grubych nici, które dołączy w odpowiedniej ilości do każdej bali. Powiedziałem p. Freedmanowi, że igły i nici nie załatwiają sprawy, gdyż na naprawę potrzeba w każdym razie jeszcze materjału na podszewkę. Po pewnym wahaniu p. Freedman wyraził zgodę na dołączenie do każdej bali - zawierającej 75 palt męskich, względnie 100 damskich - po 5 - 6 funtów materjału na wyłatanie podszewki.

Pomimo, że jestem przeciwny nabywaniu w przyszłości odzieży w tak złym stanie, gdyż spotkamy się przy jej rozdziale niewątpliwie z ostrą krytyką ze strony osób zainteresowanych, ze względu na konieczność pośpiechu oraz na koszt / naprawianie tych 400.000 palt wymagałoby kilku miesięcy czasu, a koszt robocizny byłby bardzo znaczny/, oraz ze względu na to, że bezpłatne dołączenie igieł, nici i materjału na podszewkę istotnie umożliwi indywidualne doprowadzenie tych palt do stanu używalności, stawiam, acz niechętnie, wniosek o utrzymanie tej pozycji naszej tranzakcji i o upoważnienie mnie, mimo mych zastrzeżeń, do przyjęcia i pokwitowania wzmiankowanej partji 400.000 palt.

Ponieważ jednak wśród kilkudziesięciu obejrzanych, a przygotowanych do zapakowania palt, niewątpliwie pewna ilość była w tak złym stanie, że wysłanie ich naraziłoby nas na kompromitację, uważam za konieczne, aby przy balowaniu stale był obecny kontroler z naszego ramienia, któryby pilnował jakości pakowanych palt. Ponadto obowiązkiem kontrolera byłoby liczenie ilości sztuk, prasowanych w każdej bali.

W składzie p. Freedmana są czynne dwie prasy na dwuch różnych piętrach, wobec czego musielibyśmy zaangażować przynajmniej dwuch kontrolerów. Dodaję jeszcze, że balowania dokonują zwykli robotnicy bez żadnego nadzoru, tak, że i z innych względów kontrola nad tą czynnością z naszej strony wydaje się konieczna.

Proszę Pana Ambasadora o natychmiastową decyzję w tej sprawie i o przyznanie Konsulatowi Generalnemu potrzebnych na ten cel kredytów.

Gdyby balowanie miało być dokonywane na więcej niż jedną zmianę dziennie, musiałbym do tego dostosować ilość potrzebnych kontrolerów. Jako wynagrodzenie dla kontrolerów proponuję $ 25 tygodniowo.

P. Kołłupajło sprawowałby zwierzchnią kontrolę nad całokształtem manipulacji przy pakowaniu i odbiorze towaru.

 New York, 5 stycznia, 1942.

Ponieważ kilkadziesiąt bal po 500 funtów - na przyszłość zażądaliśmy od p. Freedmana pakowania bal mniejszej wagi - już zastałem gotowych, proszę Pana Ambasadora o decyzję, czy mam zażądać rozpakowania ich dla przeprowadzenia kontroli zawartości, gdyż mam obawę, że zawierać one mogą palta nie nadające się zupełnie do użytku.

Mundury żołnierskie i spodnie pakowane będą kompletami. To samo odnosi się do bielizny, którą zapakują parami - koszule i kalesony. Ekspedycji pierwszego transportu spodziewam się w przyszłym tygodniu.

/-/ Sylwin Strakacz
Minister Pełnomocny
Konsul Generalny R. P.

ODPIS

Załącznik Nr. 30

AMBASADA
ZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W WASZYNGTONIE

791/SZ-tjn-197

4-go czerwca, 1942 r.

ŚCISŁE TAJNE - OSOBISTE

W rozmowie telefonicznej z Panem Ministrem dnia 30-go maja, wyraziłem Panu Ministrowi moje wątpliwości dotyczące zwołanej przez Pana konferencji prasy polskiej w sprawie przesyłek reliefowych do Rosji w ramach Lend-Lease Act.

Artykuły, które ukazują się w tej sprawie w dzienniku "Nowy Swiat", potwierdzają w pełni wyrażone przezemnie wątpliwości, które zresztą podzielają wszyscy członkowie Komisji Lend-Lease'u, której przewodniczę. Wytoczenie na forum publiczne w prasowej polemice sytuacji, którą Komisja usiłuje usprawnić zarówno wewnętrznie jak i w stosunku do Treasury Department przez poufne rozmowy prowadzone z odnośnemi władzami amerykańskiemi dla uzyskania kompensat od dostawców za nieodpowiednie towary, uważam jako wysoce niewłaściwe i niewątpliwie dla dla wyniku sprawy szkodliwe. Pozatem, ogłoszenie w prasie szczegółowych danych o dostawach reliefu dla Rządu Polskiego w drodze wyjątku przez władze amerykańskie w ramach Lend-Lease, może mieć bardzo niepożądane następstwa dla dalszego rozwoju tych zakupów, tak dla ludności uchodźczej koniecznych.

Wobec powyższego, jako Przewodniczący Komisji Lend-Lease'u, zmuszony jestem prosić Pana Ministra aby na przyszłość zechciał zaniechać podawania do publicznej wiadomości jakichkolwiek informacji dotyczących dostaw i transportów reliefowych, dokonywanych w ramach Lend-Lease Act.

/-/ J. Ciechanowski
Ambasador R.P.

Minister Sylwin Strakacz
Konsul Generalny Rzpltej Polskiej
w New York'u.

ZAŁACZNIK NR. 31

Posiedzenie Komisji Badawczej
z dn. 30go września 1942r.

Obecni: Dr. Zygmunt Karpiński
Dr. St. Kirkor
Sekretarz W. Zbijewski

początek o 10-ej rano.

P. Znamięcki przedłożył Komisji 2 dokumenty.

P. Pogorzelski przedłożył rachunki podróży p. Kołłupajło likwidowane w Konsulacie. /Wyciągi rachunków spisano na załączonym do niniejszego wykazie.

- 1 -

Następnie poproszono p. Kołłupajłę.

P. Kołłupajło wyjaśnia okoliczności towarzyszące korzystania z biletu kredytowego lotniczego.

P. Kołłupajło prostuje swoje oświadczenie, że z biletu kredytowego korzystał tylko raz w podróży do Miami i stwierdza, że jeździł oprócz Miami jeszcze dwa razy do Waszyngtonu. Na zapytanie dlaczego mówił tylko o jednej podróży do Waszyngtonu, oświadcza, że druga podróż nie była podróżą służbową i że odbywał ją razem z inż. Szukiewiczem.

Na pytanie p. Karpińskiego czy były jeszcze inne podróże za biletem kredytowym p. Kołłupajło oświadcza że nie.

Następnie zakomunikowano p. Kołłupajle, że Komisja jest w posiadaniu danych z linij lotniczych, które wskazują, że p. Kołłupajło odbył większą ilość podróży niż te które podał. P. Kołłupajło powołał się, że mógł o czemś zapomnieć i że zamierza zapytać linje lotnicze ile razy korzystał z biletu kredytowego, aby zwrócić F. Freedman należność. P. Kołłupajło przypomniał sobie przytem, że w jednej podróży powrotnej z Bostonu korzystał z tego biletu.

Na zapytanie przewodniczącego czy czek przesłany F. Freedman za podróż do Miami został opłacony, p. Kołłupajło mówi, że nie wie, gdyż nie pamięta, czy suma ta była w przesłanych mu wyciągach, których nie badał.

Dodatkowo p. Kołłupajło oświadcza, że już w sierpniu zapytywał się piśmiennie w American Air Lines ile razy korzystał z biletu kredytowego, lecz odpowiedzi nie otrzymał.

Oświadczono p. Kołłupajle, że wszystkie podróże do Waszyngtonu w 1942r. odbywał samolotem i że z wyjątkiem ostatniej z dn. 7.V.42 wszystkie one były pokryte przez F. Freedman na mocy biletu kredytowego i z drugiej strony podróże wykazane przez linję lotniczą zgadzają się co do jednej z podróżami wykazanemi w dowodach kasowych w Konsulacie. Wynika z tego, że poprzednie zeznanie na temat podróży prywatnej z p. Szukiewiczem pozostaje z tem w sprzeczności, gdyż jeśli podróż ta odbyła się za biletem kredytowym, to figuruje ona i w rachunkach Konsulatu, które obejmują wszystkie podróże za biletem kredytowym. P. Kołłupajło odpowiada, że mogła go zawieść pamięć i że możliwe, że podróż z p. Szukiewiczem opłacił odrazu gotówką.

Zapytany, jak w swoim mniemaniu chciał zwrócić resztę należności z tytułu używania biletu F. Freedman, skoro dopiero teraz chce ustalić ilość podróży, a pamięć go zawodzi, ile już za te bilety Firmie zapłacił, p. Kołłupajło odpowiada, że nie mogąc ustalić teraz tej ostatniej sumy, był przygotowany na zapłacenie sumy większej, aby mieć pewność, że nie jest nic winien Firmie.

P. Kołłupajło dodatkowo wyjaśnia, iż mówiąc na początku zeznania, że nie korzystał z biletu kredytowego przy innych podróżach niż jedna podróż do Miami i 2 do Waszyngtonu, miał na myśli podróże, za które należności nie zwrócił natychmiast F. Freedman.

Zapytany czy może stwierdzić za które podróże zwrócił pieniądze F. Freedman a za które jeszcze nie zwrócił, p. Kołłupajło odpowiedział, że tego z pamięci odtworzyć nie może i musi to zbadać w linji lotniczej oraz w F. Freedman, gdyż własnych zapisków na ten temat nie posiada.

P. Kołłupajło dodatkowo wyjaśnia, iż nie miał zamiaru sztucznego podwyższania swych kosztów podróży, skoro - poza drobnymi wyjątkami - nie likwidował przysługujących mu djet.

Zapytany kiedy auto pani Griggs zostało przeniesione do garażu przy ul. 65, p. Kołłupajło wyjaśnia, że o ile sobie przypomina, nastąpiło to w lutym 1942r., a poprzednio auto było garażowane przy ul 74 (?).

Zapytany, p. Kołłupajło odpowiada, że pani Griggs w czasie pobytu w New Yorku korzysta z auta, przyczem zabiera je z garażu bądź sama, bądź garaż jej go odsyła, bądź p. Kołłupajło sam jej samochód odstawia. P. Griggs przebywała w New Yorku całą zimę, z wyjątkiem okresu Wielkiej Nocy. Pozatem była w New Yorku wiosną i dopiero na lato wyjechała na wieś. Obecnie p. Griggs znowu przebywa w New Yorku. P. Griggs zazwyczaj mieszka w rezydencyjnych hotelach.

W czasie gdy p. Griggs jest w New Yorku p. Kołłupajło oddawał jej zawsze kartę samochodową. W obecnym garażu wiedzą, że p. Griggs jest właścicielką auta, gdyż jest on na jej imie zapisany. Auto w tym garażu umieścił p. Kołłupajło, podając przytem nazwisko p. Griggs jako właścicielki i jej adres - Hotel Carlyle, 35 East 76th Street. P. Griggs jest w garażu znana, lecz z auta rzadko korzysta, gdyż ma tylko Minnesotskie prawo jazdy.

P. Kołłupajło dodatkowo wyjaśnia, że w grudniu był wprowadzony przez p. Kwapiszewskiego do p. R. Graham'a, ażeby przedstawić mu możliwości uzyskania shippingu do Rosji, gdyż ta okoliczność miała być b. ważną dla przyznania pomocy dla ludności cywilnej w Rosji.

P. Kołłupajło był poraz pierwszy w Procurement Division w Waszyngtonie dopiero w maju 1942r. razem z p. Kwapiszewskim, a przedtem nigdy nikogo nie znał.

(Oryginał niniejszego protokółu
podpisał p. I. Kołłupajło.)

Rachunki podróży Kpt. Kołłupaiło
Rachunek samol.

28-29/I/42	Boston-New York	$ 11.95
	Likwid. 2/III/42	
27/II/42	New York-Boston i z powrotem	21.50
	Likwid. 2-12/III/42	
23-24/II/42	New York-Washington i z powrotem	23.-
	Likwid. 5/III/42	
4/III/42	New York-Washington i z powrotem	23.-
	Likwid. 5/III/42	
18/III/42	New York-Philadelphia (kolej)	7.40
	Likwid. 21/III/42	
20/III/42	New York-Washington i z powrotem	23.-
	Likwid. 21/III/42 (bilet 21.90 +tax 1.10)	
26/III/42	New York-Washington i z powrotem	23.-
	Likwid. 1/IV/42	
7/IV/42	New York-Washington i z powrotem	23.-
	Likwid. 8/IV/42	
11/IV/42	New York-Miami i z powrotem	135.66
	Likwid. 16/IV/42 (bilet 129.20 +tax 6.46)	
7/V/42	New York-Washington i z powrotem	23.-
	Likwid. 8/V/42	

COPY

OFFICE OF LEND-LEASE ADMINISTRATION
FIVE FIFTEEN 22d STREET N.W.
Washington, D. C.

September 25, 1942.

Dear Mr. Zoltowski:

This is to confirm my understanding of the agreement arrived at between you and members of my staff, with reference to the Harry A. Freedman, Inc., clothing contract:

1. The Office of Lend-Lease Administration will see that no more unacceptable civilian goods are shipped by Harry A. Freedman, Inc., and will arrange to have army goods of the type which have proved satisfactory substituted for the civilian goods which are called for by that part of the contract which has not yet been performed. With this substitution, the balance of the contract will be performed.

2. The charge that some of the goods called for by this contract were shipped by Harry A. Freedman, Inc., without proper control will be immediately referred to the Board of Appeals of the Treasury Department for complete investigation and, thereafter, for transmission to the War Frauds Unit of the Department of Justice. We will also request these agencies to determine whether Harry A. Freedman, Inc., has made undue profits on this contract. You may rest assured that appropriate action will be taken in accordance with the findings of these agencies.

3. The civilian goods which are now in the custody of Treasury Procurement will be unbaled and reinspected by Treasury Procurement inspectors at the expense of the Office of Lend-Lease Administration, in the presence of Polish inspectors to be named by you. Goods which are acceptable may be retained by you and will be charged to the Polish Lend-Lease account. Goods which are unacceptable in their present form will, at your option, either (a) be cleaned, repaired or otherwise reconditioned at the expense of the Office of Lend-Lease Administration for delivery to you, and charged to your Lend-Lease account at the price stipulated in the original contract, or (b) be held by the United States Government without charge to your Lend-Lease account.

I trust that you will find this arrangement completely satisfactory.

Sincerely yours,

(-) Oscar Cox
General Counsel.

Honorable Janusz Zoltowski,
Financial Counselor to Polish Embassy,
14 Wall Street,
New York, New York.

PROTOKÓŁ

z 1-go posiedzenia Komisji Lend-Lease'u odbytej w Ambasadzie w Waszyngtonie dnia 27 listopada 1941 r.

Obecni: PP. Ambasador Jan Ciechanowski, przewodniczący
Alfred Falter,
Janusz Żółtowski.

Pan Ambasador przedstawia obecnym początek i rozwój stosunku Polski do Lend-Lease Bill'u.

Podczas swej bytności w Stanach Zjednoczonych p. Premier Generał Sikorski w osobistej rozmowie z Prezydentem Rooseveltem uzyskał dla Polski prawo korzystania z Lend-Lease Bill'u. Opuszczając Stany Zjednoczone p. Premier Sikorski polecił p. Ambasadorowi robienie wszelkich wysiłków celem jak najszerszego korzystania dla Polski i Polaków na wygnaniu z dobrodziejstw tego Bill'u.

Ostatnio p. Ambasador otrzymał od Rządu Polskiego w Londynie telegraficzne zlecenie utworzenia pod swym przewodnictwem Komisji, której zadaniem jest opieka nad korzystaniem Polski z Lend-Lease Bill'u. Do Komisji w myśl życzenia Rządu należą oprócz p. Ambasadora, jako przewodniczącego: pp. Alfred Falter, Janusz Żółtowski i pułk. Włodzimierz Onacewicz. W miarę potrzeby Komisja zapraszać będzie na swe posiedzenia ekspertów i referentów.

Pan Ambasador informuje dalej, że natychmiast po uzyskaniu przez Pana Premiera prawa Polski do Lend-Lease'u, rozpoczęto akcję w celu uzyskania dostaw z tego Bill'u dla Oddziałów Wojska Polskiego w Kanadzie i za Oceanem. Akcja ta dała pozytywne rezultaty i dostawy już się rozpoczęły, a w większych rozmiarach są w przygotowaniu. Pan Pułkownik Onacewicz, który wobec wyjazdu na manewry nie mógł wziąć udziału w posiedzeniu, na następnym posiedzeniu poinformuje Komisję o tej akcji, prowadzonej w stałym porozumieniu z Sztabem

./.

Głównym w Londynie i Dowództwem Oddziałów w Kanadzie.

Obecnie, wobec zawarcia umowy polsko-rosyjskiej i umożliwienia na podstawie tej umowy niesienia szerszej pomocy Polakom w Rosji, których cierpienia i nędza nie dadzą się opisać, wobec faktu, że pomoc niesiona przez Polonię Amerykańską jest zupełnie niedostateczną, wreszcie wobec znanego złego stanu skarbu polskiego, nie pozwalającego na szeroką pomoc z własnych funduszów, p. Ambasador postanowił podjąć energiczną akcję w celu uzyskania prawa korzystania z kredytów Lend-Lease Bill'u dla pomocy ludności polskiej wojskowej i cywilnej w Rosji.

Prosząc Komisję, aby przyjęła do zatwierdzającej wiadomości tę akcję, Ambasador objaśnia, że zdaje sobie sprawę z trudności w realizacji, ponieważ jest to pierwszy trudny do przełamania tego rodzaju precedens, że jednak dotychczasowe pertraktacje uprawniają go do nadziei, że piętrzące się trudności natury rzeczowej i formalnej zostaną pokonane.

Na zaproszenie Pana Ambasadora p. Minister Kwapiszewski poinformował Komisję o możności nabycia odzieży nowej i używanej rozmaitego rodzaju w większych ilościach.

Między oferowanymi przedmiotami mają się głównie znajdować:

Około 50,000 wojskowych płaszczy, marynarek i spodni wojskowych używanych w dobrym stanie.

Około 200,000 płaszczy męskich i 200,000 damskich cywilnych, używanych w stanie złym, jednak bardzo tanich, przy których trzeba się ewentualnie liczyć z zużyciem części tych płaszczy na naprawę reszty.

Około 60,000 używanych garniturów trykotowych i wełnianych koszul wojskowych.

Około 60,000 par butów nowych męskich, damskich i dziecinnych.

Około 50,000 czapek zimowych nowych.

./.

Około 90,000 kocy. Koce te są przeważnie bawełniane, jednak zważyć trzeba, że koce wełniane są nietylko kilkakrotnie droższe, lecz w obecnym czasie wszystkie zakupywane dla wojska amerykańskiego. Przeważająca większość koców ma być dobrego gatunku i wielkich rozmiarów 70x80".

Postanowiono zasadniczo przedstawić zebrane oferty administracji Lend-Lease Bill'u w celu zasadniczego uzyskania kredytu na ten cel. W razie uzyskania kredytu Ambasada zwróci się do amerykańskiej rządowej organizacji zakupu dla rządu federalnego, która posiada rzeczoznawców we wszystkich dziedzinach, z prośbą o pomoc w ocenie używalności oferowanej odzieży i ustaleniu słusznej ceny.

Pan Ambasador oświadczył również, że wobec obecności w Stanach Zjednoczonych p. Ministra Opieki Społecznej i Pracy, Jana Stańczyka, do którego kompetencji opieka nad uchodźtwem w Rosji należy, będzie z p.Ministrem Stańczykiem wszystkie szczegóły co do pomocy rzeczowej omawiał.

Komisja przyjmuje wywody Pana Ambasadora do wiadomości.

Jan Ciechanowski .....

Alfred Falter .....

Janusz Żółtowski .....

P R O T O K Ó Ł

z 2-go posiedzenia Komisji Lend-Lease'u, odbytej w Ambasadzie w Waszyngtonie dnia 5-go lutego 1942 r.

OBECNI: PP. Ambasador Jan Ciechanowski, Przewodniczący

Alfred Falter)
Pułk. Włodzimierz Onacewicz) Członkowie
Janusz Żółtowski)

Minister Sylwin Strakacz
Minister Michał Kwapiszewski

Pan Ambasador informuje obecnych, że starania o przyznanie Polsce kredytu na zakup pierwszej partii odzieży dla Polaków w Rosji dały rezultat pozytywny. Na podstawie przedstawionych ofert, kredyt przyznany został w wysokości $1,280,250.00.

Zestawienie odzieży, która miała być zakupioną, było kilkakrotnie omawiane z p. Ministrem Stańczykiem, jako Szefem bezpośrednio zainteresowanego resortu. Pan Min. Stańczyk aprobował zakup wszystkich oferowanych towarów. Co do używanych płaszczy cywilnych, których stan budził wielkie wątpliwości i których część miała być użytą na naprawę reszty, p. Min. Stańczyk zalecił wysłanie wszystkich do Rosji, ponieważ brak odzieży jest tam tak straszny i naglący, że nawet sztuki zniszczone i podarte będą przydatne. Natomiast, na żądanie Ambasady, dostawcy zgodzili się dodać do płaszczy w dostatecznej ilości materiały na naprawę i przybory do szycia (nici i igły) tak, żeby odzież na miejscu przez samą ludność polską mogła być doprowadzoną do stanu używalności. To załatwienie zostało całkowicie zaaprobowane przez Ministra Stańczyka.

W celu wykonywania czynności administracyjnych i technicznych przy zakupie, odbiorze, magazynowaniu i wysyłce towarów dla uchodźtwa polskiego w Rosji, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej zorganizowało przy Konsulacie Generalnym w New Yorku i pod kierownictwem p.Ministra Sylwina Strakacza biuro, które czynności te będzie wykonywało.

./.

Pan Minister Strakacz informuje Komisję, że biuro to jest już czynne i jest w stałym kontakcie z federalną amerykańską organizacją zakupów, której rzeczoznawcy towarowi oceniają gatunkowość i wartość towarów. Organizacja ta obniżyła cenę za pierwszą zakupioną partię z $1,290,250.00 na $1,091,319.00, wobec czego z pierwszego przyznanego nam kredytu zostało jeszcze $198,931.00 do naszej dyspozycji.

Co do jakości dotychczas zakupionej odzieży, p. Minister Strakacz i p. Minister Kwapiszewski informują, że własne organa próbnych oględzin dokonały i stwierdziły, że zakupione nowe obuwie, czapki i koce, jakkolwiek bawełniane, są w dobrym gatunku. Również w stanie używalnym jest odzież używana, pochodzenia wojskowego. Natomiast używana odzież cywilna jest w 20 do 25% w stanie bardzo złym. Wobec życzenia p. Min. Stańczyka i wielkiej nędzy w naszym uchodźtwie w Rosji, odzież ta jednak zostanie wysłana i dołączone będą materiały, nici i igły dla ich naprawy przeszłame uchodźctwo. Naprawa ta na miejscu byłaby bardzo kosztowną. Natomiast p.Minister Strakacz uważałby za celowe przepuszczenie tej odzieży przez suchą czyszczalnię chemiczną tak ze względu na jej wygląd, jak ze względów zdrowotnych. O ileby Rząd Polski pokrył koszty takiego czyszczenia, mogłoby ono według zasięgniętych informacyj być przeprowadzone w ciągu 2 do 3 tygodni.

Po wyczerpującej dyskusji Komisja uchwala:

a) Kredyty dla pomocy uchodźcom polskim w Rosji powinny być zwiększone. Prosi Pana Ambasadora ażeby starał się przeprowadzić kredyt ten obecnie do wysokości $15,000,000.00, co wobec 1,500,000 uchodźców polskich w R osji dałoby $10.- na głowę, nie może więc przez władze amerykańskie być uważane za wygórowane.

b) Z kredytu tego powinna dalej być zakupywana odzież w ten sposób, ażeby doprowadzić dla 1,500,000 uchodźców po pełnym garniturze ubrania, płaszcza, bielizny, czapki i butów. Wobec braku ścisłych danych, należy

./.

jest na ten cel konieczny, sumę $100,000.- przyznano Konsulatowi Generalnemu na pokrycie kosztów wyżej wyszczególnionych. Pan Ambasador zwróci się do Rządu Polskiego telegraficznie w tej sprawie.

Komisja uchwala również, ażeby jak dotychczas, wszystkie zakupy uskuteczniane były przy współdziałaniu organizacji zakupu Treasury i jej rzeczoznawców, z którymi organa Ambasady i Ministerstwa Opieki Społecznej powinny współpracować.

Pan Pułk. Wł. Onacewicz informuje Komisję w sprawach dostaw z Lend-Lease Bill'u dla wojsk polskich w Kanadzie, Anglii, Rosji i na Wschodzie. Ze względu na poufny charakter tych informacyj, nie mogą one być protokółowane.

Pan Radca Żółtowski informuje Komisję w sprawach dotyczących dostaw z Lend Lease Bill'u dla Polskiej Marynarki Handlowej. W sprawach tych w biurze Ambasady w New Yorku odbywają się periodyczne konferencje zwoływane przez Radcę Finansowego, w których biorą udział: pp. Falter, Korzon, Kutyłowski i Nagórski. Instrukcje otrzymane z Londynu mają na celu uzyskanie dla Polski około 160,000 tonn deadweight statków towarowych, jako program ostateczny, z 2 do 3 statków dieslowych, w miarę możności typu C, jako program doraźny, które to statki Polska mogłaby natychmiast zaopatrzyć w polską załogę.

Wniosek taki na zapotrzebowanie doraźne został przez Ambasadę dotyczącym władzom przedstawiony.

Wobec reorganizacji współpracy angielsko-amerykańskiej po wizycie Premiera Churchill'a w Washingtonie i utworzeni dla spraw shipping'u dwóch ośrodków w Washingtonie i Londynie, wniosek polski podszedł do zaopiniowania do Lorda Leathers'a, Ministra of War Transport w Londynie. Radca Finansowy zawiadomił o tym Ministerstwo Przemysłu i Handlu w Londynie z prośbą o odpowiednią interwencję.

Nie jest jeszcze rzeczą wyjaśnioną, czy statki z Lend-Lease'u mogą być przydzielane na własność, czy też tylko dzierżawione. Dotychczas

./.

przy zakupie przyjąć jako wytyczną, że ludność nasza w Rosji składa się z 750,000 mężczyzn i 750,000 kobiet i dzieci. Dla sprawniejszego zakupu w przyszłości Ministerstwo Opieki Społecznej w Londynie lub Ambasada Polska w Kuibyszewie powinna dostarczyć co do tego składu bliższych danych.

Poza gotową odzieżą należy zakupywać także przybory do szycia, materiały, szczególnie na suknie i bieliznę damską i dziecinną, oraz skórę na naprawę butów i podeszwy.

c) Przystąpić do zakupu żywności, biorąc jako wytyczną początkową jednomiesięczne dożywienie żywnością witaminową, treściwą i tłuszczami.

d) Zakupić leki potrzebne w Rosji a osiągalne na tutejszym rynku, oraz mydło.

W dalszym ciągu obrad p. Minister Strakacz przedstawia kwestię transportową. Organa Konsulatu przeprowadziły szereg konferencyj z Amtorgiem i tutejszą organizacją British War Transport Ministry oraz Maritime Commission. Amtorg i War Transport przyrzekły przyjmować na statki idące do R osji do 50 tonn na statek, a Maritime Commission nawet do 200 tonn. Należy się jednak liczyć z początkowymi trudnościami rozmaitego rodzaju, jak krótki okres czasu między zawiadomieniem i odejściem statku, odejściem statków z rozmaitych portów, koniecznością częściowego magazynowania towarów dla lepszego wyzyskania możności transportowych itp. W związku z tymi trudnościami powstają koszta niepokryte kredytami z Lend-Lease'u. Na pokrycie takich kosztów, jak magazynowanie, czyszczenie, dodatkowe przewozy, rozjazdy itp. Biuro przy Konsulacie powinno dysponować własnymi środkami, których brak wpływa dotkliwie na szybkość pomocy.

Komisja uchwala zwrócić się do Rządu Polskiego w Londynie, ażeby z kredytu w wysokości $125,000, przyznanego na zakup płaszczy dla uchodźców w Rosji, który to kredyt wobec zakupu z funduszów Lend-Lease Bill'u nie

./.

korzystała z takich przydziałów jedynie Wielka Brytania i tylko w formie dzierżawy.

Pan Ambasador oświadczył w myśl życzenia Komisji, że posiedzenia periodyczne zwoływać będzie co dwa miesiące, lub też częściej w miarę potrzeby.

Jan Ciechanowski .....

Alfred Falter .....

Pułk. Włodzimierz Onacewicz .....

Janusz Żółtowski .....

33c

PROTOKÓŁ: z trzeciego posiedzenia Komisji Lend Lease Bill'owej dn. 17go kwietnia 1942r.

Obecni: Przewodniczący:- Ambasador Ciechanowski
Członkowie: - Min. Alfred Falter
- Radca Janusz Żółtowski

Poproszeni przez
p. Ambasadora:- Min. Sylwin Strakacz, jako ekspert Komisji
- Min. Michał Kwapiszewski

P. Ambasador odczytał depeszę Min. Spraw Zagranicznych z Londynu z dn. 16go kwietnia 1942 r., zawiadamiającą, że koordynacja odnośnie planowania akcji reliefowej będzie przeprowadzana w Londynie. Wszystkie depesze z poszczególnych placówek mają przechodzić przez Londyn, który je będzie natychmiast przesyłał dalej do Kuibyszewa. Wyłączone z tego są jedynie bezpośrednie odpowiedzi Ambasadzie w Kuibyszewie.

Komisja stwierdziła, że depesza ta nie wnosi do jej prac nic nowego, gdyż Komisja już poprzednio prosiła Ministerstwa w Londynie, by został sporządzony plan całej akcji reliefowej, któryby podano nam do wiadomości.

P. Ambasador odczytał list Delegatury Min. Pracy i Opieki Społecznej w New Yorku, odnośnie wysyłki odzieży używanej dla naszych uchodźców w Rosji. W związku z powyższem, p. Ambasador zapytał Min.Strakacza, jaką częścią pracy przy wysyłce odzieży używanej do Rosji zajmuje się Delegatura Min. P. i O.S. Min. Strakacz wyjaśnił dotychczasowe prace Delegatury i jej poszczególnych członków.

Min. Falter zaproponował, aby p.Ambasador wysyłał do Min. Stańczyka perjodyczne dekadowe raporty o tem co się robi na terenie Stanów Zjedn. odnośnie pomocy naszym uchodźcom w R osji, a szczególniej jakie ilości, czego i kiedy zostały: primo - wysłane; secundo - zakupione; z Lend Lease Bill'u.

Następnie Min. Falter zaproponował, aby p. Ambasador wysłał list do Min. Stańczyka z potwierdzeniem, że wykonywujemy jego instrukcje, jednocześnie podkreślając: primo - że odnośnie podziału wysyłki drogą południową i północną, to nie możemy mieć nań decydującego wpływu, bo to zależy od wypadków wojennych; secondu- że odnośnie porządku wysyłania rozmaitych towarów, to również jest on trudny zgóry do ustalenia, gdyż dotychczas wysyła się wszystko co jest już w portach gotowe do wysyłki; tertio - że zakup nowej odzieży jest trudny i będzie coraz trudniejszy, możliwy tylko w niewielkich ilościach.

Komisja uchwaliła wnioski Min. Faltera.

Jednocześnie Komisja uchwaliła, aby z U.S. Treasury wyjaśnić współdziałania naszej kontroli z kontrolą amerykańską i, aby uzyskać od U.S. Treasury zgodę na dopuszczenie naszych kontrolerów przy wszelkich wysyłkach, a szczególnie odzieży używanej.

P. Ambasador odczytał telegramy, które nadeszły z Londynu i z Rosji, odnośnie reliefu dla uchodźców w Rosji, od ostatniego posiedzenia Komisji.

Min. Falter zapytał się czy wolno z Lend Lease Bill'u zakupywać towary, celem wysyłki ich do Polski okupowanej. Min.Strakacz wyjaśnił, że 30,000 szczepionek przeciw-tyfusowych zakupiono i wysłano do Polski via Londyn (poza 270,000 szczepionek para-tyfoidalnych do R osji via Kair i 3,000,000 szczepionek przeciw tyfusowo-brzusznych - również do Rosji).

P. Ambasador zawiadamia o wykonaniu instrukcji Min. Stańczyka zdn. 16go kwietnia odnośnie wysyłania szczepionek przeciw-tyfusowych do Polski okupowanej, via Lisbona i Szwecja na ręce Międzynarodowego Czerwonego Krzyża.

Komisja uchwaliła, aby zwrócić się do Amerykańskiego Czerwonego Krzyża o przejęcie na siebie wysyłki szczepionek amerykańskich do Międzynarodowego Czerwonego Krzyża.

P. Ambasador odczytał list Komitetu Biskupiego, donoszący mu o złożeniu daru $100,000.- na pomoc dla uchodźców w Rosji ("na świętości", odzież i żywność). Również p.Ambasador zawiadomił Komisję o złożeniu na jego ręce przez Związek Masonerii w Waszyngtonie $10,000.- na pomoc Polsce. Odnośnie tej sumy p. Ambasador zapytał się nasz Rząd telegraficznie na co chce ją przeznaczyć.

Komisja uchwaliła, aby w myśl życzenia p.Premjera, powołać p. T. Kuźniarza do Komisji, jako eksperta, i powierzyć mu kontrolę wydatków związanych z magazynowaniem, kontrolą i wysyłką towarów dla naszych uchodźców w Rosji, na które to wydatki Rada Ministrów przeznaczyła $50,000.-

Komisja uchwaliła, aby oryginalne kwity wszystkich powyższych wydatków pozostawały w New Yorku, a tylko zestawienia ich i raporty kontroli były przesyłane do Londynu.

Komisja uchwaliła, aby w myśl instrukcji z Londynu wystąpić do Administracji Lend Lease'u o nowe rekwizycje na zakupy następujących towarów: 1) cukier - 5,000 ton; 2) witaminy - (w największych dostępnych ilościach); 3) - mydło - 10,000 skrzyń; 4) po 100,000 par skarpetek męskich i pończoch damskich; 5) 100,000 koców wełnianych; 6) 100,000 swetrów męskich; 7) 500,000 CC szczepionek anty-cholerowych; 8) 600 ton mleka skondensowanego; 9) 600 ton mleka sproszkowanego; 10) 50 dezynfektorów wojskowych; 11) 200 samochodów ciężarowych.

Komisja uchwaliła, na wniosek Min. Faltera, wysłać depeszę do Min. Stańczyka, czy należy kontynuować kupowanie odzieży używanej, z prośbą o zaciągnięcie opinji Kuibyszewa. Wrazie otrzymania od Min.Stańczyka odpowiedzi twierdzącej, Komisja uchwaliła rekwizycje na zakupy odpowiedniej odzieży używanej kontynuować, przy odpowiednich warunkach umownych i zabezpieczeniu kontroli.

Ambasador Jan Ciechanowski .....

Minister Alfred Falter .....

Radca Janusz Żółtowski .....

P R O T O K Ó Ł: z posiedzenia Komisji Lend Lease'owej odbytego w Ambasadzie R.P. w Waszyngtonie, we środę dn. 13go maja 1942r.

33 d

Obecni: Przewodniczący - Ambasador Ciechanowski
Członkowie: - Min. Alfred Falter
- Radca Janusz Żółtowski
Poproszeni przez p.Ambasadora: - Min.Sylwin Strakacz, jako ekspert Komisji
- Min. Michał Kwapiszewski

Protokół z poprzedniego posiedzenia odczytany przez p. Radcę Żółtowskiego, został przyjęty bez zmiany.

W sprawie Lend Lease Bill'owych dostaw reliefowych dla uchodźtwa polskiego w Rosji p. Ambasador Ciechanowski, pismem z dn. 23go kwietnia b.r., prosił p. Min. Faltera o zbadanie, czy organizacja Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w Nowym Yorku jest oparta na wytycznych zawartych w piśmie p. Min. Stańczyka do p. Ambasadora, czy pracuje odpowiednio i czy i w jakim kierunku organizacja ta powinna być usprawniona. W związku z wykrytemi nadużyciami ze strony dostawcy używanej odzieży firmy Freedman, p. Ambasador prosił również o zbadanie dostawy odzieży małowartościowej i o powzięcie odpowiednich kroków, celem wyrównania tej szkody.

Pan Falter przedstawia Komisji wyniki swych badań:

Według wytycznych ustalonych przez p. Min. Stańczyka, doborem, odbiorem, kontrolą i wysyłką towarów zakupywanych z kredytów Lend Lease'owych dla Polaków w Rosji ma zajmować się Delegatura Min. Pracy i Opieki Społecznej w Nowym Yorku, a w wypadkach niecierpiących zwłoki p. Min. Strakacz został upoważniony do wydawania decyzji w imieniu p. Min. Stańczyka. Wszystkie takie decyzje muszą być p.Min. Stańczykowi komunikowane. W praktyce te decyzje nie zostały wprowadzone w życie, a większość czynności powierzonej Delegaturze była wykonywana przez p. Min. Strakacza osobiście, przy pomocy urzędnika Delegatury, p. Kołłupajły, z którym p. Min. Strakacz porozumiewał się bezpośrednio.

W wyniku tego stanu rzeczy z braku sharmonizowanego współdziałania odpowiedniej organizacji, dobór towarów zakupywanych nie był oparty na uprzednich badaniach przeprowadzonych przez Delegaturę i był oparty częściowo na instrukcjach otrzymanych z Londynu i Kuibyszewa, a częściowo na dorywczych ofertach przedstawianych przez zainteresowanych dostawców i oferty nie były fachowo badane, co do kreślenia gatunków i warunków. Kontrola towarów nie była dostatecznie zastrzeżona, już przy zawarciu umowy, a w ramach jej zastrzeżenia nie była dostatecznie wykonywana i nie zostało sharmonizowane współdziałanie kontroli amerykańskiej i polskiej w sposób zadawalniający. Możliwości wysyłkowe, które są zasadniczo zależne od ilości statków wysyłanych na północ i południe Rosji, w różnych okresach są różne; należy zatem w okresie lepszym wysyłkę silniej forsować i starać się w miarę możności dostosować dyspozycje do wskazówek otrzymywanych z Ministerstwa w Londynie i z Ambasady Polskiej w Rosji.

Co się tyczy nadużyć popełnianych przez firmę Freedman, to polegały one na tem, że firma ta poza składem, w którym kontrolerzy polscy doglądali wysyłki używanej odzieży, ładowała również towar ten z innych składów, nie podanych do wiadomości ani kontroli polskiej ani amerykańskiej. Nadużycia te były możliwe dlatego, że kontrola polska nie była sprawna, nie prowadziła statystyki kontrolowanych towarów, ani też ich nie znakowała i Delegatura nie zestawiała porównawczo statystyki kontroli ze statystyką wysyłki. Również przy zawarci umowy gatunkowość towaru nie została dostatecznie określoną i sposób kontroli nie był jasno przewidziany.

Badania przeprowadzone przez Delegaturę Min. Pracy i Opieki Społecznej na zlecenie p. Min. Faltera, określają szkodę dla Skarbu polskiego na $70,000 i to znaczy 10% kontraktu z Freedman'em, a około 5% dotychczasowych dostaw z Lend Lease kredytów. Szkoda ta, jak Delegatura

sama określa, została obliczona w sposób bardzo oględny. Z jednej strony przyznać trzeba, że przy dostawie używanej odzieży nigdy szkody nie dadzą się w całości uniknąć, że jednak w danym wypadku można było im skuteczniej przeciwdziałać, gdyby już przy zawieraniu umowy gatunkowość towaru była ściślej określana, a kontrola była przewidziana i sprawniej wykonywana. Niedociągnięcia na tym polu osłabiają nasze stanowisko także na polu odszkodowania.

Tutaj podkreślić trzeba, że chociaż szkoda materjalna według tych obliczeń jest względnie niewielka, szkoda optyczna i psychologiczna jest, ze względu na ilość tych towarów i nadzieje z tymi dostawami złączone, bardzo przykra.

Ponieważ kontrakty zawarte są formalnie między Procurement Division Treasury Stanów Zjedn. a dostawcą, sprawa odszkodowania załatwioną być może tylko przez Treasury, a strona polska powinna współdziałać z Treasury dostarczając wszelkich potrzebnych informacyj i wyjaśnień.

Pan Ambasador podaje do wiadomości, że Ambasada poinformowała kompetentne organy Lend Lease'u oraz Procurement Division o nadużyciach przy wykonywaniu umowy przez firmę Freedman. Urzędy te stwierdziły niedopuszczalność podobnych machinacji i przyrzekły przedsięwziąć, w porozumieniu z organami polskiemi, odpowiednie kroki dla zapewnienia stronie polskiej całkowitego odszkodowania. W szczególności władze amerykańskie zamierzają prosić Ambasadę Stanów Zjedn. w Kuibyszewie o stwierdzenie przy pomocy Ambasady Polskiej w jakim stosunku odzież dostarczona przez firmę Freedman jest nieodpowiednia i w tych rozmiarach nałożyć na firmę obowiązek dodatkowej dostawy zastępczej bez odszkodowania.

Po przeprowadzeniu dyskusji i zaznajomieniu się z oświadczeniem Min. Faltera, złożonem na posiedzeniu Delegatury w Nowym Yorku dn.

27go kwietnia b.r. oraz projektem organizacyjnym Delegatury Min. Pracy i Opieki Społecznej w Nowym Yorku, jakoteż memorandum tej Delegatury w sprawie odszkodowania od firmy Freedman, Komisja uchwala:

Wewnętrzny projekt organizacyjny Delegatury Min. Pracy i Opieki Społecznej ma być wprowadzony w życie i stosowany, jak długo nie zostanie on przez zarządzenia Min. Pracy i Opieki Społecznej zmieniony. Delegatura jest organizacyjnie i formalnie wydziałem Konsulatu Generalnego R.P. w Nowym Yorku.

W myśl tego projektu, referat doboro towarów będzie perjodycznie informował Komisję Lend Lease przy Ambasadzie w Waszyngtonie, jakie towary należy w miarę możliwości zakupywać. W wypadkach kupna towarów przez p.Ambasadora na bezpośrednie zlecenie Min. Pracy i Opieki Społecznej w Londynie, lub Ambasady Polskiej w Kuibyszewie, p.Ambasador o umowach takich, jak i o wszystkich dokonywanych zakupach, bezzwłocznie poleci poinformować Delegaturę. Wszystkie kontakty w obcymi władzami okrętowymi i transportowymi w sprawach wysyłki prowadzone będą przez p. Min. Strakacza, względnie na jego zlecenie.

Co się tyczy dalszego zakupu używanej odzieży, Komisja podtrzymuje uchwałę powziętą na poprzednim posiedzeniu, wstrzymania dalszego zakupu, aż do oświadczenia się Ambasady Polskiej w Rosji, co do jej użyteczności.

Komisja zdaje sobie sprawę z trudności, jakie zawsze istnieć będą przy kupnie odzieży używanej, liczy się z tem jednak, że zakup odzieży nowej musiałby niewspółmiernie zwiększyć wydatki na zakup tej odzieży i zmniejszyć ilość osób zaopatrzonych. Dlatego Komisja nie uważa za stosowne z zakupu odzieży używanej zrezygnować, jednak przyszła umowa powinna dopuszczać tylko odzież w pełnym stanie używalności, naprawioną i czyszczoną.

Komisja prosi p. Ambasadora o porozumienie się w tej sprawie z p. Min. Stańczykiem, ze względu na jego ostatnią telegraficzną instrukcję zaniechania zakupu odzieży używanej. Odnośny telegram do p. Min. Stańczyka został ułożony i wysłany.

Komisja uważa również, że jeżeli dalsza umowa na odzież używaną miałaby być zawieraną, należy wpłynąć na władze amerykańskie, żeby firma Freedman, jak długo nie oczyści się całkowicie z postawionych jej zarzutów, nie została do współkonkurencji dopuszczona.

Sprawa odszkodowania od firmy Freedman opracowywana ma być przez Ambasadę przy współdziałaniu Delegatury i ostatecznie załatwiona przez Procurement Division Treasury.

Zasadniczo Komisja akceptuje punkt widzenia Delegatury, dążący do odszkodowania w naturze i to w miarę możności w odzieży najbardziej pożądanej.

Radca Żółtowski, nawiązując do swych oświadczeń na poprzednich zebraniach, podkreśla wagę uchwały Komisji przyjmującej nowy schemat organizacyjny dla dostaw reliefowych z Lend Lease Bill'u. Podkreśla dalej, że dla każdego człowieka doświadczonego w sprawach handlowej gospodarki jest oczywistem, że utrzymanie dotychczasowego systemu organizacji było niemożliwe do kontynuowania. W szczególności podkreśla, że rozdział takich czynności, jak dobór towarów czy ich zakup z jednej strony, a kontrola dostaw z drugiej, jest we wszystkich przedsiębiorstwach handlowych i państwowych ściśle obserwowana, gdyż kumulowanie tych czynności w jednym ręku nietylko umożliwia, ale w każdej organizacji wprost zapraszałoby do nadużyć. Podkreśla dalej, że w kołach uchodźczych i organizacjach polskich w Nowym Yorku powyższe sprawy są coraz częstszym i szerszym tematem rozmów.i musi skonstatować, że nie jest mu obojętnym jeżeli są rzucane cienie na działalność wysokich funkcjonarjuszy państwowych. W tym stanie rzeczy uważa, że organizacja dostaw reliefowych

dla naszych uchodźców w Rosji musi być tak unormowana, żeby była gwarancja nietylko przeciwko nadużyciom, ale nawet przeciwko dawaniu pozorów krytyce. Organizacja taka, jaka została przez Komisję dzisiaj przyjęta idzie w tym kierunku i dlatego powinna być jaknajprędzej wprowadzona w życie.

Na życzenie p. Ministra Strakacza wprowadzenie w życie powyższych uchwał odłożono na dwa dni, ażeby dać p. Ministrowi możność zaproponowania zmian organizacyjnych, gdyby po bliższym zapoznaniu się z regulaminem opracowanym przez Delegaturę zmiany takie uważał za celowe.

Załączone:
1. Odpis pisma p. Ambasadora do Min. Faltera
2. Oświadczenia Min. Faltera dla Delegatury
3. Projekt organizacji i odszkodowania Delegatury

Ambasador przedstawia telegram z Londynu z dn. 6go maja b.r., zalecający zakupienie:

OBUWIE: 50,000 M
150,000 W
100,000 C

POŃCZOCHY: 200,000 M
100,000 W Kolekcja
100,000 C

KOSZULE: 1,200,000 Kolekcje różnych gatunków (drelichy, flanela)

KALESONY: 1,200,000 Kolekcja różnych gatunków, możliwie dużo długich

SPODNIE: 400,000 Różne gatunki (typ wojskowy i corduroy)

UBRANIA GÓRNE: 300,000 Kolekcja różnych gatunków

KOMPLETY UBRAN: 200,000 W
100,000 C

SWETRY: 700,000 Kolekcja z rękawami i turtleneck

NAKRYCIA GŁOWY: 600,000 Chustki i berety dla kobiet, czapki z nausznikami dla mężczyzn

UBRANIA WIERZCHNIE:
150,000 M
150,000 W - możliwe ciepłe

OKRYCIE RAK: 300,000 M
300,000 W
100,000 C

KOCE: 1,100,000

BIELIZNA POSCIELOWA: 2,000,000 w sztukach, ręczniki bawełniane, aby miały też zastosowanie jako bielizna pościelowa.

HANDKERCHIEFS: 2,000,000 w sztukach

Komisja uchwala na wniosek p. Min. Faltera opracowanie przez Delegaturę planu i studium opartego na następujących wytycznych:

Jako plafon zakupów w roku bieżącym należy przyjąć sumę 15 milj. dolarów.

Do planu nie należy włączać zakupu leków, ponieważ są one ograniczone możliwością nabycia i zakup wszystkich żądanych lekarstw w ilościach, które można znaleść, nie obciąża zbytnio sumy ogólnej.

W badaniu należy przedstawić i uzasadnić, jakie gatunki odzieży mogą być kupowane w stanie używanym i jak należy zabezpieczyć dobry gatunek i odpowiednią kontrolę odzieży używanej.

Studium ogólne i plan powinien obejmować odzież i żywność i mieścić w sobie także kalkulację opartą na cenach szacunkowych. W celu opracowania tego planu Ambasada udzieli Delegaturze potrzebnych informacyj.

Pan Ambasador przedstawia zlecenie Londynu zakupienia żywności dla mniejszych skupień w Rosji w paczkach zawierających żywność mięszaną, wystarczającą na określony okres czasu.

Po omówieniu sprawy Komisja uważa za najlepszy sposób spełnienia tego zlecenia zakup racji wojskowych amerykańskich, o ile takowe można nabyć i poleca zakup 250,000 takich racji.

Ambasador Jan Ciechanowski .....

Minister Alfred Falter .....

Radca Janusz Żółtowski .....

Oświadczenie Ministra Paltera w sprawie organizacji i zadań nowojorskiego Biura Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Dzisiejsze zebranie zwołane zostało na zlecenie Pana Ambasadora Ciechanowskiego, jako przewodniczącego Komisji dla spraw Lend-Lease Bill'u, powołanej przez Prezesa Rady Ministrów przy Ambasadzie w Waszyngtonie. Do Komisji należą - pan Ambasador, jako przewodniczący, oraz pp. Pułkownik Onacewicz, radca finansowy Żółtowski, moja osoba - jako członkowie.

Podczas pobytu pana Ministra Stańczyka w Stanach Zjednoczonych i na jego prośbę rząd amerykański na kilkukrotne interwencje i zabiegi pana Ambasadora uznał, że przyznane Polsce prawo korzystania z kredytów Lend-Lease Bill'u odnosi się również do pomocy rzeczowej dla polskiego uchodźtwa cywilnego w Rosji. Wówczas zwróciłem uwagę pana Ministra Stańczyka, że Komisja dla Lend Lease Bill'u przy Ambasadzie zajmuje się tylko zasadniczymi sprawami z tym kredytem związanymi, jak wysokością do której z kredytu można korzystać, celowością zakupu tych czy innych rodzajów towarów, jak odzieży, żywności, czy leków, porozumiewaniem się z władzami amerykańskiemi przez pana Ambasadora i jego organa, nie zajmuje się natomiast ani szczegółowymi zamówieniami na pojedyńcze towary, ani kontrolą ich wykonania, ani też ich ekspedycją. Komisja nie utrzymuje biura wykonawczego i dlatego tego rodzaju czynności przyjąć na siebie nie może. Z tego wynika, że, tak jak to czynią władze wojskowe, Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej musi samo przez własne organizacje tych czynności dokonywać i stworzyć dla tego celu odpowiednie biuro wykonawcze.

Pan Minister Stańczyk przed wyjazdem poinformował mnie, że taka organizacja została stworzona i że upoważnił pana Ministra Strakacza do doraźnej decyzji w jego imieniu we wszystkich sprawach związanych z pomocą dla uchodźtwa polskiego w Rosji. Wobec tego Komisja powołała pana Strakacza jako eksperta dla spraw reliefu polskiego w Rosji i pan Strakacz udzielał Komisji Lend-Lease Bill'owej wszystkich dotyczących informacji.

Dotychczasowy przebieg wykonania tej pomocy był w głównych zarysach i nie ręcząc za ścisłość cyfr następujący.

Zakupiono towarów za przeszło 4 miljony dolarów i to w połowie odzieży, a w połowie żywności i mydła. Z zakupionej odzieży 60% przypada na odzież nową, a 40% na odzież używaną. Pozatem dostarczono dość pokaźne ilości lekarstw, szczególnie szczepionek, strzykawek i t.p. i to ze względu na groźne niebezpieczeństwo chorób zakaźnych w Rosji - częściowo drogą lotniczą.

Z tych dotychczas dostarczonych towarów przeszło połowa została już do Rosji wysłane lub jest w trakcie wysłania.

Komisja L.-L. Bill'owa zdecydowała, że zakup towarów ma być przeprowadzony przez istniejące dla takich celów organizacje amerykańskiego Ministerstwa Skarbu i Rolnictwa.

Z dotychczas zakupionych towarów co do leków, żywności i odzieży nowej nie doszły do Komisji skargi co do ich gatunku, stanu lub dostawy. Natomiast co do odzieży używanej, stanowiącej około 15% dotychczasowych zakupów, już od kilku tygodni krążą pogłoski, że odzież dostarczona jest częściowo w gatunku nieodpowiednim, a ostatnio przy dostawie tej odzieży stwierdzono bezsporne nadużycia.

W położeniu, w którym się Polska znajduje, uważam za szkodliwe kolportowanie niestwierdzonych plotek podawanych dalej z rzekomego "obowiązku obywatelskiego," natomiast uważam za rzeczywisty obowiązek obywatelski - sumienne i gorliwe spełnianie obowiązku przez tych, którym rządowe kompetentne czynniki, w tym wypadku Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, prowadzenie tak ważnej czynności jak dobór, odbiór, kontrolę i wysyłkę pomocy rzeczowej dla setek tysięcy uchodźców polskich w Rosji zleciło.

Nadużycia stwierdzone dotychczas na szczęście przy procentowo niewielkiej ilości zakupionych towarów wskazują, że organizacja stworzona przez Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w Nowym Yorku nie działa tak, żeby w granicach możliwości gwarantowała najlepszy dobór towarów, sprawną kontrolę ilościową i jakościową, jako też harmonijne współdziałanie wszystkich organów przy doborze, zakupie, kontroli, odbiorze i wysyłce.

Dlatego w porozumieniu z panem Ambasadorem jako przewodniczącym Komisji L.-L. Bill'owej i panem Ministrem Strakaczem jako pełnomocnikiem pana Ministra Stańczyka dla spraw Reliefu w Stanach Zjednoczonych zwołano dzisiejsze posiedzenie, ażeby powołanym organom Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej ten stan rzeczy przedstawić i prosić o opracowanie w najkrótszym czasie, o ile możliwe jeszcze w tym tygodniu, regulaminu wewnętrznego organizacji reliefowej Ministerstwa Pracy w Nowym Yorku, regulaminu takiego, żeby gwarantował osiągnięcie tych celów dla których organizacja została stworzona.

Przy opracowaniu tego regulaminu proszę uwzględnić kilka uwag i myśli, które poniżej podaję, a które oparte są na ogólnym doświadczeniu handlowym, szczególnych obserwacjach dotychczasowych w sprawach, którymi się zajmujemy, i sugestiach poruszonych przez rozmaite osoby czynne w organizacji.

Czynność organizacji powinna zasadniczo obejmować trzy działy:

a. dobór towarów
b. kontrolę i odbiór
c. wysyłkę.

Samo przez się rozumie się, że działy te pracować muszą w ścisłym porozumieniu i harmonii, jednak nie uważam za celowe, żeby z reguły czynności te były łączone w jednym ręku.

a: Dobór towarów.

Przy doborze towarów nie należy wychodzić z mylnego założenia, że w Ameryce jest pieniędzy dosyć i możemy kupować co się nam żywnie podoba, lecz musimy o tem pamiętać, że Polska jest dotychczas jedynym krajem, któremu przyznano prawo korzystania z kredytów L.L.Bill'u dla uchodźców cywilnych w Rosji i musimy z prawa tego korzystać w granicach osiągalnych, które to granice nakreślone będą przez Komisję L.-L. Bill'ową.

W tych granicach dobór towarów przez dotyczący referat w organizacji oparty być powinien na instrukcjach otrzymywanych z Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w Londynie, na informacjach otrzymywanych z Ambasady Polskiej w Rosji, na ewidencji towarów zakupywanych na rynku angielskim i na możliwościach rynkowych w Stanach Zjednoczonych.

Przy zakupie odzieży używanej, o ile taka w przyszłości będzie kontynuowaną, należy dążyć do rozdziału zamówienia na kilka dostawców aby stworzyć wzajemną konkurencję i bazę porównawczą.

Zaznaczam, że Komisja L.L. Bill'owa zakup odzieży używanej jeszcze przed stwierdzeniem nadużyć wstrzymała, uzależniając dalszy zakup od ustosunkowania się uchodźtwa polskiego w Rosji do dotychczasowych przesyłek tej odzieży.

b. Kontrola i odbiór towarów.

Wprawdzie formalnie i faktycznie kupna dokonywują władze amerykańskie, które też ustalają ceny, jednak nie wątpię, że władze te nie odmówią zainteresowanym czynnikom polskim współdziałania przy odbiorze i kontroli, a to tembardziej, że zdają od władz polskich za każdą dostarczoną partię pokwitowania odbioru. Rozumiem, że współdziałanie to nie może w niczem ograniczać kompetencję władz amerykańskich, że jednak pokwitowanie musi być wydawane na podstawie stwierdzenia stanu faktycznego.

Kontrola polska powinna być różnorakiego rodzaju. Przedewszystkiem powinna być prowadzona ewidencja odebranych towarów, ażeby porównując statystykę odbioru ze statystyką wysyłek można było stwierdzić, czy i jakie towary wysyłane poza kontrolą.

Kontrola używanej odzieży powinna być najbardziej szczegółowa, ponieważ ogólnie wiadomo, że handel starą odzieżą nie należy do prowadzonego na najwyższym poziomie moralnym, a poza tem sam charakter tego towaru wyklucza ścisłe normy i wzory. Kiedy doszły do mej wiadomości pierwsze pogłoski o dostawie nieodpowiedniego towaru, udałem się osobiście i niezapowiedziany do lokalu, w którym dla Polski używaną odzież pakowano i muszę przyznać, że towar, który widziałem, zrobił na mnie nie najgorsze wrażenie. Późniejsze wypadki wykazały, że było to tylko dowodem sprawnego działania kontrolerów w tym lokalu, lecz równocześnie dokonywano wysyłek z innych składów kontroli naszej i amerykańskiej nieznanych. Z tej ilustracji opartej na faktach wynika z jak daleko idącymi nadużyciami należy się liczyć.

Jednak i przy dostawie towarów nowych i żywności kontrola jest konieczna. Kontrola ta, chociaż bardziej wyrywkowa, musi dotyczyć tak ilości, jak zgodności ze wzorami przedstawionymi przy zakupie. Zwrócono mi naprzykład uwagę, że przy dostawie obuwia należy baczyć na to, żeby wielkości były odpowiednie, a nie przeważały numery największe lub najmniejsze.

Należy także baczyć na opakowanie, szczególnie przy żywności przesłanej do krajów południowych, lub przez ruty południowe.

Z powyższego wynika, że ilość kontrolerów obecnie zatrudnionych może okazać się niewystarczającą i musi być odpowiednio zwiększona.

c. Wysyłka.

Wysyłka towarów jest dziełem wymagającym wielu zabiegów i kontaktów z amerykańskiemi, angielskiemi i rosyjskiemi władzami transportów morskich.

Szczególnych zabiegów we władzach wojskowych amerykańskich wymaga transport bardzo ważnych i pilnych środków przeciwepidemicznych, od których szybkiego przybycia zawsze uratowanie od śmierci tysięcy naszych rodaków zależy, i który to transport, jak dotychczas powinien być kierowany w miarę możliwości na drogę lotniczą.

Przy transportach morskich należy w okresach braku tonażu na statkach dbać o to, ażeby w miarę możliwości terminowej dostawy w pierwszej kolejności wysyłano towary najpilniej potrzebne i najbardziej wartościowe. Towary gorsze i najgorsze powinny być ładowane w okresach niewykorzystania tonażu towarami bardziej przez uchodźtwo polskie pożądanymi. Dla ułatwienia tej polityki organizacja otrzymała fundusze na trzymanie pewnej ilości towarów na składach celem lepszego i odpowiedniego wyzyskania nadających się możliwości transportowych.

Wszystkie kontakty z władzami obcymi powinny być prowadzone oględnie i z wyłączeniem wszelkich sprzeczności. Dlatego kontakty te utrzymywane być powinny przez pana Ministra Strakacza lub na jego zlecenie.

Powyższe uwagi nie wyczerpują naturalnie wszystkich punktów widzenia, które powinny być uwzględnione, a mają na celu zobrazowanie takiej organizacji, jaką Komisja L.-L. Bill'owa uważa za celową.

Jeżeli w poszczególnych wypadkach przy kupnie lub ekspedycji ze względów specjalnych robionoby odchylenia od powyższego normalnego toku postępowania - odpowiednie referaty organizacji bezzwłocznie powinny być o wyjątkach tych powiadomione.

To są życzenia Komisji L.-L. Bill'owej dotyczące działalności organizacji Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w Nowym Yorku w bezpośredniej i dalszej przyszłości.

Co się tyczy przeszłości, szczególnie już stwierdzonych nadużyć przy dostawie używanej odzieży, należy zarządzić wszystko potrzebne, ażeby szkody powstałe przez te nadużycia dla Polski zostały w całości wyrównane. W tym celu należy od Ambasady Polskiej w Kujbyszewie żądać informacji, jaki procent dotychczas otrzymanej używanej odzieży poszczególnych gatunków można określić jako nie nadający się do użytku.

Kompensata może nastąpić przez skreślenie odpowiednich sum z rachunku dostawy, wolałbym jednak kompensatę w formie bezpłatnej dodatkowej dostawy o odpowiednim gatunku towarów zastępczych w pełnej ilości.

Mojem zdaniem sprawa załatwienia sprawy z firmą, która się dopuściła nadużyć, powinna być uskuteczniona przez władze amerykańskie, którym organa polskie dostarczyć powinny odpowiednich informacji.

Wnioski w tej sprawie organizacja Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej powinna przedstawić Komisji L.-L. Bill'owej również w terminie najkrótszym.

Co się tyczy oceny, czy nadużycia dotychczas stwierdzone mogły były być uniknione przy odpowiednim działaniu kontrolnym organizacji Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, i czy wszyscy spełniali poruczone im obowiązki, względnie z jakich powodów ich nie spełniali, Komisja L.-L. Bill'owa nie uważa się za kompetentną do zajęcia się tą sprawą, ponieważ nowojorska organizacja Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej jej nie podlega i badanie takie może być zarządzone i przeprowadzone jedynie przez Ministra Pracy i

Opieki Społecznej lub jego pełnomocnika w sposób, którzy uznają oni za stosowny.

Uzyskanie pomocy dla uchodźców polskich w Rosji z kredytów L.-L. Billowych jest wiekopomnem dziełem Rządu Polskiego, w szczególności pana Premiera Sikorskiego, który dostęp do tego kredytu dla Polski otworzył i pp. Ministra Stańczyka i Ambasadora Ciechanowskiego, którzy wywalczyli prawo korzystania z niego dla polskiego uchodźtwa cywilnego w Rosji.

Pomoc ta jest wielką ulgą dla naszych rodaków, którzy przechodzą tak straszne cierpienia. Pomoc ta płynie i powinna nadal płynąć, jak najszerszym strumieniem. Nie możemy do tego dopuszczać, żeby najdrobniejsze nawet uchybienia, o ile można im zapobiec, uszczuplały ulgi niesione temu uchodźtwu.

27 kwietnia 1942 r.

New York

P R O T O K Ó Ł: z posiedzenia Komisji Lend Lease'owej, odbytego w Waszyngtonie dn.1go czerwca 1942r.

33e

Obecni: Przewodniczący: - Ambasador Jan Ciechanowski
Członkowie: - Minister Alfred Falter
- Pułkownik Włodzimierz Onacewicz
- Radca Janusz Żółtowski

-:-

P. Ambasador informuje członków o treści telegramów, które od ostatniego posiedzenia nadeszły, czy to na ręce Ambasady, czy też zakomunikowane były Ambasadzie przez Min. Strakacza.

W jednym telegramie Min. Stańczyk zawiadamia o strasznym niedożywieniu naszego uchodźtwa w Rosji i prosi o preferencyjne wysłanie 5,500 tonn żywności, w czem 100,000 funtów mleka i bulionu. Rząd Polski stara się o jednorazowe uzyskanie 4,000 tonn na statku do Zatoki Perskiej dla szybkiej pomocy. Do Murmańska należy kierować głównie odzież i żywność standaryzowaną.

W drugim telegramie Min. Stańczyk zaleca szybkie usprawnienie organizacji jego Delegatury, oraz poddaje pod rozwagę utworzenie podkomisji dla spraw reliefowych.

W innym telegramie Min. Stańczyk godzi się na dalszy zakup odzieży używanej, jeżeli można ją nabyć w stanie dobrym, czyszczonym i naprawionym. Zaleca również szybkie załatwienie z firmą Freedman sprawy odszkodowania w naturze za odzież dostarczoną w złym stanie, nie czekając na sprawozdania z Rosji, których otrzymanie w krótkim czasie nie jest prawdopodobne.

Wreszcie P. Ambasador odczytuje telegram z Londynu w sprawie wysyłki do Polski lekarstw i witamin, powołując się na pomoc dla Grecji, i wielką wagę uzyskania pomocy Rządu Amerykańskiego dla tej akcji.

P. Ambasador podaje również do wiadomości listy Min.Strakacza w sprawie reorganizacji Delegatury Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej i usprawnienia jej działania, przyczem podkreśla, że ostatni schemat

organizacyjny przesłany przez p. Min. Strakacza dn. 30go maja b.r. jest w głównych zarysach zestawieniem instrukcji p. Min. Stańczyka i uchwał Komisji Lend Lease'owej z dn.15go maja b.r. Min. Falter uzupełnia wywody p. Ambasadora w zakresie zadań Delegatury Min. P. i O.S.

P. Ambasador podnosi kwestje konferencji prasowej, która odbyła się w Konsulacie Generalnym R.P. w Nowym Yorku w sprawach pomocy Lend Lease'owej i stwierdza, że konferencje takie są bardzo niebezpieczne i w każdym razie niedopuszczalne bez uprzedniego porozumienia z Ambasadorem. Tak kierunki i rozmiary dostaw, jak ujawnienie wyjątkowych uprawnień przyznanych Polsce mogą wywołać niepożądany oddźwięk u władz amerykańskich i sprawie zaszkodzić. P. Ambasador wyraża też przekonanie, że gazety te nie będą trzymały się wyjaśnień udzielonych przez Min. Strakacza, lecz powstanie na tym tle szereg plotek i ataków, niepotrzebnie spowodowanych. Ambasada zamierza tej akcji prasowej przeciwdziałać, o ile jest to jeszcze możliwe. Komisja jednomyślnie podziela zapatrywania p. Ambasadora.

<u>Komisja uchwala:</u>

1) Organizacja Delegatury M.P. i O.S. w formie uchwalonej na posiedzeniu dn. 15go maja b.r. ma być natychmiast wprowadzona w życie. W sprawie tej P. Ambasador wyśle do Min. Strakacza list z załącznikami, z prośbą o zakomunikowanie go również Delegaturze M.P. i O.S.

2) Dla uporządkowania informacji uzyskanych w przeszłości i ułatwienia pracy w przyszłości Ambasada zakomunikuje Delegaturze wszystkie dotychczas otrzymane wiadomości z Londynu lub z Kuibyszewa, co do rodzaju, gatunków, ilości i kierunków towarów, które mają być kupowane i wysyłane. Na podstawie tych informacyj Delegatura opracuje: 1) całokształt wniosków z Londynu i z Kuibyszewa oraz dokonanych dostaw; 2) na powyższej podstawie informacje co należy nadal kupować i w jakiej kolejności wysyłać.

3) Ambasada ułatwi Delegaturze dostęp do próbek i cenników towarów, które mogą być nabywane w oddziałach zakupów Treasury, czy też Min. Rolnictwa.

4) Ambasada, razem z Delegaturą, przeprowadzi pertraktacje z Treasury w sprawie umowy na dostawę używanej odzieży. W pertraktacjach tych należy dążyć do załatwienia proponowanego przez Delegaturę, w myśl którego tak część umowy jeszcze nie wykonana, jak odszkodowanie za dostawy nieodpowiednie, powinny być uskutecznione w odzieży dobrego gatunku, oczyszczonej i naprawionej, jakkolwiek w ilościach mniejszych.

5) Delegatura powinna zbadać, czy w przyszłości można będzie nabywać odzież używaną w stanie dobrym i uzyskać takie warunki dostawy i kontroli, żeby istniała gwarancja rzetelnego wykonania.

6) Preliminarze Delegatury opracowywane będą przez Delegaturę i zatwierdzane przez Min. Strakacza. Miesięczne zestawienia dokonanych wydatków przesyłane będą do Radcy Finansowego Ambasady, dla kontroli.

7) Komisja zaleca Delegaturze utrzymywanie odpowiednich składów dla lepszego wyzyskiwania możliwości tonnażowych. W umowach zakupu należy przewidzieć możliwość takiej reekspedycji albo kredyt na jej pokrycie.

8) Komisja zaleca Delegaturze badanie, czy dla pokonania trudności transportowych niektóre towary żywnościowe i odzieżowe nie mogą być nabywane dla uchodźców polskich w Persji, Indiach lub innych bliskich krajach.

9) Komisja chwilowo, jako sumę zakupów w bieżącym roku na cele reliefu, utrzymuje przyjętą sumę 15 milj. dolarów. Ze względu na zmienność możliwości zakupów i wysyłki, Komisja uważa jednak, że miesięcznie partje powinne wynosić 1,5 do 2,5 milj. dolarów, w miesiącach w których możliwości transportowe na to pozwolą.

Pułk. Onacewicz informuje Komisję o zmianach, które zaszły w zaopatrzeniu Armii Polskiej w Rosji i na Wschodzie. Zawiadamia również o zmianach zasadniczych przy organizacji Wojska Polskiego w Kanadzie.

Wywody p. pułk. Onacewicza, jako poufne, nie były protokołowane.

W związku z wywodami pułk. Onacewicza, wyłoniła się kwestja zużycia nowych mundurów starego kroju, dostarczonych w swoim czasie przez Lend Lease dla obozu polskiego w Kanadzie. Mundury mogłyby być użyte dla oddziałów pomocniczych Wojska Polskiego na Wschodzie. Pułk. Onacewicz ma w sprawie tej porozumieć się ze sztabem Naczelnego Wodza w Londynie.

Radca Zółtowski przedstawia sprawę zaopatrzenia żołnierzy polskich w Rosji i na Wschodzie w książki polskie. Zasadniczo Komisja uchwala książki te z Lend Lease Kredytu zakupić i prosi pułk. Onacewicza o zajęcie się tą sprawą z wojskowemi władzami amerykańskiemi.

Radca Zółtowski zawiadamia, że sprawa, o której w przeszłości Komisja dyskutowała, przydziału Polsce statków handlowych na podstawie Lend Lease Bill'u, została przeniesiona, na podstawie wytycznych przyjętych przez prezydenta Roosevelt'a i premjera Churchill'a, do Londynu i jest tam uzgadniana między Rządem Polskim i Angielskim.

Ambasador Jan Ciechanowski .....

Minister Alfred Falter .....

Pułkownik Włodzimierz Onacewicz .....

Radca Janusz Zółtowski .....

P R O T O K Ó Ł

z posiedzenia Komisji Lend Lease'owej
odbytego w Waszyngtonie dn. 28 czerwca 1942 r.

33 b.

Obecni: Przewodniczący - Ambasador Jan Ciechanowski
Członkowie: - Minister Alfred Falter
- Pułk. Włodzimierz Onacewicz
- Radca Janusz Żółtowski

Zaproszony przez
Pana Ambasadora- Min. Michał Kwapiszewski

Po otwarciu posiedzenia, Ambasador zawiadomił członków Komisji, że Minister Kwapiszewski już w końcu kwietnia b.r. prosił Ambasadora, aby - wobec powstania polemiki i plotek wśród uchodźtwa i Polonii Amerykańskiej na temat wykonywania programu reliefowego dla ludności polskiej w Rosji w ramach Lend Lease Act'u - zechciał powierzyć innemu urzędnikowi Ambasady odnośny dział czynności, który dotychczas Minister Kwapiszewski z polecenia Ambasadora prowadził. Ambasador dodał, że na jego prośbę, Pan Minister Kwapiszewski zgodził się czasowo funkcje te pełnić, za co Ambasador jest mu niezmiernie wdzięczny, uważając, że od chwili uzyskania od rządu Stanów Zjednoczonych przywileju korzystania z Lend Lease Act dla relief'u, Ambasador zawdzięcza w znacznej mierze Min.Kwapiszewskiemu tak wydatny rozwój sprawy reliefu. Obecnie jednak, przy reorganizacji całego działu reliefowego według instrukcji Pana Ministra Pracy i Opieki Społecznej i postanowień Komisji Lend Lease'u, Ambasador komunikuje, że spełniając usprawiedliwione życzenie Min.Kwapiszewskiego i dziękując mu za cenną jego współpracę w dziale reliefu, powierzy innemu urzędnikowi Ambasady dalsze pełnienie tych czynności. Członkowie Komisji przyjęli powyższą decyzję Ambasadora do wiadomości.

Pan Ambasador przedstawia pismo do Lend Lease Administration w sprawie nowej ramowej rekwizycji. Min. Falter stwierdza, że uchwały Komisji Lend Lease'u nie zostały wprowadzone w życie i że należy zestawienie tej rekwizycji poddać uprzedniemu badaniu przez Delegaturę

- a

Min. Opieki i Pracy. P. Żółtowski odczytuje uchwały Komisji, na które się Min. Falter powoływał i po wymianie zdań, p. Ambasador zarządza natychmiastowe zaproszenie p. Wojciechowskiej, celem przepracowania rekwizycji, w myśl powstałych uchwał.

Po dłuższej polemice między p. Kwapiszewskim i p. Żółtowskim, w sprawie celowości i możliwości bezpośrednich kontaktów między urzędami amerykańskimi przeprowadzającymi sprawy techniczne w Lend Lease'ie a organami Min. Pracy i Opieki Społecznej (p. Żółtowski powołuje się na prace w dziale morskim, gdzie panowie nie będący nawet urzędnikami państwowemi zostali przez niego wprowadzeni do urzędów amerykańskich bez żadnych trudności) i po wywodach Min. Faltera dotyczących podziału pracy w tej materji między Ambasadą, Konsulatem i Delegaturą, p. Ambasador reasumuje główne zarysy organizacji i podziału pracy. P. Ambasador podkreśla, że kontakty o których mowa będą umożliwione i że wyznaczy specjalnego sekretarza w Ambasadzie, który tymi sprawami będzie się opiekował.

Min. Falter porusza sprawę odszkodowania. P. Ambasador wyjaśnia, że Min. Kwapiszewski z jego polecenia rozmawiał z p. Walsh'em w Treasury i proponował zamianę rzeczy gorszych na lepsze w mniejszych ilościach, że jednak należy się liczyć z trudnościami, jeśli chodzi o zamianę dostarczonych już przez f. Freedman towarów do składów Treasury.

Min. Falter powraca do sprawy zakupu używanej odzieży w przyszłości i stwierdza, że Komisja zgodzi się na nowy zakup używanej odzieży tylko jeśli Delegatura odpowiedniemi nornami w umowie może zapewnić, że tak co do gatunku tej odzieży, jak jej stanu, taka kontrola będzie prowadzona, że niedomagania przeszłości będą wykluczone.

P. Ambasador odczytuje komunikat do prasy, do którego w dyskusji wprowadza się poprawki.

f- b-

Pułk. Onacewicz informuje o decyzji Sztabu Głównego w sprawie mundurów, które pozostały w polskim obozie wojskowym w Kanadzie i mają być zwrócone władzom amerykańskim. Na życzenie Min. Faltera, który chciałby mundury te przestarzałe w kroju zużyć dla celów reliefu polskiego, wykonanie zwrotu zostaje odłożone a pułk. Onacewicz jeszcze raz poruszy sprawę z Sztabem Głównym w Londynie.

P. Zółtowski informuje, że w stosunku do niektórych innych państw, urzędnicy państwa, które z Lend Lease'u korzysta, pracujący dla Lend Lease'u, są z tego kredytu opłacani. Należy zbadać czy nie można uzyskać tego także dla Polski, szczególnie gdyby myśl otwarcia własnych składów polskich wymagających wielu pracowników, została zrealizowana.

P. Zółtowski informuje o sprawach rozrachunkowych w ramach Lend Lease'u, dotyczących marynarki handlowej, szczególnie o możliwościach pokrywania z tego kredytu wydatków na uzbrojenie, zaopatrzenie, naprawy i usługi. Sprawa ta, jako dosyć zawikłana, będzie przedstawioną Rządowi Polskiemu w Londynie, do decyzji.

Pułk. Onacewicz informuje na zapytanie p. Zółtowskiego o zabiegach o książki dla żołnierzy. Sprawa jest w roku i jest załatwiana przy współudziale p. Bestermana.

P. Ambasador odczytuje wszystkie telegramy i pisma, które w sprawach dostaw reliefowych od ostatniego posiedzenia nadeszły z Londynu i Kuibyszewa.

Ambasador/-/ J. Ciechanowski

Pułkownik /-/ Wł. Onacewicz

/-/ Minister Alfred Falter

/-/ Radca Janusz Zółtowski

ODPIS

34

CONFIDENTIAL REPORT

Tuesday, September 15, 1942.

RE: FILE #01817

Re: 1941 Plymouth car, license plates #55771 Minnesota 1942,
Motor #P12 196547, Serial #11218831.

The above described automobile was sold by Holt Motor Co., 199 Pleasaht Av., St.Paul, Minn., on December 20th, 1940 to Mary Livingstone Griggs, 432 Summit Av., St. Paul.,Minn.

The car was delivered at Palm Beach, Florida.

The sale was made on a cash basis and paid for by check. There is no record of the bank on which this check was drawn or the maker of the check.

The above car is presently operated by Mr.Ignacy G. Kollupailo, residence 41 E. 61st St., N.Y.C.

The car is garaged at Narraganset Garage, 124 E. 63d St., N.Y.C.

Mr. Kollupailo does not have the car delivered at his residence, he calls for the car at the garage and returns same to the garage. No one other than Mr. Kollupailo is known to drive this car.

At the garage it is presumed that Mr. K. is the owner.

He is at this garage since January 1, 1942. No information could be obtained as to his previous garage.

His description: age 40, weight 165 lbs., height 5'8" tall, grey eyes, light hair, he is clean shaven, fair complexion.

Mr. K. is said to be connected with the Polish Legation.

Mr. K. was secretary to Mr. Paderewski, residing at the Ritz Towers Hotel, New York City, from which they moved to the Hotel Buckingham, N.Y.C. November 30, 1940.

Mr. Kollupailo stayed on at the Hotel Buckingham for some time after Mr.Paderewski died.

He moved from this hotel about the end of 1941 obviously to his present address.

ODPIS

CONFIDENTIAL REPORT

RE: FILE #01817

Re: Subject: Captain Callapailo, Air Travel Card #9681. Serial #148435, Valid 1941-1942.

Information obtained relative to the above entitled investigation.

The subject, Captain Callapailo, has made the air trips as listed below. Same is charged to the above Air Travel Card number.

January 29, 1942, from Boston to New York, $10.60

February 25, 1942 from New York to Washington, $21.78.

February 27, 1942, from New York to Boston, $21.32

March 4, 1942, from New Yotk to Washington, $21.78.

March 20, 1942, from New York to Washington, $21.78.

March 26, 1942, from New York to Washington, $21.78

April 7, 1942, from New York to Washington, $21.78.

April 11, 1942, from New York to Miami, $128.07.

The above items were charged to the firm of Harry A.Freedman, Inc.

The records further indicate that there were no trips made by Captain Callapailo prior to January 29, 1942, and none after April 11, 1942.

ODPIS

CONFIDENTIAL REPORT

Wednesday, Oct. 14, 1942

RE: FILE #01817

SUPPLEMENTARY REPORT

RE: Mr. Ignacy Kollupailo

Relative to information obtained at the Narragansett Garage, 124 E. 63d St., N.Y.C., the daily book record of the garage shows that the car is storaged at this garage in the above name, for the address 41 E. 61st St., N.Y.C., and that the garage bill is paid for by the above named.

Therefore, the garage people presume that the above named is the owner, since no other person calls for or drives this car to their knowledge.

ODPIS

CONFIDENTIAL REPORT

October 12, 1942.

RE: FILE #01817

Investigation made in Boston, Mass.

SUBJECTS: Marion Frawley, and, Elda Ercole.

OBJECT: To endeavor to obtain information, relative to, the addresses and earnings of the subjects, who were employed in the New York office of Harry A.Freedman Inc.

Marion Frawley was employed at the New York Office of Harry A. Freedman, Inc., from January 10, 1942, to some time in May 1942.

Her salary was $40.00 per week.

Her address is 408 St. Johns Pl., Brooklyn, N.Y.

Elda Ercole, was employed at the New York Office of Harry A. Freedman, Inc., from February 1942, to April 15, 1942.

Her salary was $20.00 per week.

Her address is 5144 Buell St., East Elmhurst, N.Y.

No description was obtained of either one of the subjects. No information was obtained regarding the official title of their employment with the firm of Harry A. Freedman, Inc.

The above two subjects are existing persons.

ODPIS

CONFIDENTIAL REPORT

October 12, 1942

RE: FILE #01817

Investigation made in Boston, Mass.

SUBJECT: Captain Callapailo

OBJECT #1: To endeavor to obtain information relative to the employment of the subject and monies paid to him by the firm of Harry A. Freedman, Inc.

OBJECT #2: To endeavor to obtain information relative to the firm of Harry A. Freedman Inc. purchasing, or paying for a Plymouth convertible coupe in December 1941 or January 1942.

OBJECT #1: Information obtained from George Bennett, who is the accountant and handles the books and records of the Harry A. Freed-Man firm; Mr. Bennett stated, positively, that Captain Callapailo was never in the employ of the Harry A. Freedman firm.

That, he had heard the name of Captain Callapailo mentioned, but, that he did not know in what capacity Captain Callapailo was connected with Freedman.

George Bennett stated that he does know that Captain Callapailo was not on the pay roll of the Freedman firm. No monies appear to be paid to Captain Callapailo.

OBJECT #2: George Bennett stated positively that he has no record and also no knowledge of any payment or purchase of a Plymouth convertible coupe by the firm of Harry A. Freedman, Inc., in December 1941 or January 1942.

Additional information: Mr. Freedman had some trouble with the Russian Government contract and it was held up for a while.

./.

Continued #2

Freedman's contract was to furnish second hand (worn) clothing to the Russian Government. These clothes were not converted to rags or shoddy but was sent intact to R ussia. For that reason Freedman's contract was held up on the charge that some of the clothing was of inferior grade, and did not come up to specifications. However, Freedman was able to offer sufficient excuse and was allowed to finish the contract.

ODPIS

CONFIDENTIAL REPORT

RE: FILE #01817
Subject: Barbara Weisbren or Barbara Padowicz

PURPOSE: T o endeavor to obtain information regarding the subject's connection with Harry A. Freedman, Inc., 183-2nd Av., Chelsea, Mass., during the period between December 1941-April 1942.

Pursuant to instructions, endeavored to obtain information regarding the subject; from Dadourian Export Corp., 25 Elizabeth St., New York City and from Mr. Holloway, who is connected with this firm.

Mr. Dadourian stated that he did not know anyone by the name of Barbara Weisbren or Barbara Padowicz, and that he had never heard of either one of those names before.

Mr. Dadourian stated that he knew the firm of Harry A. Freedman, Inc., but, that he did not know of anyone by the above names ever being connected with that firm.

Mr. Holloway is no longer connected with the firm of Dadourian. He has been away from this firm for quite some months. His address was not known.

Mr. Dadourian stated that he thought that Mr. Holloway resides somewhere on Vanderbilt Av., Brooklyn, N.Y.

Mr. Holloway was traced to 708 Vanderbilt Av., Brooklyn, N.Y. His full name is James J. Holloway.

Mr. Holloway stated that he did not know or ever heard of the names Barbara Weisbren or Barbara Padowicz, and that, altho he knows the firm of Harry A. Freedman, Inc., he never heard or knew of any one being connected with this firm by the name of Barbara Weisbren or Barbara Padowicz.

Załącznik Nr. 35

NOTATKA PISANA RĘKĄ P.AMBASADORA

12.12.1941

PILNE

Byli u mnie 12go o 2:30 pp. MacNamara i Freedman dla uzyskania podpisu dodatkowego na R akwizycję do LL. na wiadome "Relief Goods" - oraz na żądanie odnośnego kredytu dolarów 1.292.000 na zakup pod Lend Lease,- co uczyniłem.-

Pozatem, wyjaśnili co należy zaraz zrobić o ile nie mamy statków gotowych do wysyłki od Anglików lub Sowietów

In case no ships available, either British Soviet or others, fill out requisition for transport facilities to LL and communicate with Mr. Graham and Mr. Wm. Thompson (handling transportation) R sp.5050- Ext. 122 or 844, who is familiar with the matter.

12.12.1941

Mr. MacNamara
Mr. Harry Freedman

podpisałem rekwizycję dodatkowo na tym samym blankiecie co p.Min.Kwapiszewski i 6 egz. rekwizycji pieniężnej na 1.292.000 $

P. Kwapiszewski

dn. 5 maja, 1942 r.

36

M e m o r i a ł

w sprawie należnego od firmy Harry A. Freedman Inc. odszkodowania.

W związku z kwestją wynagrodzenia przez firmę Freedman szkód, powstałych wskutek wysyłania przez tę firmę towarów do Rosji z pominięciem kontroli, należy przedewszystkiem rozstrzygnąć sprawę, czy będziemy czekać, aż z Rosji nadejdą protokóły przyjęcia tych towarów z ustaleniem ich gatunku i wartości i na tych dokumentach oprzemy nasze roszczenia, czy też wysuniemy inną podstawę i zasadę do obliczenia odszkodowania.

Delegatura M.P. i O.S. odrzuca oparcie roszczeń na protokółach z Rosji, a to z następujących powodów:

1. Wysyłane towary po odbiorze ich z rosyjskich portów będą odrazu wysyłane do składnic, położonych w różnych częściach Rosji i tu dopiero będą rozpakowywane i sortowane. W tych warunkach nie może być mowy o jednolitem kryterium oceny towarów. Wątpić też wolno o tem, czy te protokuły będą mogły mieć charakter polskich dokumentów urzędowych, co strona przeciwna niewątpliwie wysyska. Na próbę zorganizowania jakiejś jednolitej kontroli już zapóźno.

2. Stosownie do kontraktu towar był sprzedany loco port odejścia i tu był pokwitowany przez Konsula Generalnego bez uwag i zastrzeżeń. Sprzedawca będzie miał możność powołać się na to, że towar ten w ciągu kilkumiesięcznej drogi morskiej, leżenia w porcie i kilkutygodniowej drogi koleją, ciężarówkami czy może końmi - uległ zniszczeniu.

3. Należy się liczyć z tym, że towar ten, nawet gdyby się nadawał jedynie i wyłącznie do przeróbki w fabrykach /przez tak zwane szarpałki/ może mieć w Rosji wyższą cenę niż w St. Zjednoczonych, zwłaszcza, że w Rosji istnieje przymusowy kurs obcej waluty.

4. Na nadejście protokółów z Rosji wypadnie czekać długie miesiące, a firma Freedman otrzyma tymczasem całą należność za dostarczony towar, do czego ma formalne prawo wobec mogących być przedstawionemi pokwitowań z odbioru. Późniejsze wyegzekwowanie od niej, na zasadzie protokółów z Rosji, jakiegokolwiek odszkodowania wydaje się wręcz nieprawdopodobnem. T ylko niezwłoczne załatwienie sprawy odszkodowania w czasie wykonywania kontraktu może być realnem.

Delegatura uważa, że podstawą prawną żądania Rządu Polskiego odszkodowania jest wyrównanie strat, spowodowanych przestępstwem, a mianowicie - oszustwem, polegającym na wprowadzeniu w błąd władz polskich przez utrzymanie ich w mniemaniu, że dostarczony towar był pakowany pod kontrolą, podczas gdy za pomocą różnych machinacji kontroli tej unikano.

Ażeby ustalić należną kwotę odszkodowania, należy stwierdzić:

I. czy wszystkie rodzaje zakupionych w formie Freedman towarów apriorystycznie wzbudzają wątpliwości co do ich użytkowej wartości, czy tylko niektóre i jakie;

2. jaki procent wątpliwych towaór był dyskwalifikowany z ogólnej masy, przedstawionej przez firmę do kontroli i pakowania i

3. jaka ilość wątpliwych towarów została wyekspediowana z pominięciem kontroli.

Opierając się na opinii pp. kontrolerów dr. Oberka i p.Dobiji, przyjmujemy, że tylko towary wyszczególnione w kontrakcie pod pozycjami: 3, 4, 5, 6, 7, a mianowicie: mundury wojskowe / 3 A/ spodnie /3 B/, bielizna /4/, płaszcze męskie cywilne /5/, płaszcze damskie /6/ i wełniane koszule wojskowe /pozycja 7/ - były w wielkiej mierze niezadawalające.

Ciż kontrolerzy podają, że przy sortowaniu z ogólnej masy proponowanych do wysyłki towarów wypadało odrzucać: spodnie 10 - 15%, bielizny 15-20%, płaszczy męskich 30%, płaszczy damskich 25 - 30%, i koszul wełnianych 10%, Rękawiczek, skarpetek, swetrów i koców, których pewne ilości zostały wysłane kontrolerom Min. P. i O.S. nie pokazano zupełnie, wobec czego Delegatura nie posiada żadnego materiału do wnioskowania o stanie tych towarów.

Opierając się na księgach towarowych Delegatury oraz danych udzielonych przez pp. kontrolerów, Delegatura stwierdza, że do dnia 30 kwietnia 1942 r. :

	wysłano	skontrolowanych	bez kontroli
mundury wojsk.	31,110	29,150	1,960
spodni	30,210	29,150	1,060
płaszczy m.	161,460	10,000	151,460
płaszczy d.	103,705	8,100	95,605
bielizny	24,900	11,400	13,500
koszul wełn.	50,040	27,580	22,460

Biorąc za podstawę najniższe, a więc najprzychylniejsze dla firmy Freedman, normy dyskwalifikacji poszczególnych rodzajów towarów, podane przez kontrolerów, oraz ceny kontraktowe na te towary, otrzymujemy następującą tabelę strat.

rodzaj towaów	% dyskw.	ilość zdyskw. jednostek	cena	straty
mundury wojsk.	5	98	1.06	103.88
spodnie	10	108	1.12	118.72
płaszcze m.	30	45,438	0.96	43,620.48
płaszcze d.	25	23,901	0.96	22,944.96
bielizna	15	2,025	0.90	1,822.50
koszule wełn.	10	2,246	1.01	2,268.46
				$70,879.00

W ten sposób firma Freedman winna uiścić odszkodowanie w kwocie $70,879.00.

Dla całości obrazu Delegatura podaje, że f. Freedman wysłała w zupełnej tajemnicy: rękawiczek 5,000 po cenie 0,31, skarpetek 7,000 par po cenie 0,09, swetrów 1500 po cenie 0,45 i swetrów częściowo wełnianych po cenie 0.22 oraz 5,000 koców ogólnej wartości $6,730. Wobec braku jakichkolwiek kryteriów do oceny i porównania wymienionych wyżej obiektów, Delegatura nie może wypowiedzieć się czy i w stosunku do tych wysyłek kontrakt został pogwałcony.

Aleksander Znamięcki
Delegat Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej

Ludwik Honigwill
Referent Min. Pracy i Opieki Społecznej

New York, 27 stycznia, 1942.

37

JC

Zapiszewski
Konferencji II - 3.2.1942
30.1.1942

Szanowny Panie Ambasadorze:

Proszę uprzejmie o komisyjne załatwianie nabywania wszelkich materjałów dla ludności cywilnej, przyznawanych nam z kredytów Lend-Lease Bill'u.

Najpraktyczniejszy sposób załatwiania byłby, według mego zdania, następujący:

Oprócz danych, które Pan Ambasador sam posiada, Delegatura Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej będzie przedkładała Komisji, na ręce Pana Ambasadora, informacje przekazywane przezemnie z Londynu co do kolejności potrzeb i rozmiarów niezbędnej pomocy materjałowej. Komisja, po zapoznaniu się z przedłożonemi przez Delegaturę wykazami, przedstawi je Administracji Lend-Lease Bill'u, jako nasze życzenia. Jeżeli Administracja Lend-Lease Bill'u w miejsce żądanych przez nas materjałów zaproponuje nabycie innych, zamiana taka powinna być zaakceptowana przez Komisję tylko w tym wypadku, jeśli materjały te są istotnie potrzebne i mogą być celowo użyte.

Przy przejmowaniu materjałów nabytych dla nas przez Treasury Department powinna istnieć kontrola, która złoży raport jaki materjał, w jakim stanie i w jakich warunkach został odebrany. Odpisy wszystkich aktów, dotyczących przesyłek pomocy z Lend-Lease Bill'u dla naszych uchodźców winny być przekazywane do Delegatury Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Zależy mi bardzo na tem, aby sposób przejmowania materjałów z kredytów Lend-Lease Bill'u wykluczał jakiekolwiek podejrzenia czy zarzuty, mogące być podniesione obecnie lub w przyszłości. Rozumiem, w jak trudnych warunkach odbywa się praca nad uzyskaniem tej pomocy i uznaję, że nie zawsze będziemy mogli narzucić nasze postulaty stronie, udzielającej nam pomoc. Z drugiej strony pragnę zapewnić możność kontroli nad tą tak poważną tranzakcją, za którą Rząd R.P. bierze na siebie odpowiedzialność.

Będę również bardzo zobowiązany Panu Ambasadorowi za podjęcie kroków w Administracji Lend-Lease Bill'u o uzyskanie pewnego odsetka kredytów, przyznawanych na zakup środków pomocy, w gotówce, na pokrywanie wydatków manipulacyjnych i administracyjnych, związanych z kontrolą i wysyłką pomocy uzyskanej w naturze. Według posiadanych przezemnie informacji inne państwa na te cele środki otrzymują.-

Łączę wyrazy poważania

Jan Stańczyk
Minister Pracy i Opieki
Społecznej

JWielmożny Pan
Jan Ciechanowski
Ambasador R.P.
Washington, D.C.

MARTIN J. McNAMARA
945-951 Investment Building
Washington, D.C.

December 5, 1941

Mr. Michal Kwapiszewski,
Minister Plenipotentiary,
Counselor of the Embassy of Poland
2640 16th St. N.W. City.

Honorable and dear Sir:-

In addition to the various items of used clothing which I have submitted to you, I have received the following this morning:-

200,000	Mackinaws (new)		
50,000	Gloves (Salvage Wool)	$.35 cts Pair	
100,000	Pair Stockings" "	.10 " "	60% Wool
250,000	Sweaters " "	.25 each	60% "
250,000	" " "	.50 "	100% "

From another source: **********

20,000	Shoes leather lined (new)	$2.90 or less
50,000	per week thereafter price to be negotiated	
100,000	Canned Corned Beef 48 cans to case @ $9.50 case	
100,000	" " " " " " " per week thereafter.	

Of course I do not know how long these offers will last and the less information there is about it the better.

Sincerely yours,

/-/ Martin J. McNamara

745/SZ-t/2
(791/SZ-2)

39

dnia 6 stycznia, 1942 r.

Do
Pana Ministra Sylwina Strakacza,
Konsula Generalnego R.P.

w New Yorku.

Powołując się na rozmowę telefoniczną z Panem Ministrem, Ambasada donosi, że zawiadomiła Treasury Procurement o zastrzeżeniach, które Pan Minister miał w stosunku do używanych palt męskich i damskich, zakupionych na rachunek Lend-Lease Aktu. Pan Coleman, z którym w tej sprawie rozmawialiśmy oświadczył, że niestety Treasury Procurement nie miał jeszcze czasu posłać inspektorów do odbioru zakupionych towarów, co będzie natychmiast uczynione. Pan Coleman zakomunikował nam również, że rząd Stanów Zjednoczonych nie dopuści do wysyłania artykułów zniszczonych. Jeśli się okaże, że zakupiony towar nie odpowiada wymaganiom, kontrakt będzie zerwany. Sprawą tą ma się p. Coleman natychmiast zająć, tak, że już prawdopodobnie wydał polecenie przedstawicielowi Skarbu.

Wobec tego, że Ministerstwo Skarbu zajmie się inspekcją, p. Ambasador nie uważa za konieczne rozbudowywanie z naszej strony aparatu inspekcyjnego tak ze względów praktycznych jak i z braku funduszów.

Ambasada wdzięczną będzie Panu Ministrowi za nadesłanie Ambasadzie wiadomości jak odbywa się inspekcja Treasury Procurement i ewentualnie dalsze wnioski.

Za Ambasadora R.P.:

/-/ M. Krzapiszewski
Minister Pełnomocny
Radca Ambasady.

KONSULAT GENERALNY
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
w New Yorku

New York, N.Y. 30 stycznia, 1942
149-151 E. 67 St.

40

No. 282 A

W sprawie inspekcji koców
w Boston, Mass.

Do Pana Konsula Generalnego R.P.
New York,N.Y.

W dniach 28 i 29 b.m. odbyłem podróż do Boston, Mass., celem zbadania fabrykacji i ekspedycji koców, nabytych przez Treasury Department dla wysyłki do Ambasady R.P. w Kujbyszewie.

Fabryka Sterling Fibre Company w Waltham, Mass. /Dyrektor i współwłaściciel p. Frank Coyne/ wyrabia koce wełniane w ilości około 1.000 dziennie. Fabryka otrzymała zamówienie z Treasury około 15 b.m. W dniu inspekcji fabryka miała z zamówienia na 20.000 koców ponad 10.000 gotowych do ekspedycji. Koce te zostały poddane próbom w Wojskowym Instytucie Doświadczalnym i otrzymały aprobatę. /Kopje zaświadczeń z laboratorjum fabryka ma nadesłać/.

Odbyłem rozmowę z p. Mc Kay, kierownikiem oddziału bostońskiego Treasury Department, Procurement Division. Spotkałem się z wielką życzliwością i gotowością współdziałania. Ustaliliśmy z p. Mc Kay szczegóły kontroli i ekspedycji materjałów. P.McKay na moją prośbę przyobiecał zwiększyć kontrolę przy pakowaniu celem zapobieżenia ew. aktom sabotażu.

W sprawie zamówienia dla nas 50.000 par obuwia na fabrykach H.H. Brown w Worcester, Mass. i Allen Squire w Spencer, Mass. bostoński Urząd Treasury jeszcze nie był poinformowany. Wobec tego musiałem odłożyć projektowaną inspekcję tych fabryk do czasu nadejścia formalnego zamówienia / co powinno w najbliższych dniach nastąpić /.

Odwiedziłem p. Fitch, kierownika oddziału bostońskiego Moore Mc Cormak Line, Był on poinformowany o przydziale przez Amtorg tonażu na nasze wysyłki. Z uwagi na niewielką ilość przesyłek, chwilowo z Bostonu przewidzianych, ekspedycja z tego portu nie napotka poważnych trudności. Przypuszczalnie gotowe do ekspedycji koce w ilości około 12.000 zostaną załadowane w ciągu tygodnia.

Ustaliliśmy z p. Fitch, że listy przewozowe /Bill of Lading/ będą przesyłane w pięciu egzemplarzach / 2 oryginały i 3 kopje / do Konsulatu Generalnego w New Yorku. P.Fitch prosił o odczekanie kilku dni do wyjaśnienia w Urzędzie Celnym sprawy podpisów na deklaracjach eksportowych. P. Fitch nie wyklucza ewentualności, że będę musiał, przynajmniej dla pierwszej ekspedycji stawić się osobiście w bostońskim urzędzie celnym.

Odwiedziłem również biuro Amtorgu w Bostonie, gdzie odbyłem rozmowę z p. Golcow. Wizyta miała na celu nawiązanie osobistego kontaktu i upewnienie się, że z tej strony nie napotkamy trudności. Ustosunkowanie się do naszej sprawy znalazłem życzliwe i p. Golcow zapewniła mnie, że ze swej strony będzie dążyła do prryśpieszenia naszych wysyłek.

/-/ I. Kołłupaiło.

Listami z dn. 7 sierpnia 1942 r. p.Ambasador Ciechanowski "w myśl instrukcji otrzymanych z polecenia p.Premiera i pp. Min. Spraw Zagranicznych oraz Pracy i Opieki Społecznej" powołał Komisję Badawczą, której zadanie zostało określone następująco:

"Komisja ma zbadać całokształt nadużyć firmy Harry A. Freedman, ustalić stan faktyczny i ewentualną odpowiedzialność urzędników, którym zlecony został nadzór nad dostawami tej firmy, lub którzy pośrednio lub bezpośrednio mieli cośkolwiek do czynienia z tymi dostawami, z kontrolą towarów dostarczanych, z ich odbiorem i dalszą wysyłką do miejsca przeznaczenia."

Do Komisji zostali powołani:

Dyr. Zygmunt Karpiński, jako przewodniczący;

Dyr. Stanisław Kirkor i Konsul Generalny Heliodor Sztark,
jako członkowie.

Komisja powołała na swego sekretarza p.Wiesława Zbijewskiego.

Komisja w czasie od 8 sierpnia do 7 października zbadała dokumenty sprawy, znajdujące się w Ambasadzie R.P. w Waszyngtonie, Konsulacie Gen. w Nowym Yorku, Delegaturze Min.Pracy i Opieki Społecznej oraz Biurze Radcy Finansowego w Nowym Yorku, odbyła 28 posiedzeń, na których wysłuchała zeznań 21 osób, wymienionych w załączniku, w okresie od 7 października do 27 października zajmowała się opracowaniem sprawy i na podstawie zebranych materjałów składa następujące

SPRAWOZDANIE.

I. Streszczenie przebiegu badanej sprawy, strona 3

II. Okoliczności zawarcia przez Treasury umowy z firmą Freedman.

a) Wstępne rokowania Ambasady z Lend Lease Administration i nawiązanie kontaktu z firmą Freedman. " 7

b) Wystąpienie Senatora Mead'a. " 12

c) Przygotowanie rekwizycji przez Ambasadę. " 14

d) Zatwierdzenie rekwizycji i zawarcie przez Treasury umowy z firmą Freedman. " 19

e) Udział p.Kołłupajło w przygotowaniu rekwizycji. " 25

f) Informowanie p. Ministra Pracy i Opieki Społecznej o przebiegu sprawy. " 31

g) Rola Komisji Lend Lease przy zawieraniu umowy. " 35

h) Krytyka umowy i odpowiedzialność. " 40

i) Inne zarzuty przeciw p.Min.Kwapiszewskiemu. " 43

III. Wykonywanie umowy.

a) Organizacja odbioru towarów przez stronę polską. " 48

b) Zagadnienie kontroli. " 55

c) Wykonywanie umowy w okresie do 18 kwietnia 1942 r. " 60

d) Stwierdzenie nadużyć firmy Freedman. " 63

e) Zawieszenie p. Kołłupajło w urzędowaniu. " 65

f) Akcja prasowa. " 69

g) Zarzuty w sprawie nadużyć p.Kołłupajło. " 72

h) Krytyka sposobu wykonania umowy i odpowiedzialność. " 78

IV. Zawieszenie wykonywania umowy i jej likwidacja. " 80

I. STRESZCZENIE PRZEBIEGU BADANEJ SPRAWY.

Swiadczenia dokonywane przez rząd Stanów Zjednoczonych na podstawie Lend Lease Act na rzecz Polski obejmowały początkowo tylko materjał wojenny. Dnia 14 listopada 1941r. Lend Lease Administration skierowała do Ambasady pismo, w którem wskazuje na możność nabycia większej ilości używanej odzieży oraz wymienia nazwisko p. McNamara, który - jak się następnie okazało - jest przedstawicielem firmy Harry A. Freedman. W związku z tem pismem Pan Ambasador wysunął myśl nabycia tej odzieży w ramach Lend Lease Act'u na potrzeby polskiej ludności cywilnej w Rosji.

Po dalszych pertraktacjach z władzami amerykańskiemi oraz rozmowach z przedstawicielami firmy Freedman, Ambasada skierowała dnia 10 grudnia 1941 r. do Lend Lease Administration wniosek na dostarczenie Rządowi Polskiemu w ramach Lend Lease Act szeregu artykułów, m.in. używanych mundurów wojskowych, używanych palt cywilnych męskich i damskich, nowych butów, kocy i t.d. Wniosek ten, obejmujący artykuły o ogólnej wartości około $1,292,000.-, został przez Lend Lease Administration załatwiony przychylnie i skierowany do Treasury Department, Procurement Division, jako organu powołanego do dokonywania zakupów rządowych.

Celem częściowego wykonania wniosku Ambasady, Treasury Department zawarł dnia 31 grudnia 1941 r. z firmą Freedman umowę na dostawę szeregu pozycji wymienionych we wniosku a mianowicie - używanej odzieży na ogólną sumę $778,480.00 Umowa ta obejmowała m.in. 200,000 używanych palt męskich oraz 200,000 używanych palt damskich po cenie 96 centów za sztukę, t.j. za $384,000.-, które to artykuły stały się następnie głównym przedmiotem krytyki. Pozostała część umowy obejmowała używaną odzież innego rodzaju, jak np.

wojskowe mundury, bieliznę i t.p. na ogólną sumę $394,480.00, -- które to artykuły były dostarczane naogół w stanie zadawalającym.

Z zeznań złożonych przed Komisją wynika, że o zasadniczym przebiegu sprawy a w szczególności o nabywaniu odzieży używanej był informowany przebywający wówczas w Stanach Zjednoczonych Minister Pracy i Opieki Społecznej, p.Stańczyk. P.Min. Stańczyk pismem z dnia 22 grudnia 1941 r. zamianował p.Konsula Strakacza swym zastępcą upoważnionym do kierowania całością akcji w terenie i działalnością Delegatury, a pismem z dnia 8 stycznia 1942 r. - do decydowania w jego imieniu wszystkich spraw niecierpiących zwłoki. W pierwszej połowie stycznia 1942 r., p.Min. Stańczyk powiększył skład Delegatury Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej w New Yorku, przyjmując na jej urzędników pp. Kołłupajło, Wojciechowską, Honigwilla i Koszarskiego.

W umowie zawartej przez Treasury z firmą Freedman nie ustalono stopnia dopuszczalnego zniszczenia odzieży ani też nie ustalono, czy, przez kogo i w jaki sposób dostarczany materjał będzie kontrolowany. Niemniej na skutek starań ze strony polskiej - kontrola materjału wysyłanego do Rosji przez kontrolerów polskich została faktycznie dopuszczona i rozpoczęła się 5 lutego,1942r. Odbiór nabytych towarów przez Treasury i dostarczanie go stronie polskiej celem wysyłania do Rosji rozpoczął się w pierwszych dniach stycznia, a zatem bezzwłocznie po zawarciu umowy, a przed zorganizowaniem kontroli. Do 10 kwietnia (data ostatniej wysyłki towaru z omawianego kontraktu) wysłano 5109 bel, w tem 5739 bel zawierających 286,815 palt męskich i damskich. W okresie od 5 lutego do 10 kwietnia kontrolerzy polscy zdołali skontrolować około 18,000 palt męskich i damskich, t.j. zaledwie 6.5% ogólnej ilości wysłanych w tym czasie palt. Kontrolerzy stwierdzili zły stan dostarczanego materjału.

W czasie gdy dalsze przyjmowanie towaru od firmy Freedman stało się przedmiotem rozważań w obrębie urzędów polskich, zostało dnia 18 kwietnia stwierdzone, że firma Freedman dostarcza do wysyłki towar również ze składów, które stronie polskiej nie były znane i w których kontrola polska nie była dokonywana. Wobec tego stwierdzenia dalszy odbiór towarów od firmy Freedman przez stronę polską został wstrzymany. Niemniej towary te podlegały nadal badaniu przez kontrolerów polskich i były przyjmowane przez Treasury do jej własnych magazynów. Wartość towaru zakontraktowanego, lecz nie wysłanego przez stronę polską, wynosiła około $236,000.-

O stwierdzeniu nadużyć firmy Freedman strona polska zawiadomiła władze amerykańskie i zgłosiła wobec nich postulat, aby towar dostarczony i niewysłany do dnia 18 kwietnia został poddany zbadaniu, oraz aby w ramach niewykonanej części kontraktu nastąpiły pewne zmiany gatunków i rodzajów dostarczanej odzieży. Delegatura Min. Pr. i Opieki Społecznej dokonała ponadto szacunkowego obliczenia strat, jakie mogły powstać wskutek niesumiennego wykonywania kontraktu przez firmę Freedman i oceniła je na około $70,000.-

W wyniku rokowań, trwających cztery i pół miesiąca, Lend Lease Administration listem z dnia 19 września 1942 r. zawiadomiła Ambasadę, że w ramach niewykonanej części kontraktu nastąpi zmiana gatunku lub rodzaju dostarczonej odzieży oraz, że zarzuty przeciw firmie Freedman zostały skierowane do władz nadzorczych dla orzeczenia, czy firma uzyskała niesłuszne zyski z niewłaściwego wykonywania omawianej umowy.

W czasie wykonywania umowy zarysowały się po stronie polskiej liczne tarcia, spory kompetencyjne oraz zatargi osobiste, a później powstały również zarzuty, że niektórzy urzędnicy współpracujący przy zawarciu i wykonywaniu umowy, nie spełnili sumiennie i właściwie nałożonych na nich obowiązków. Na skutek otrzymywanych doniesień p. Min. Stańczyk depeszą z dnia 16 czerwca 1942r.

polecił zawiesić w urzędowaniu p. Kołłupajłę.

Sprawa organizacji pomocy dla uchodźców polskich w Rosji nabrała dużego rozgłosu wśród Polonii amerykańskiej, szczególnie gdy została oświetlona na konferencji z prasą polską, zwołanej przez p.Min. Strakacza 22 maja. Po tej konferencji ukazały się w prasie polskiej gwałtowne ataki, krytykujące zasady kontraktu, sposób jego wykonywania, oraz rolę niektórych urzędników, przyczem jako odpowiedzialnych za złe wykonywanie umowy wymieniano: pp. Min. Kwapiszewskiego, Min. Strakacza i p. Kołłupajłę.

II. OKOLICZNOSCI ZAWARCIA PRZEZ TREASURY UMOWY Z FIRMA FREEDMAN

a) Wstępne rokowania Ambasady z Lend Lease Administration i nawiązanie kontaktu z firmą Freedman.

Lend Lease Act z 11 marca 1941r. (załącznik Nr. 2) upoważnia Prezydenta Stanów Zjednoczonych do dokonywania świadczeń ("to sell, transfer title to, exchange, lease, lend, or otherwise dispose of ...") na rzecz rządów tych krajów, których obronę Prezydent uzna za istotną ("vital") dla obrony Stanów Zjedn. Przedmiotem świadczeń mogą być "defense articles," do których ustawa zalicza:

1) uzbrojenie, amunicję, samoloty i statki;

2) maszyny, narzędzia, surowce i materjały, potrzebne do produkcji przedmiotów wymienionych pod 1);

3) wszelkie produkty rolnicze i inne przedmioty, potrzebne "for defense."

Do krajów, mogących korzystać z tej ustawy, rząd Stanów Zjedn. zaliczył Polskę.

Zasady administracyjnego postępowania, stosowane przez rząd Stanów Zjedn. przy wykonywaniu ustawy, są w głównych punktach następujące: przedstawiciel państwa, dopuszczonego do korzystania z dostaw kieruje do rządu Stanów Zjedn. rekwizycje na potrzebne ilości i rodzaje materjałów. Wrazie uwzględnienia wniosku, zażądane materjały są dostarczane przez rząd Stanów Zjedn., przyczem umowy z dostawcami zawierane są wyłącznie przez tenże rząd. (Sekretarjat wojny lub marynarki, o ile chodzi o uzbrojenie i t.p. - Dept. Rolnictwa, o ile chodzi o żywność, a Dept. Skarbu, o ile chodzi o inne towary.) Wartość dostarczanego towaru jest zwykle ustalana dopiero w pewien czas po dostawie. Naogół nie istnieje zbieżność między rekwizycją (wnioskiem danego państwa zagranicznego) a kontraktem zawieranym przez rząd Stanów Zjedn. z dostawcą. Zwykle niema również bezpośredniego

związku między fakturą dostarczaną rządowi amerykańskiemu przez dostawcę a rozliczeniem między rządem amerykańskim a danym rządem zagranicznym.

Gdy w końcu 1941 r. Ambasada R.P. podjęła myśl uzyskania, na zasadach Lend Lease aktu, świadczeń dla polskiej ludności cywilnej w Rosji, spotkała się z trudnościami, wynikającymi z tego, iż poza świadczeniami dla ludności cywilnej w Anglji dotkniętej wojną - zasady Lend Lease aktu nie były uprzednio nigdy stosowane do potrzeb ludności cywilnej innych krajów alianckich. Rekwizycja Ambasady na dostawę artykułów dla polskiej ludności cywilnej w Rosji oraz umowa zawarta przez Treasury z firmą Freedman, były pierwszemi aktami nowego typu. Zostały one ujęte pod względem formalnym w takie same normy, jakie obowiązywały przy poprzednich dostawach materjałów zakupywanych przez T reasury Department, niemniej pod względem rzeczowego przygotowania oraz wykonania wykazały liczne i ważne odchylenia od poprzedniej praktyki.

Zawarcie umowy było poprzedzone następującemi zdarzeniami:

Z wypowiedzeń p.Ambasadora Ciechanowskiego przed Komisją wynika, że już w październiku 1941 r. podjął on myśl rozszerzenia świadczeń Lend Lease na dostawy dla polskiej ludności cywilnej w Rosji, i że w tym duchu sondował stanowisko Lend Lease Administration w rozmowach z p.Grahamem, który był wyznaczony jako łącznik między Lend Lease Administration a Ambasadą. Na okres tych próbnych sondowań przypada list p.Grahama do Pana Ambasadora z dn. 14 listopada 1941 r. (załącznik Nr. 3), w którym p.Graham wskazuje na możność nabycia około miljona płaszczy używanych za cenę $1.- za płaszcz plus około 25 centów za odnowienie, przyczem płaszcze te miały jakoby pochodzić z zakładów zastawniczych (lombardów). W liście tym jest po raz pierwszy wymienione nazwisko p.McNamara, który - jak się potem okazało - występował w imieniu firmy Freedman. W liście tym nie było jeszcze mowy o możliwości dostawy tych płaszczy w ramach Lend Lease aktu, a adnotacja p.Ambasadora na tym liście poleca zakomunikować jego treść Radzie Polonii i Min.Strakaczowi, co zostało dokonane i co wskazuje na to, że w pierwszej

chwili nie istniała jeszcze wyraźna łączność tego listu z dostawami Lend Lease. Jednakże już w telegramie z 18 listopada do MSZ w Londynie (załącznik Nr. 4) p.Ambasador umieścił zdanie: "badam możliwość zakupu części tego kontyngentu w ramach Lend Lease," a w liście do p.Grahama z tej samej daty (załącznik Nr. 5) p.Ambasador prosi p.Grahama o zbadanie, czy istnieją możliwości dokonania tej tranzakcji w ramach Lend Lease aktu. Gdy w parę dni potem (dn. 24 listopada) p.Min.Kwapiszewski z polecenia Ambasadora udał się pod adresem wskazanym przez p.Grahama, t.j. do p.McNamary, dowiedział się tam, że dostawcą ma być firma Harry A. Freedman Inc., a jednocześnie mógł stwierdzić, że ilość płaszczy oferowanych wynosi nie miljon, a czterysta tysięcy, że natomiast firma Freedman może oprócz płaszczy dostarczyć także innych rodzajów odzieży używanej lub nowej. P. Kwapiszewski zrobił na tej konferencji ołówkową notatkę, która znajduje się w aktach Ambasady (odpis - załącznik Nr. 6). W ślad za tą konferencją p.McNamara wystosował list do p.Kwapiszewskiego dn. 24 listopada 1941 r. (załącznik Nr. 7), który stanowi jakgdyby pierwszą ofertę, czy też zapowiedź oferty, obejmującej różne towary używane i nowe. Listy te wskazują wyraźnie na dwa fakty, które można przyjąć, jako dowiedzione:

1) że firma Freedman w osobie jej przedstawiciela McNamary została wskazaną Ambasadzie przez Lend Lease Administration,

2) że pierwsze piśmienne sformułowanie myśli, aby świadczenia dla polskiej ludności cywilnej w Rosji mogły być ujęte w ramach Lend Lease aktu, zostało przez Ambasadę dokonane w łączności z powyższym listem Lend Lease Administration, a więc temsamem w łączności z ofertą firmy Freedman.

Wskazane wyżej załączniki zasługują jeszcze na uwagę także z następujących powodów: List p. Grahama z dn.14 listopada 1941 r. wymienia cenę za płaszcz $1.- plus 25 centów za odnowienie, wskazując, że wspomniany 1 miljon płaszczy może być zebrany w czasie krótszym niż jeden tydzień. List p.McNamary z dn. 24 listopada podaje tę samą cenę, ograniczając jednak liczbę ofiarowanych płaszczy i zmieniając terminy dostawy; list ten mianowicie mówi, że jeśli płaszcze nie

mają być oczyszczone - to 200,000 tych płaszczy może być zapakowane i gotowe do zaokrętowania w ciągu 10 dni. Natomiast "if they are cleaned and fumigated, of course, it will take several months additional." Na ołówkowej notatce z konferencji u p. McNamary dn. 24 listopada 1941 r. p.Kwapiszewskiego przy rubryce "civilian coats" została wpisana i potem przekreślona cena $1.25 z słowami "fumigated and cleaned" i obok dopisana cena "fumigated $1.07". Zdaje się to wskazywać na to, że na tej konferencji p.Kwapiszewski zatrzymał się przy wariancie zakupu towaru bez oczyszczenia ale z dezynfekcją (fumigated), za co do ceny $1.- dodano 7 centów. Można się domyślać, że nastąpiło to w związku z wysuniętym przez p.McNamarę terminem kilku miesięcy koniecznym dla czyszczenia, co wydawało się, że będzie zbytnio opóźniać dostawy.

Pozatem p.McNamara w liście z dnia 24 listopada pisze, że używane płaszcze męskie i damskie były noszone "two or more years" a pozatem, że "all of these coats are wearable"; "approximately 75% of the ladies' coats will have fur collars. The men's overcoats are also wearable and mendable, weighing approximately 6 pounds each." Wspomniane wyżej załączniki zdają się dodatkowo wykazywać, że

1) Oferowane używane płaszcze cywilne nie były wówczas w posiadaniu oferenta, lecz miały być dopiero przez niego skupione na rynku,

2) stan, w jakim płaszcze miały się znajdować, nie był bliżej określony, poza ogólnem stwierdzeniem że są "wearable and mendable",

3) ewentualność czyszczenia tych płaszczy została już w tym początkowym stadium sprawy zarzucona dla uniknięcia zwłoki dostawy,

4) p.McNamara rozszerzył ofertę na różne inne towary, które miały być dopiero z rynku skupywane, i że to rozszerzenie oferty zostało wzięte pod uwagę przez Ambasadę w osobie p.Radcy Kwapiszewskiego w sensie pozytywnym.

W tej pierwszej wymianie listów wybija się wreszcie na czoło okoliczność bardzo ważna dla dalszego przebiegu sprawy, a mianowicie, że oferent reprezentowany przez p.McNamarę nie był w posiadaniu oferowanego towaru, a był tylko i wyłącznie pośrednikiem, który ten towar, używany lub nowy, miał skupywać z różnych źródeł na rynku. I tak np. list p.McNamary z dn.24 listopada 1941 r. oferuje

50,000 par bucików damskich, a także oferuje duże ilości koców, które - jak się potem okazało - miały być zakupione w firmie Sterling Fibre Co. w Bostonie, której właściciel, p. Coyne, jest kuzynem p. McNamary. Najwidoczniej fakt łączności, jaka od pierwszego momentu powstała między ofertą firmy Freedman, via Mc Namara, a staraniami o Lend Lease dla ludności cywilnej, wydawał się w owym czasie tak istotnym dla urzędników zajmujących się tą sprawą z ramienia Ambasady, iż nie zwrócili oni należytej uwagi ani na odpowiedzialność firmy Freedman, ani na to, że firma Freedman i p. McNamara są tylko pośrednikami, co następnie musiało fatalnie zaważyć tak na samym kontrakcie, jak i na jego wykonaniu.

W odpowiedzi na wspomnianą wyżej depeszę z dn. 18 listopada 1941 r. (załącznik Nr. 4), p.Ambasador otrzymał szyfr od Min.Raczyńskiego z dn.25 listopada 1941 r. z zawiadomieniem, że Rząd przeznaczył $125,000.- na zakup palt używanych dla ludności polskiej w Rosji, i z zapytaniem, czy można w tej sprawie liczyć także na Lend Lease, oraz czy palta były zbadane komisyjnie i w jakim są gatunku.

P. Ambasador odpowiedział depeszą z dn. 27 listopada 1941 r., w której donosił, że wstępne badania wykazały dobry gatunek palt i zapytywał do jakiej sumy może kupować odzież używaną.

Depesza Ministra Raczyńskiego z dn.5 grudnia 1941 r. upoważniała Ambasadora do zakupów w ramach Lend Lease ciepłych ubrań, bielizny, koców, etc. do wysokości $8,000,000.- i polecała załatwienie zakupów przez komisję Lend Lease w porozumieniu z przedstawicielem Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej.

Jak wynika z dalszego przebiegu sprawy, powyższe polecenia co do komisyjnego zbadania towaru oraz załatwienia zakupów przez Komisję Lend Lease w porozumieniu z przedstawicielem Min. Pracy i Op.Społecznej - nie zostały uwzględnione.

b) Wystąpienie senatora Mead'a.

W czasie, którego nie dało się bliżej ustalić, ale który według oświadczeń p.Ambasadora Ciechanowskiego przypadł na okres wstępnych rozmów w sprawie oferty Freedmana, zgłosił się do p.Ambasadora senator Mead, o którym było wiadomem, że rozporządza dużemi wpływami politycznemi i cieszy się poparciem Prezydenta Roosevelta. Senator Mead, który w swych wystąpieniach politycznych wykazywał przychylne nastawienie dla spraw polskich, oświadczył Ambasadorowi, że zależy mu na głosach obywateli polskiego pochodzenia w Stanie New York, że pragnąłby wykazać się wobec nich współdziałaniem przy organizowaniu pomocy dla ludności polskiej w Rosji i że jest gotów starania Ambasady popierać wobec administracji. Równocześnie senator Mead wskazał na p.McNamara, jako na osobę, która może oddać duże usługi przy zapewnieniu i dokonywaniu dostaw.

Początkowo nie było wiadomem, jakie stosunki łączą sen. Mead'a z p.McNamara. Jak się później okazało, McNamara jest przyjacielem politycznym senatora Meada i jest jedną z tych licznych w Ameryce postaci, w rękach których łączą się wpływy polityczne oraz tranzakcje handlowe. Wśród osób zatrudnionych w składzie p.Dadouriana przy wykonaniu kontraktu Freedmana, dość powszechnie mówiono o tem, że za tą firmą stoją wpływy p.Meada. Jeden z urzędników Freedmana mówił wyraźnie, że został przyjęty za protekcją sen. Meada i że Freedman zobowiązał się zatrudnić przy tym kontrakcie 15 osób, popieranych przez sen. Meada, czyli stronnictwo demokratyczne, i że się z tego obowiązku nie wywiązał, bo zatrudnił tylko 2 czy 3 osoby. Motywy podawane przez sen.Meada wobec Ambasadora Ciechanowskiego, że się chce przysłużyć sprawie polskiej i pozyskać sobie głosy polskie, zdaniem Komisji, niewątpliwie zasługują na wiarę. Sen. Mead interesował się zawsze sprawami polskiemi i był do nich przyjaźnie nastawiony, - od r. 1937 był prawie zawsze obecnym na paradach polskich w dniu Pułaskiego w New Yorku a w okresie obecnym mogło mu specjalnie zależyć na głosach polskich w New Yorku, gdyż - jak się później okazało - miał być wysunięty jako

kandydat na gubernatora Stanu New York. Ta kandydatura jego, mimo bardzo silnego poparcia ze strony Prezydenta Roosevelta, przepadła latem b.r. na rzecz innego kandydata demokratycznego (z obozu przeciwnego New Deal'owi). Grozi to w tej chwili przy nadchodzących wyborach stratą tego stanowiska przez stronnictwo demokratyczne na rzecz Republikanów lub partii Pracy. Że w tej walce głosy polskie mają swoje znaczenie, świadczy choćby fakt, że przez cały czas tegorocznej parogodzinnej parady Dnia Pułaskiego obecni byli na trybunie kandydaci tych wszystkich trzech stronnictw. Stanowisko gubernatora Stanu New York jest jednym z najważniejszym w Stanach i wielu uważa je za odskocznię do prezydentury, jak to było np. z obecnym Prezydentem Rooseveltem. Senator Mead, zamierzając się ubiegać o to stanowisko, niezależnie od swych sympatji pro-polskich, miał zatem niewątpliwie dostateczne powody dla starania się o głosy polskie.

Fakt, że na McNamarę wskazała nietylko Lend Lease Administration, lecz również wpływowy senator, był ważnym dodatkowym czynnikiem, który w Ambasadzie wytworzył nastawienie przychylne dla reprezentowanej przez niego firmy Freedman.

c) Przygotowanie rekwizycji przez Ambasadę.

W wyniku pierwszej rozmowy p.Kwapiszewskiego z p.McNamarą i listu p.McNamary z dn. 24 listopada, Ambasada prowadziła dalsze rozmowy z firmą Freedman odnośnie zamierzonych zakupów. Rozmowy te dotyczyły tylko ilości przyszłego zamówienia natomiast nie dotyczyły ceny. Ceny były podawane przez p.Freedmana, który w międzyczasie został bezpośrednio wprowadzony przez p.McNamarę do tych rozmów, względnie przez p.McNamarę, i były przyjmowane przez Ambasadę do wiadomości, bez próby ich weryfikacji czy też targu. P.Kwapiszewski zeznał, że miał wprawdzie wątpliwości, które jakoby głośno wyrażał, że w wielu wypadkach ceny są wygórowane, tem niemniej nie podejmował na ten temat dyskusji, co przed Komisją tłomaczył tem, że samo zamówienie - a więc i ustalenie ceny - miało być dopiero potem dokonane przez amerykańską Treasury. Nie podejmowanie dyskusji na temat ceny, zdaniem Komisji Badawczej, było niewątpliwie jedynem właściwem stanowiskiem, jednakże konsekwencją tego powinno było być niewiązanie się Ambasady w żadnym akcie z cenami podawanemi przez firmę Freedman; tymczasem wbrew temu ostateczna rekwizycja zgłoszona przez Ambasadę do Lend Lease Administration (załącznik Nr. 8) w rubryce "Estimated cost of quantity recommended by Agency" podaje sumy oparte na cenach oferowanych przez Freedmana. Dla władz amerykańskich stanowić to mogło podstawę do przypuszczenia, że ceny te były przez władze polskie w jakiś sposób zweryfikowane i akceptowane.

Nie tylko co do ceny, ale także co do doboru, rodzaju i ilości artykułów, mających być objętemi rekwizycją polską, inicjatywa znalazła się faktycznie w rękach oferenta. Komisja nie znalazła w przedstawionych jej aktach żadnych wskazówek co do tego, iżby istniał jakiś sprecyzowany polski program zakupów, według którego byłyby zestawiane poszczególne pozycje rekwizycji. W ydaje się, że w braku takiego programu, kierowano się raczej zasadą "brać co się da, i ile się da," przyczem, zdaje się, pozostawano pod sugestją, że można dostać tylko to, co będzie oferowane przez p.Freedmana, względnie p.McNamarę. W ten sposób np. już w notatce p.Kwapiszewskiego z dn.24 listopada, a potem w rekwizycji

Ambasady i wreszcie w umowie Treasury z Freedmanem, znajdują się takie pozycje, jak np. 3,500 koców 60 x 80 in. nowych, ale t.zw. "seconds" (t.j. z brakami), 500 koców nowych 60 x 80 in. - i 1,000 koców wymiarów dziecinnych. Umieszczanie takich pozycji w zamówieniu na zgórą $1,250,000.- wskazuje najlepiej na zupełną bezplanowość całego postępowania w tej sprawie i poleganie tylko na tem, co firma Freedman chciała czy mogła dostarczyć.

Wobec tego, że w przedkładanej ofercie jakość towarów nie była dokładnie określona, było specjalnie ważnem zapoznanie się z próbkami tych towarów. Już w pierwszym liście p.Grahama z dn. 14 listopada 1941 r. było wskazane, że próbki te są do obejrzenia w lokalu biurowym p.McNamara. Według zeznań p.Ambasadora i p.Kwapiszewskiego, zwracali się oni obaj do członków Komisji Lend Lease o obejrzenie tych próbek, jednakże wobec odmowy ze strony p.Faltera i p.Żółtowskiego - próbki zostały obejrzane tylko przez p.Kwapiszewskiego i p.płk.Onacewicza, który był również członkiem Komisji Lend Lease. P.Falter nie chciał wziąć udziału w oglądaniu próbek, tłomacząc się, że się nie zna na używanej odzieży. P.płk.Onacewicz wyjaśnił, że wraz z p.Kwapiszewskim u p.McNamary obejrzał szereg próbek używanych mundurów, kurtek cywilnych, płaszczy wojskowych, koszul wełnianych,obuwia nowego i używanego, płaszczy damskich, że większość rzeczy pochodziła z wybrakowanych zapasów wojska i była w stanie dość zdatnym do użytku w Rosji, gdzie według nadchodzących raportów panowała wielka nędza wśród Polaków, że Min.Kwapiszewski odrzucił szereg płaszczy damskich oraz obuwie damskie na wysokich obcasach i z delikatnej skóry jako nie zdatne. Pozatem p.płk.Onacewicz oświadczył, że pamięta, iż na ich pytania - adwokat i kupiec odpowiadali, iż dokładne wyreperowanie odzieży zabrałoby miesiące i opóźniłoby znacznie wysyłkę do R osji, podczas gdy pośpiech, wobec tragicznych depesz z Rosji i zbliżającej się zimy, wydawał się im rzeczą najważniejszą.

Ponieważ umowa zawarta potem przez Treasury również nie określała bliżej jakości towarów, próbki te stanowić mogły jedyny wskaźnik miarodajny co do tego, w jakim stanie i gatunku powinien być zakupiony towar. Tymczasem kontrolne czynniki amerykańskie w New Yorku nie otrzymały na czas tych próbek, a organa polskie w New Yorku, którym powierzono wykonanie umowy, wogóle nigdy tych próbek nie widziały ani nawet nie otrzymały ich opisów. Dopiero w trakcie wykonywania umowy i na tle trudności z tem wykonaniem związanych, próbki powyższe zostały przesłane przez Treasury Department w Waszyngtonie do swej ekspozytury (Procurement Division) w New Yorku, lecz - rzecz niezmiernie dziwna - uległy one tutaj zagubieniu. W tym stanie rzeczy stwierdzić należy, -

1) że pierwsza rekwizycja w ramach Lend Lease dla ludności polskiej w Rosji traktowana była w całości pod kątem widzenia dorywczych możliwości, które zdawały się łączyć z firmą Freedman, p.McNamarą i ich politycznymi protektorami,
2) że w wyniku powyższego stanu rzeczy, oraz braku własnego programu pomocy, inicjatywa w doborze towarów, określeniu ich gatunku i ceny, pozostawała całkowicie w rękach oferenta,
3) że pod względem technicznego opracowania i przygotowania sprawy zaszły duże zaniedbania w dziedzinie ustalenia jakości i stanu zakupywanej odzieży, oraz zweryfikowania jej wartości w stosunku do ceny żądanej przez oferenta.

Powyższe stwierdzenia uwypuklają jeszcze okoliczności, jakie towarzyszyły samemu przygotowaniu pisma Ambasady do Lend Lease Administration z wnioskiem rekwizycyjnym. Wnioski takie z rekwizycją mają być przedkładane na specjalnych formularzach. Jeśli chodzi o rekwizycję dla wojska polskiego były one sporządzane przez attachat wojskowy w Waszyngtonie, który lokalowo jest oddzielony od Ambasady.

Wniosek rekwizycyjny dla ludności cywilnej w Rosji został sporządzony przez kancelarję Ambasady dnia 10 grudnia 1941r., przyczem potrzebne formularze zostały w tym dniu przyniesione do Ambasady przez p.McNamarę i p.Freedmana i ci dwaj panowie podyktowali w kancelarji Ambasady całą treść wniosku, poczem po podpisaniu go przez p.Kwapiszewskiego, zastępcę Ambasadora, zabrali go z sobą dla doręczenia w odpowiednim urzędzie amerykańskim. Według zeznań p.Kwapiszewskiego, położył on podpis na tym wniosku pod datą 10 grudnia 1941 r., dlatego że p.Ambasador był w tym momencie w Ambasadzie nieobecny, a sprawa wymagała jakoby pośpiechu dla wykorzystania pomyślnego momentu zatwierdzenia tego wniosku przez władze amerykańskie. Tą samą okolicznością pośpiechu, jak również nieznajomością urzędników Ambasady, jak takie wnioski mają być sporządzane, tłomaczył p.Kwapiszewski rolę p.Freedmana i p.McNamary przy sporządzeniu tego dokumentu.

W aktach Ambasady Komisja badawcza nie znalazła kopji tego wniosku z dn.10 grudnia 1941 r., był on jednak niewątpliwie identyczny z wnioskiem rekwizycyjnym z datą 12 grudnia 1941r., opatrzonym podpisem Ambasadora J. Ciechanowskiego, którego fotostatyczna kopja jest w aktach Ambasady (odpis - załącznik Nr. 7). A mianowicie dn. 11 czy 12 grudnia 1941r. postanowiono uzupełnić poprzednią rekwizycję - rekwizycją dodatkową, która zwiększa liczbę starych spodni z 25,000 na 50,000, oraz zmienia określenie "60,000 old undershirts, repaired" na "60,000 pairs of old undershirts and drawers". Prawdopodobnie przy podpisywaniu przez p.Ambasadora tej drugiej dodatkowej rekwizycji została sporządzona na nowo i podpisana przez Ambasadora pod nową datą także rekwizycja zasadnicza. W aktach znajduje się notatka p.Ambasadora, pod datą 12 grudnia 1941r., że byli u niego pp.McNamara i Freedman dla uzyskania podpisu dodatkowego na rekwizycję, co też uczynił.*)Pozwala to przypuszczać, że w Lend Lease Administration nie chciano się zadowolnić podpisem p.Kwapiszewskiego, a zażądano podpisu Ambasadora. Rekwizycja zasadnicza opiewała na sumę $1,292,250.- zaś rekwizycja dodatkowa na

---

*)Załącznik Nr. 35

sumę $61,250.- Komisja Badawcza nie mogła stwierdzić, jakie okoliczności spowodowały rekwizycję dodatkową, przypuszcza jednak, że wynikła ona również z inicjatywy firmy Freedman.

Na inicjatywę oferentów w formowaniu rekwizycji wskazuje również list p.McNamary z dn. 5 grudnia 1941 r., w którym oferuje dalsze partje towarów, idące w dziesiątki i setki tysięcy sztuk odzieży używanej lub nowej, a pozatem oferuje po sto tysięcy skrzyń canned corned beef tygodniowo. List ten jest niezmiernie charakterystyczny, jako próba wejścia w charakterze pośrednika dla zakupu wszelkich możliwych towarów potrzebnych dla Polaków w Rosji. Dalszym przyczynkiem do takiego przypuszczenia jest zeznanie p.Kołłupajły, który twierdzi, że p.McNamara w rozmowie z nim istotnie wypowiadał zdanie, że liczył na możność robienia dużych dostaw przez firmy przez niego reprezentowane, dla ludności polskiej w Rosji, a później wyrażał rozporyczenie, że strona polska nie poparła go wobec władz amerykańskich i już z pierwszej rekwizycji blisko połowa dostaw została oddana innym firmom. P.McNamara, powołując się przytem na swoje rzekome zasługi przy załatwieniu pozytywnem tej rekwizycji, wymieniał także fakt, że on przeprowadził u władz angielskich udzielenie przez nich rzekomo potrzebnej ich zgody w tej sprawie.

d) Zatwierdzenie rekwizycji i zawarcie przez Treasury umowy z firmą Freedman.

W momencie podpisywania podstawowej rekwizycji pomyślne załatwienie sprawy wydawało się Ambasadzie tak dalece pewnem, że p.Ambasador wysłał depeszę claris No.76 do Polextern w Londynie, zawiadamiającą, że zakupił ("have purchased") towary, objęte rekwizycją. Tymczasem 16 grudnia, a więc cztery dni po podpisaniu rekwizycji, p.Ambasador Ciechanowski otrzymał wiadomość, że istnieją trudności w zatwierdzeniu tej rekwizycji z powodu objekcji, wysuwanych przez prawników, twierdzących, że postanowienia Lend-Lease Act'u nie mogą mieć zastosowania do ludności cywilnej. P.Ambasador Ciechanowski prosił o możność przedstawienia swojej argumentacji i już dnia następnego została zwołana konferencja prawników Lend Lease Administration, na której p.Ambasador przedstawił swoją tezę prawną. Zaraz po powyższej konferencji, p.Ambasador odniósł wrażenie, że sprawa jest na dobrej drodze i rzeczywiście, jak wynika z fotostatycznej kopji rekwizycji polskiej, przysłanej Ambasadzie przez Lend Lease Administration, znajdują się już pod datą 18 grudnia, pod pieczątką "approved by" - podpisy czterech urzędników Lend-Lease Administration, wśród nich także podpis p.Oscara Cox'a, jednego z najważniejszych kierowników Lend Lease Administration. A w cztery dni potem, pod datą 22 grudnia 1941r., za podpisem Lend Lease Administrator p.Stettiniusa, Lend Lease Administration zwróciła się do Treasury z zawiadomieniem o przyznaniu kredytów $1,292,250.- na "agricultural, industrial and other commodities and articles," co odnosiło się do rekwizycji polskiej. Z tą chwilą sprawa przeszła do wykonania w Treasury Department, Procurement Division, która zawarła z firmą Freedman umowę pod datą 30 grudnia 1941r., aprobowaną przez dyrektora urzędu dnia następnego. Zestawienie tych wszystkich dat wskazuje na ogromny pośpiech w załatwieniu tej sprawy przez władze amerykańskie - zwłaszcza, że w międzyczasie były święta Bożego Narodzenia. Okoliczności powyższe przyczyniają się dodatkowo do wrażenia Komisji Badawczej, że działały tu silne zakulisowe wpływy i że konferencja

prawników z dn. 17 grudnia 1941 r. była formalnością, mającą dać uzasadnienie przygotowanym już poprzednio decyzjom. W jakiej mierze działały tu starania Ambasadora i zasadnicza chęć kierowniczych czynników amerykańskich dania pomocy ludności polskiej w Rosji, a w jakiej mierze wpływała tu chęć zrobienia interesu przez firmę Freedman, przy poparciu p. McNamary i jego stosunków, Komisja nie jest w możności określić.

Umowa zawarta przez Treasury z firmą Freedman (załącznik Nr. 9) opiewa na sumę $778,480.- a więc niewiele ponad połowę jej ofert. Z porównania obu rekwizycji i umowy wynika, że Treasury Department skreśliła wszystkie towary nowe, za wyjątkiem 3,500 koców t.zw. "seconds" (z brakami) i 1500 innych koców, a jednocześnie obniżyła ceny o około 10%. Wynika z tego, że Treasury Department potraktowała firmę Freedman, jako właściwą jedynie dla starzyzny, natomiast odrzuciła tę firmę przy zakupie rzeczy nowych. Te rzeczy nowe zostały potem zakupione przez Treasury Department od innych firm po cenach niższych. Umowa z Freedmanem na rzeczy stare została dokonana przez Treasury Department, bez zachowania stosowanej w innych wypadkach zasady przetargu, co miało być w następstwie przyczyną przykrości dla urzędników Treasury Department, którzy też umowę z Freedmanem nazywali w rozmowach, jako "irregular contract."

Cena używanych płaszczy męskich i damskich cywilnych, została przez Treasury obniżona z $1.07 do $0.96. Czy cena ta jest wysoką czy niską, wyjaśnić można tylko w zależności od gatunku kupowanego towaru. Komisja Badawcza zainteresowała się bliżej warunkami, w jakich odbywa się handel starzyzną w Stanach Zjednoczonych, i zebrała na ten temat szereg materiałów z zeznań. Handel starzyzną jest prowadzony w Stanach Zjednoczonych nie na potrzeby miejscowej ludności, która ubrań używanych naogół nie kupuje, lecz dla wywożenia jej do Afryki, Syrji, Chin, i t.p. Skupywaniem starzyzny trudnią się tu głównie obywatele pochodzenia ormiańskiego i również używane palta z kontraktu Freedmana kupione były przez niego od niejakiego Dadouriana, Armeńczyka, zatrudniającego w składach przeważnie również

Armeńczyków. Zamknięcie możliwości eksportu starzyzny do Syrji i szeregu innych krajów wywołało pewien kryzys na tym rynku. Jeśli chodzi o gatunek towaru, to rynek dzieli go praktycznie na cztery kategorie w zależności od stanu towaru i jego wyczyszczenia i wyreparowania. Cena towaru $0.96 według zeznań świadków, znających tę sprawę (p. Koszarski i p. Kuźniarz), odpowiadała niższym kategorjom starzyzny i nie należało się spodziewać, że po tej cenie będzie można dostać towar całkowicie zdatny do użytku. Z zeznań świadka, p. Obierka, który prowadził rozmowy z p.Dadourianem, wynika, że firma Freedman zakupiła ten towar od Dadouriana po cenie $0.55. Zważyć przytem trzeba, że zamówienie obejmujące 400,000 płaszczy na tutejszym rynku było za duże dla jednego hurtownika, zatem Dadourian musiał częściowo również ten towar skupić od innych hurtowników. Wskazuje to, że w tych okolicznościach nie istniały objektywne warunki, aby towar mógł być we względnie dobrym stanie. Towar ten nie mógł pochodzić z zakładów zastawniczych, jak pisał p.Graham w liście z dn. 14 listopada, ani też nie mógł pochodzić ze skupu od ludzi, sprzedających swoją używaną garderobę, a natomiast musiał pochodzić ze zbiórki po domach i śmietnikach przez wędrujących po całym kraju agentów firm ormiańskich, handlujących starzyzną. Komisja Badawcza po przeprowadzeniu badań, pozostaje pod wrażeniem, że czynniki polskie, przy załatwianiu sprawy kontraktu Freedmana, nie zdawały sobie dokładnie sprawy z tego stanu rzeczy i nie przedsięwzięły odpowiednich kroków dla dokładnego zbadania i zorientowania się co do tego, jaki towar jest kupowany.

Zastanawiającą jest rozpiętość między ceną $0.96 otrzymywaną przez firmę Freedman a ceną $0.55 płaconą przez tę firmę Dadourianowi. Rozpiętość ta wynosi $0.41 na jednym płaszczu, co przy 400,000 płaszczy daje aż $164,000.- A przecież te płaszcze stanowiły tylko połowę ostatecznego kontraktu firmy Freedman, a więc i na drugiej połowie miał on napewno również dużą marżę między ceną otrzymywaną za towar a płaconą przez niego. Koszta firmy Freedman, związane z fumigacją, czy przewozem towaru, czy nadzorem przez urzędników firmy przy pakowaniu, nie

mogły być wielkie. Nie jest wyjaśnionem, czy koszty pakowania (belowania) ponosiła firma Freedman, czy też Dadourian, w każdym jednak razie i te koszty w stosunku do powyższych sum nie mogły być wielkie. Wskazuje to zatem, że zyski firmy Freedman z tego kontraktu szły w sumy stosunkowo ogromne. Jak wynika z zeznań świadków, p.Freedman nie ukrywał wobec nich, że ma ogromne zyski, a p.Kołłupajło zeznał, że wobec niego p.Freedman wypowiadał się, że dla niego niema większego znaczenia większa lub mniejsza wysokość kosztów administracyjnych, bo i tak te nadwyżki zabiera mu Skarb Amerykański w formie podatków.

Fakt, że czynniki polskie w odpowiednim momencie nie zainteresowały się tem, co to jest firma Freedman, jak wygląda rynek handlu starzyzną w Ameryce, i jaki towar jest oferowany, zaciążył fatalnie na całej sprawie od samego początku. Komisja Badawcza starała się uzyskać dokładniejsze informacje co do firmy Freedman i zebrała je drogą wywiadu prywatnego (załącznik Nr. 10). Wynika z tego, że całe biuro firmy w Chelsea (Mass.) mieści się w jednym pokoiku, przy jednym biurku i z jednym telefonem, i zatrudnia stale tylko jednego urzędnika, który jest wujem p.Freedmana. Sam p.Freedman jest w ciągłych podróżach, głównie do Waszyngtonu. Jest to więc typowy pośrednik i to pośrednik małego gatunku, pracujący w branży najmniej ciekawej, bo nawet nie w handlu starzyzną, lecz szmatami wełnianemi. P.McNamara w późniejszym stadium sprawy, już po wykryciu nadużyć firmy Freedman, starał się o tyle przynajmniej odciąć od p.Freedmana, że wobec p.Min. Kwapiszewskiego wypowiadał zdanie, że p.Freedman nie jest osobą, z którą on mógłby utrzymywać stosunki towarzyskie i że nie mógłby z nim np. pokazywać się publicznie w restauracji. Tem niemniej p.Freedman był widziany na dorocznem zebraniu Amerykanów irlandzkiego pochodzenia, na które należy przypuszczać otrzymał zaproszenie od p. McNamary. Podobnie i p. Coyne, właściciel fabryki koców w Bostonie i kuzyn McNamary, po wykryciu nadużyć Freedmana starał się wobec p.Kołłupajły oddzielić się od osoby Freedmana.

Mimo tego wszystkiego, p. Freedman miał w całej tej sprawie całkowite poparcie p. McNamary i jego przyjaciół politycznych i zdaje się prowadzi jeszcze nadal jakieś interesy związane z czynnikami rządowemi w Waszyngtonie. Podobno uzyskał on nawet stopień pułkownika armii amerykańskiej (zeznania p.Kołłupajły). Mamy tu typowy wycinek stosunków amerykańskich, niebardzo zrozumiałych w ramach pojęć europejskich, a w każdym razie w ramach tych pojęć - stosunków wybitnie niezdrowych. Dokładne zbadanie tych stosunków, jeśli chodzi o odcinek amerykański, nie było zadaniem Komisji i przechodziło jej możliwości. Komisja może stwierdzić tylko z ubolewaniem fakt, że z pierwszym kontraktem pomocy w ramach Lend Lease dla Polaków w Rosji niezdrowy,w myśl pojęć europejskich odblask tych stosunków złączył się nierozdzielnie. Czy bez tych stosunków byłoby możliwe przeprowadzenie zasady zastosowania Lend Lease aktu dla polskiej ludności cywilnej w Rosji, Komisja nie może ocenić. W zeznaniach świadków naogół przeważa opinia, że bez współudziału Freedmana, lub reprezentującego go McNamary, przeprowadzenie tej zasady, jeśliby wogóle było możliwe, to w każdym razie z dużem opóźnieniem.

Jak już zaznaczono powyżej, firma Freedman i jej przedstawiciel p.McNamara aspirowali do zajęcia stanowiska pośrednika dla wszystkich dostaw w przyszłości dla polskiej ludności cywilnej w Rosji, nietylko starzyzny ale także rzeczy nowych, oraz żywności. Tenor pierwszej rekwizycji zdawał się wskazywać na to, że Ambasada liczyła się z koniecznością przyjęcia takiego pośrednictwa. Wskazywałoby to na to, że w tym momencie liczono się bardzo silnie z wpływami Freedmana i McNamary i niebardzo ufano w możliwość uzyskania pomocy z pominięciem ich pośrednictwa.Należy uznać za fakt niezmiernie pomyślny,że amerykańska Treasury przełamała zasadę pośrednictwa Freedmana i już po zatwierdzeniu przez Lend Lease Administration ogólnej sumy rekwizycji($1,292,250.-) tylko niewiele ponad połowę tej sumy przydzieliła firmie Freedman a resztę rozdziliła między inne firmy z zastosowaniem zasady przetargu. W ten sposób możność korzystania przez Polskę

z Lend Lease Act dla ludności cywilnej, oparta dotąd na wązkiej i wątpliwej wartości podstawie, to jest pośrednictwie Freedmana, znalazła się na szerokiej zasadniczej płaszczyźnie.

Przeprowadzenie zasady stosowania Lend Lease Act'u w odniesieniu do polskiej ludności cywilnej w Rosji jest w swych konsekwencjach osiągnięciem o ogromnem znaczeniu, którego nie można nie dość wysoko oceniać. Rozdzielając światła i cienie, Komisja Badawcza stwierdzić musi, że jest wielką zasługą podjęcie myśli, w tej mierze, przedstawienie jej władzom amerykańskim i ostateczne pomyślne załatwienie. Sprawa Freedmana, jakkolwiekby smutną i przykrą była, nie powinna zaciemniać jasnego poglądu na to zasadnicze zagadnienie. Waga zagadnienia uwypukla się jeszcze bardziej po dokładnej analizie tekstu Lend Lease Act'u, który rzeczywiście wymagał bardzo rozszerzającej interpretacji i ogromnej dozy dobrej woli amerykańskiej administracji, by w ramach tych tekstów zmieścić pomoc dla ludności cywilnej.

W tej sytuacji Komisja nie uznaje za naganne, że Ambasada dla pomyślnego przeprowadzenia swych starań w sprawie zasadniczej, nie odrzuciła różnych nadarzających się postronnych okazji i wpływów, działających w kierunku przez Ambasadę zamierzonym, mimo że te okazje i wpływy same w sobie nie były bardzo sympatyczne i wolne od takich czy innych zarzutów. Nie zmienia to jednak opinji Komisji, że wszelkie zaniedbania w związku z zawarciem umowy winny być zaliczone do kategorji przewinień.

e) Udział p. Kołłupajło w przygotowaniu rekwizycji.

Sprawy pomocy dla ludności polskiej w Rosji były w Ambasadzie powierzone przez p.Ambasadora pierwszemu Radcy Ambasady p.Min.Kwapiszewskiemu. P.Kwapiszewski przeprowadził też główne rozmowy związane z przygotowaniem rekwizycji a następnie kontraktu z Freedmanem. Jednakże już w stosunkowo wczesnej fazie dołączył się do tych rozmów p.Kołłupajło. P.Kołłupajło w tym czasie nie posiadał żadnego stanowiska urzędowego. Do śmierci ś.p. I.J. Paderewskiego był on jego sekretarzem (od połowy r. 1940), a następnie był zatrudniony przy porządkowaniu i likwidacji masy spadkowej po ś.p. I.J. Paderewskim i to tak za życia ś.p. p.Wilkońskiej, jak i potem, gdy spadkobiercą z koleji został p.Min.Sylwin Strakacz. P.Kołłupajłę łączą z p.Strakaczem stosunki jak najbliższej przyjaźni i p.Strakacz darzy go wprost nieograniczonem zaufaniem. Niezależnie od spraw, związanych ze spadkiem po ś.p. I. J. Paderewskim, p. Kołłupajło był pomocny p.Strakaczowi w jego pracy społecznej. W szczególności badał on możliwości wysłania do R osji pomocy dla polskiej ludności cywilnej i m.in. jeździł w tym celu jesienią r. 1941 na koszt p.Strakacza do San Francisco. P.Kołłupajło używał tytułu kapitana, co miało być rozumiane jako tytuł kapitana polskiej marynarki handlowej, a co nie było formalnie w porządku (p.Kołłupajło służył w linji Gdynia-Ameryka jako oficer do spraw prasowych i towarzyskich na statkach i wyszedł z tej pracy po wybuchu wojny jesienią 1939). Z tytułu swej pracy na morzu, a potem prób wysyłki darów Polonii do Rosji, p. Kołłupajło uchodził za specjalistę od kwestji shipping'u i w myśl oświadczeń p.Ambasadora został, jako taki, wezwany na dz. 3 grudnia 1941r. do Waszyngtonu dla zorientowania się co do potrzeb w dziedzinie shipping'u do Rosji towarów z przygotowywanego kontraktu Freedmana. Zadanie zlecone p.Kołłupajle w tej fazie w Waszyngtonie miało się ograniczyć wyłącznie do spraw shipping'u; co do tego zgodne są tak zeznania Ambasadora, jak i Min.Kwapiszewskiego i Min. Strakacza, a także początkowe zeznania p.Kołłupajły. W aktach Ambasady znajdują

się jednak dwa listy p.Kołłupajły do Min.Kwapiszewskiego z dnia 4 i 25 grudnia 1941 r. (Załącznik Nr. 11 i Nr. 12), które wskazują, że p.Kołłupajło wyszedł ze swej roli i wziął czynny udział w przygotowywaniu samej treści rekwizycji. Wynika z tych listów, że p.Kołłupajło omawiał z p.McNamarą, jakie towary mają być zamówione, przygotował nowy projekt listy rekwizycyjnej z uwzględnieniem poprawek, podanych mu przez p.McNamarę, sugerował podwyższenie ilości spodni i koców, oraz skarpetek, a następnie już w New Yorku porozumiewał się bezpośrednio z p.Freedmanem co do dalszych losów rekwizycji i terminu podpisania kontraktu. List p.Kołłupajły z dn.4 grudnia 1941 wskazuje na dość duży rozmach w projektach p.Kołłupajły i chęć ingerencji we wszystkie sprawy pomocy dla Polaków w Rosji, łącznie z wysyłaniem żywności i t.d.

Wśród zmian czy poprawek, wprowadzonych przez p.Kołłupajłę do tekstu rekwizycji, zasługuje na uwagę pozycja koców. Pierwotnie, według notatki p.Kwapiszewskiego, brał tenże pod uwagę tylko drobne ilości koców, mianowicie 5,500 t.zw. seconds i 1,500 nowych. W liście p.McNamary z dnia 24 listopada 1941 r. (załącznik Nr. 7) jest już oferta po 15,000 koców tygodniowo za cenę $2.75 f.o.b. Boston. Projekt listy rekwizycyjnej przedstawiony przez p.Kołłupajło w jego liście z dn.4 grudnia 1941 r. zawiera już pozycję 50,000 koców za cenę $2.65, przyczem w tekście listu p.Kołłupajło zaleca podwyższenie tej ilości koców, oraz spodni. Przypomnieć należy, że ilość spodni została rzeczywiście podwyższona, aczkolwiek dopiero w rekwizycji dodatkowej. Co do ilości koców, to została ona podwyższona już w rekwizycji zasadniczej do 75,000 koców nowych po cenie $2.65, co przedstawia wartość $198,750.- (oprócz 5,500 koców t.zw. seconds i 1,500 koców nowych, o których była już poprzednio mowa, jak również 10,000 koców wojskowych, używanych). Łącznie ilość wszystkich koców wynosiła w tej rekwizycji 90,000, co odpowiada cyfrze podanej w protokóle z pierwszego posiedzenia Komisji Lend Lease. Z tej cyfry Treasury przydzieliła firmie Freedman do dostawy tylko 5,500 koców t.zw. seconds, i 1500 koców nowych.

Sprawa koców zasługuje dlatego na specjalną uwagę, że jak Komisja Badawcza mogła stwierdzić - koce dostarczane przez firmę Freedman pochodziły z firmy Sterling Fibre Company w Bostonie, której właściciel p.Coyne jest kuzynem p.McNamary. Zamówienie na koce, skreślone z oferty firmy Freedman, zostało następnie kontraktami z dn. 20, 21 i 26 stycznia 1942 r. przyznane ośmiu różnym firmom. Łącznie u tych firm zakupiono 87,500 koców za łączną sumę $191,675.- co daje średnią cenę za jeden koc $2.19. Wśród tych zamówień firma Sterling Fibre Co. otrzymała zamówienie na 20,000 koców za cenę $45,600.- t.j. po $2.28 za jeden koc. A zatem cena podana przez Freedmana i przyjęta w rekwizycji Ambasady była o przeszło 20% wyższa niż średnia cena kupionych koców, a o 16% wyższa niż cena bezpośredniego zamówienia w firmie Sterling Fibre Company. Tyle miało kosztować pośrednictwo firmy Freedman i p. McNamary.

Nadmienić przytem trzeba, że p.Kołłupajło w styczniu 1942 r. odwiedził fabrykę firmy Sterling Fibre Company w Bostonie*) i, jak wynika z korespondencji i zeznań p.Kołłupajło, nawiązał dobre i bliskie stosunki towarzyskie z p.Coyne. Czy ta wizyta nastąpiła z własnej inicjatywy p. Kołłupajły, czy na skutek odpowiedniej sugestji p. McNamary, Komisja Badawcza nie mogła ustalić. List p. Kołłupajły z dn. 23 stycznia 1942 r. do Min.Kwapiszewskiego (załącznik Nr. 13) wskazuje na specjalne zainteresowanie zamówieniem w firmie Sterling Fibre Company (tylko ta jedna firma otrzymała zamówienie w ilości 20,000 koców). List ten podaje tylko błędnie miejsce fabryki jako Chelsea, Massachusetts, bo fabryka faktycznie znajduje się w Bostonie, a w Chelsea znajduje się biuro firmy Freedman. Są powody do przypuszczenia, że zamówienie, dokonane bezpośrednio w firmie Sterling Fibre Company, było w jakiejś faktycznej łączności z firmą Freedman, może też dlatego cena koców w tej firmie wypadła o około 5% drożej niż innych firm. Na taki związek zdaje się wskazywać list firmy Freedman do Polish Relief Society z dn.21 kwietnia 1942 r., przesłany przy piśmie do p.Kołłupajły z tegoż dnia (Załącznik Nr.14 i Nr. 15). W listach tych firma Freedman pisze, że ona była dostawcą wspomnianej wyżej partji 20,000 koców.

*) Załącznik Nr. 40

Zanim została załatwiona sprawa zamówienia powyższych koców wełnianych, wypłynęła równolegle sprawa koców bawełnianych t.zw. chińskich. A mianowicie, listem z dnia 8 stycznia 1942 r. Treasury Department, Procurement Division, zwróciła się do Min. Kwapiszewskiego w nawiązaniu do jego rozmowy z poprzedniego dnia z jednym z urzędników tego urzędu, z propozycją zakupu dla ludności polskiej w R osji 200,000 koców bawełnianych o wymiarach 70 x 80 inch. za cenę około $1.10, a które były poprzednio przez Treasury Department zakupione dla Chin u różnych dostawców i obecnie nie mogły tam być dostarczone w nowych warunkach wojennych. P.Kwapiszewski odpowiedział do Treasury Department listem z dnia 14 stycznia 1942 r., potwierdzając zainteresowanie Ambasady tą partją koców bawełnianych i zawiadamiając, że Ambasada porusza tą sprawę w Lend Lease Administration celem wniesienia tamże nowej rekwizycji na te koce. Rekwizycja taka rzeczywiście została wniesiona za podpisem Ambasadora z datą 22 stycznia 1942 r. i koce te zostały potem dostarczone. W międzyczasie jednak sprawą tą zajmował się p. Kołłupajło i we wspomnianym wyżej liście z dn. 23 stycznia 1942 r. (załącznik Nr. 13) daje krytyczną ocenę tych koców i temsamem sprzeciwia się ich zakupowi.

Ponieważ ten sam list p. Kołłupajły zajmuje się jednocześnie partją koców, zamówionych w Sterling Fibre Company, nie jest pozbawiona pewnych podstaw hipoteza, że negatywne stanowisko do zakupu koców t.zw. chińskich miało w pewnej mierze swoje źródło w obawie kół, zainteresowanych w dostawie z fabryki Sterling Fibre Company, iż zakup t.zw. koców chińskich wpłynie w przyszłości ograniczająco na zamówienia w tej ostatniej firmie. Jeśli chodzi o objektywną ocenę koców bawełnianych, to bezwątpienia są one dużo gorsze niż koce wełniane, jednakże cena ich była dwukrotnie niższa, zamówienie tych koców przez Treasury było już dokonane, a więc dostawa mogła nastąpić natychmiast, a pozatem rządowym czynnikom amerykańskim mogło zależyć na tem, by się pozbyć zamówienia, z którem obecnie nie wiedzieli co zrobić, skoro dostawa tych koców do Chin stała się niemożliwa.

Okoliczności związane ze sprawą zamówienia koców zdają się wskazywać na to, że p. McNamara był specjalnie zainteresowany w tym punkcie całego zamówienia, co jest łatwo zrozumiałe, jeśli się zważy jego pokrewieństwo z właścicielem fabryki Sterling Fibre Company. Zdaje się również nie ulegać wątpliwości, iż zamówieniu temu p. Kołłupajło poświęcał specjalną uwagę. Koce były niewątpliwie dla ludności polskiej w R osji bardzo potrzebne i świadomość tego, zdaniem Komisji, miała napewno swój wpływ na stanowisko p. Kołłupajły. Bliższe kontakty jego z fabryką Sterling Fibre Company i specjalne zainteresowanie zamówieniem w tej fabryce mogło być wynikiem zaleceń ze strony P. McNamary. Jeśli chodzi o inne pozycje skreślone z kontraktu Freedmana przez Treasury, i oddane bezpośrednio innym firmom, to dużą sumę przedstawiała jeszcze pozycja 50,000 butów robotniczych, oferowanych przez Freedmana za $100,000.- Ta sama ilość butów robotniczych (50,000) została potem zakupiona przez Treasury 28 i 29 stycznia 1942 r. u dwóch innych firm (u producentów butów) za łączną cenę $75,000.- Koszt pośrednictwa Freedmana miał więc tutaj wynosić aż 33% ceny butów. Podobnie 25,000 kubraków (mackinaws) oferowanych przez Freedmana za $112,500.- zostało zakupione przez Treasury Department u sześciu różnych firm za łączną sumę $85,307.44. Porównanie sum, podanych w rekwizycji Ambasady, i sum zawartych przez Treasury kontraktów - daje załącznik Nr. 16

P. Kołłupajło, zapytany przez Komisję Badawczą, w jakim charakterze brał udział w ustalaniu treści rekwizycji polskiej, skoro nie miał w tym czasie żadnego stanowiska urzędowego, - odpowiedział, że występował z ramienia ówczesnego delegata Polskiego Czerwonego Krzyża, t.j. p. Min.Sylwina Strakacza. P.Min. Strakacz zaprzeczył jednak, jakoby miał udzielić upoważnienia do występowania w tym charakterze. A zatem Komisja uznać musi, że formalny tytuł do występowania p.Kołłupajły w tych sprawach nie był w ciągu grudnia właściwie ustalony. Tem niemniej Komisja uważa za stwierdzone, że 1) p.Kołłupajło był wezwany do podjęcia

pewnych czynności w tych sprawach przez Ambasadora, - 2) że występowanie p. Kołłupajło w tych sprawach niewątpliwie było w ogólnych zarysach znane p. Min. Stańczykowi, który już w grudniu zamierzał zaangażować go jako urzędnika Min. Pracy i Opieki Społ., - 3) że p.Kołłupajło w swych czynnościach wyszedł poza zakres zleconych sobie przez Ambasadora spraw t.j. spraw shippingowych i wziął udział w przygotowywaniu rekwizycji i kontraktu.

Nadmienić przytem należy, że i w późniejszym okresie, gdy p.Kołłupajło był urzędnikiem Delegatury dla spraw shippingu, wykraczał on wielokrotnie w swej działalności poza zakres spraw shippingowych i zajmował się bezpośrednio badaniem ofert i możliwości nowych zamówień. Komisja Badawcza pozostaje pod wrażeniem, że działalność p . Kołłupajły była zawsze rozstrzelona w najróżniejszych kierunkach, że brak jej było należytego usystematyzowania i uwzględnienia podziału kompetencji oraz koniecznej kooperacji z innemi urzędami.

W swych początkowych zeznaniach p. Kołłupajło nietylko nie ujawnił przed Komisją swego udziału w przygotowaniu rekwizycji i kontraktu Freedmana, ale nawet kategorycznie zaprzeczał, jakoby w tem brał udział. Tak samo kategorycznie zaprzeczał, jakoby jego nominacja przez Min. Stańczyka z dn.8 stycznia 1942 r. była poprzedzona rozmowami jego z Min. Stańczykiem na temat jego zatrudnienia. W tych dwóch punktach, a jak się potem okaże i w innych, Komisja Badawcza stwierdzić musiała niezgodność z prawdą początkowych zeznań p.Kołłupajły. Motywów tej niezgodności Komisja Badawcza nie może przypisać brakowi pamięci p. Kołłupajły.

f) Informowanie p.Ministra Pracy i Opieki Społecznej o przebiegu sprawy.

Jak wynika z zeznań pp.Ambasadora Ciechanowskiego i Min.Strakacza, oraz Min.Faltera, przebywający wówczas w Stanach Zjednoczonych p.Min.Stańczyk był stale informowany o zasadniczym przebiegu rokowań z władzami amerykańskiemi. Ponieważ w danym okresie nie było wiadome, w jakich rozmiarach rząd Stanów Zjednoczonych będzie gotów do udzielenia pomocy na rzecz uchodźców polskich w Rosji, rozmowy z p.Min. Stańczykiem doprowadziły do wniosku, że należy dążyć do tego, aby obsłużyć możliwie dużą ilość uchodźców, a zatem żeby wysyłać odzież używaną i tańszą. O ile chodzi o rodzaj i gatunek artykułów zaofiarowanych przez firmę Freedman, to zdawano sobie sprawę z tego, że palta oferowane prawdopodobnie nie będą się wszystkie nadawały do użytku. Wobec nadchodzących z Rosji wiadomości o nędzy panującej wśród uchodźców, uznano, że nawet gorszy towar będzie tam przydatny i że palta nie nadające się do noszenia będą mogły być użyte, jako materjał do reparowania palt lepszych, a nawet że będą mogły służyć jako posłanie dla osób zmuszonych do spania na gołej ziemi.

W późniejszym stadium sprawy w Delegaturze Ministerstwa Opieki Społecznej w New Yorku przeważyła opinja, że nie należy do Rosji wysyłać rzeczy używanych a należy, wobec ograniczonych możliwości shippingowych, wysyłać rzeczy możliwie najbardziej pełnowartościowe. Komisja Badawcza początkowych dostaw do Rosji z Ameryki w ramach Lend Lease nie może badać pod tym kątem widzenia,albowiem właściwym czynnikiem

w rządzie do wydawania ostatecznych decyzji w sprawach Opieki Społecznej jest Minister Opieki Społecznej, a tenże Minister wiedział o przygotowywanym zakupie rzeczy używanych i zakup ten aprobował. Z zeznań świadków, a w szczególności Ambasadora Ciechanowskiego, wynika, że zastanawiano się nad tem, czy po zakupieniu całej partji odzieży używanej, oferowanej przez Freedmana, wobec niemożności jej wyczyszczenia i wyreparowania z powodu braku czasu, nie należy tej odzieży przesortować i rzeczy najgorsze odrzucić, traktując to oczywiście jako stratę, a wysłać tylko rzeczy rzeczywiście nadające się do noszenia. Przeważyła w tych rozmowach opinja, którą, według zeznań świadków, podzielał również Min.Stańczyk, że wobec ogromu nędzy i potrzeb w Rosji oraz niepewności, czy i kiedy nowe zamówienia będą mogły być dokonane, należy wysyłać do Rosji wszystko, żądając jedynie od firmy Freedman dodawania do każdej beli - pewnej ilości igieł i nici oraz materiału celem umożliwienia Polakom w Rosji dokonania naprawy rzeczy zniszczonych.

W aktach Ambasady znajduje się list p. Min. Stańczyka z dn.8 stycznia 1942 r., w którym p. Min. Stańczyk dziękuje Ambasadorowi za starania o uzyskanie kredytu z Lend Lease na pomoc odzieżową dla polskich uchodźców w Rosji, "uwieńczone tak pomyślnymi rezultatami," i jednocześnie prosi Ambasadora o dalsze starania o uzyskanie z tego samego źródła kredytu na pomoc żywnościową. Drugi list Min.Stańczyka do Ambasadora z tej samej daty zawiadamia Ambasadora o zarezerwowaniu kwoty od $10,000 do $15,000 na koszty związane z kontrolą i przesyłką środków pomocy do Rosji. Listy te były poprzedzone pierwszemi krytycznemi uwagami na temat stanu odzieży dostarczanej przez Freedmana, co wywołało nową dyskusję między Ambasadorem a Min. Stańczykiem na te tematy, przyczem według zeznań Ambasadora, p.Min. Stańczyk ponownie zajął to samo co poprzednio stanowisko, że wszystko należy wysyłać do Rosji, bo tam nawet najgorsze rzeczy, nie nadające się do noszenia, będą mogły być używane jako materiał do naprawy innych rzeczy, lub jako podściółka w glinianych lepiankach. Takie stanowisko w ówczesnej sytuacji wydaje się Komisji

Badawczej zrozumiałe i uzasadnione tem, że

1) liczenie na wysyłki większych partji odzieży przez Radę Polonii okazało się zawodnem,

2) potrzeby ludności polskiej w Rosji były rzeczywiście ogromne i pilne,

3) zatwierdzenie pierwszej rekwizycji na pomoc dla ludności cywilnej uzyskano w warunkach nienormalnych i przy współdziałaniu firmy Freedman,

4) nie było wówczas wiadomo, czy i kiedy dalsze rekwizycje dla ludności cywilnej będą mogły liczyć na zatwierdzenie,

Biorąc powyższe stwierdzenia pod uwagę, Komisja doszła do wniosku, że istniały wówczas objektywne warunki, uzasadniające powzięte przez Ministra Opieki Społecznej i Ambasadora decyzje.

Stanowisko członków Komisji Lend Lease pokrywało się wówczas ze stanowiskiem zajętem przez Ministra Stańczyka i Ambasadora. Już po złożeniu przez Delegaturę w końcu marca wniosku o przerwanie realizacji kontraktu Freedmana, gdy sprawa oparła się o Premiera Gen.Sikorskiego, p.Min. Falter wystosował list do Ambasadora z dnia 3 kwietnia, 1942 r., sugerując w imieniu Premiera, wysłanie depeszy do Ambasadora Kota w Kuibyszewie, wyjaśniającej, że rzeczy najgorsze były wysłane z przeznaczeniem na podściółkę (załącznik Nr. 17). A po przeprowadzonej wizytacji w składzie firmy Freedman w dn. 10 kwietnia 1942 r. - p.Min.Falter wysłał depeszę do Min. Stańczyka (załącznik Nr. 18), w której między innymi wyraża zdanie, że "Pana Ministra decyzję zakupienia i wysłania tego towaru uważam "za słuszną, gdyż dostawa nowych rzeczy zakupionych, pomijając już ich wysoką "cenę, trwa długo - przez co znacznie opóźnioną byłaby doraźna pomoc i niewymyskany "tonaż zdobyty dla przewozu."

Abstrahując od tego, czy wizytacja, dokonana przez p.Faltera, odbyła się w warunkach, dających mu możność rzeczywistego skontrolowania sposobu wykonywania umowy, depesza powyższa potwierdza również udział p.Min. Stańczyka w powzięciu decyzji zakupu i wysyłki odzieży używanej do Rosji.

Mimo że zasada nabycia odzieży używanej została przez powołane do tego czynniki zdecydowana, charakter zamierzonej tranzakcji nie został po stronie polskiej ściśle ustalony. W okresie przygotowywania umowy z firmą Freedman nie zostało bowiem wyraźnie ustalone, czy tranzakcja miała dotyczyć zakupu pewnej partji towaru w całości tak jak była ona zaofiarowaną przez Freedmana, a zatem bez ścisłego ustalenia stanu i jakości towaru, czy też miała dotyczyć zakupu określonej ilości towaru o ustalonym stanie i jakości.

Jakąkolwiek z powyższych dwóch alternatyw przyjąć za podstawę, dojść trzeba do przekonania, że żadna zasadnicza decyzja nie zwalniała organów wykonawczych od podjęcia wszelkich koniecznych starań, by umowa została zawarta i była wykonywana w taki sposób, któryby zapewniał możliwie najlepszy stan i jakość nabywanego towaru i któryby zabezpieczał przed ewentualnymi nadużyciami ze strony firmy Freedman. W żadnym bowiem wypadku nie jest do pomyślenia kupowanie nieznanego towaru od nieznanego oferenta.

g) Rola Komisji Lend Lease przy zawieraniu umowy.

Przy badaniu sprawy kontraktu Freedmana i ew. odpowiedzialności poszczególnych urzędników za takie czy inne czynności, lub zaniedbania, Komisja napotkała się na pewne trudności w związku z niedostatecznem sprecyzowaniem charakteru i uprawnień Komisji Lend Lease. Komisja Lend Lease powstała na zasadzie depeszy Prezesa Rady Ministrów do Ambasadora z dnia 18 października, 1941 r., która powołała do tej Komisji p. Ambasadora Ciechanowskiego, jako przewodniczącego, oraz pp. Faltera, Zółtowskiego i Onacewicza, jako członków, i mówiła, że Komisja ma być powołana dla "nadzorowania" wszystkich spraw z Lend Leasem związanych. Oczywiście w owym czasie dostawy z Lend Lease'u ograniczały się tylko do dostaw wojskowych. Słowo "nadzorowanie" nie precyzuje, czy ma być to kontrola wstępna, czy też ex post, ani też nie określa bliżej, w jakich rozmiarach ta kontrola ma być sprawowana. W szczególności nie zostało określone, czy do Komisji należeć miało badanie i zatwierdzanie wszystkich zamierzonych rekwizycji kierowanych do władz amerykańskich. Komisja Badawcza jest zdania, że do kompetencji Ambasadora na zasadzie powyższej depeszy Premiera należało określenie dokładne tych wszystkich punktów w formie regulaminu czy też pism nominacyjnych dla członków Komisji Lend Lease. Regulaminu takiego nie było, a członkowie Komisji zostali do niej powołani ustnie bez żadnych pism nominacyjnych. Z braku tych dokumentów Komisja musiała oprzeć się na oświadczeniach Ambasadora co do charakteru Komisji, który określił ją jako doradczą dla niego t.j. dla Ambasadora, zatrzymującego w swym ręku z tytułu swego urzędu - prawo ostatecznej decyzji. Członkowie Komisji Lend Lease, pp.Falter i Zółtowski, zeznali również, że funkcje Komisji pojmowali jako doradcze. Przy takiem ujęciu pozostało jednak niewyjaśnionem, czy Ambasador był obowiązany wszystkie sprawy dotyczące reliefu przedkładać Komisji Lend Lease dla wypowiedzenia opinii, czy mógł to czynić tylko w wypadkach, kiedy sam to uznał za potrzebne. W czasie od chwili powołania Komisji depeszą Premiera z dnia 18 październ. 1941 r. do dn. 5 lutego 1942 r. Komisja Badawcza nie znalazła śladu, iżby Komisja odbyła formalne posiedzenia.

Wydaje się, że formalne posiedzenia były zastąpione osobistymi kontaktami Ambasadora z członkami Komisji Lend Lease'u, z którymi omawiał bezpośrednio aktualne sprawy i zasięgał ich opinji. Ten system współpracy z Komisją Lend Lease został utrzymany także gdy wypłynęła sprawa rozszerzenia pomocy z Lend Lease Bill'u na polską ludność cywilną w Rosji. W myśl istniejących protokółów Komisji Lend Lease, jej pierwsze formalne posiedzenie odbyło się dopiero dn. 3 lutego 1942 r. Komisji Badawczej przedstawiono wprawdzie protokół z posiedzenia Komisji Lend Lease w dn. 27 listopada 1941 r., odbytego przy obecności p.Ambasadora Ciechanowskiego, p.Faltera i p.Żółtowskiego. Z zeznań wszystkich wymienionych panów jednak wynika, że protokół ten został spisany dopiero 3go lutego 1942 r. w czasie drugiego posiedzenia Komisji Lend-Lease, że faktycznie posiedzenia Komisji w dn.27 listopada 1941 r. nie było, natomiast ex-post stworzono fikcję tego posiedzenia ztem, że protokół tego posiedzenia miał obejmować tenor rozmów, prowadzonych przez p.Ambasadora Ciechanowskiego z innymi członkami Lend Lease na temat kontraktu Freedmana przed ostatecznym zawarciem tego kontraktu. Protokół ten, jak również i zeznania wszystkich członków Komisji Lend Lease wskazują, że dawali oni swoją aprobatę dla podejmowanych przez Ambasadę kroków w sprawie kontraktu z firmą Freedman, nie wchodząc jednak bliżej ani w rozpatrywanie ew. planu zakupu towarów na pomoc dla ludności w R osji, ani w rozpatrywanie szczegółowe przedkładanych ofert.

Nie mogąc ani na podstawie dokumentów, ani zeznań członków Komisji Lend Lease, ustalić dokładnie zakresu jej uprawnień, jako ciała doradczego, Komisja Badawcza starała się to określić na podstawie faktycznie stosowanej praktyki. I ta droga jednak zawiodła, gdyż praktyka nie była jednolita i wykazuje różne odchylenia. I tak naprzykład w dziedzinie pomocy dla ludności cywilnej, niektóre rekwizycje były przez Komisję uchwalane, inne tylko rozpatrywane, jeszcze inne w protokółach Komisji nie znajdują żadnego odzwierciedlenia. Forma protokółów Komisji Lend Lease i podejmowanych przez nią uchwał nie wykazuje również jednolitości. W tych warunkach Komisja Badawcza pozostaje pod wrażeniem, że działalność

Komisji Lend Lease układała się od wypadku do wypadku różnorodnie i zależnie od potrzeb chwili tak, jak te potrzeby były rozumiane w danym momencie przez Ambasadora, czy też poszczególnych członków Komisji Lend Lease. Komisja Badawcza też w okresie aż do wykrycia nadużyć firmy Freedman nie napotkała się na żadne różnice zdań czy poglądów w łonie Komisji Lend Lease, której członkowie łącznie z Ambasadorem naogół byli we wszystkich swych opinjach i poczynaniach zgodni.

Rola Komisji Lend Lease przy zawieraniu umowy z firmą Freedman ograniczyła się zatem do rozmów p.Ambasadora z członkami Komisji Lend Lease, w których informował tych członków o poczynaniach Ambasady w tej sprawie, przyczem członkowie Komisji Lend Lease odnosili się do nich pozytywnie, o czem świadczy treść spisanego ex post protokółu rzekomego posiedzenia Komisji w dn. 27 listopada 1941 r. Protokół ten wskazuje, że rozmowy powyższe ograniczyły się tylko do ofert przedkładanych przez p.McNamarę i firmę Freedman, natomiast nie zajmowano się w tych rozmowach sprawą opracowania własnego programu pomocy dla ludności cywilnej w R osji, niezależnie od ofert firmy Freedman. Wytłómaczenie tego Komisja Badawcza zdaje się znajdować w tem, że prawdopodobnie w owym czasie również członkowie Komisji Lend Lease pozostawali pod wrażeniem, że możliwości szybkiego uzyskania towarów dla Polaków w Rosji z kredytów Lend Lease ograniczają się do ofert Freedmana i McNamary, i że tego pośrednictwa nie da się uniknąć.

Czy ta stosunkowo skromna rola Komisji Lend Lease odpowiadała intencjom Pana Premiera, który ją powołał, i p.Min.Stańczyka, wydaje się Komisji Badawczej wątpliwe. W depeszy p.Premiera do Min. Mikołajczyka wysłanej z Ottawy 30 marca, 1942 r., znajduje się następujące zdanie: "Wszystkie sprawy Lend Lease Bill'u dla Polski od pięciu miesięcy poddałem kompetencji Komisji.... która działa sprawnie" - zaś w liście p. Min. Stańczyka do p.Min. Strakacza z dnia 8 lipca 1942 r. znajduje się ustęp następujący:

"O jakości towarów i cenie ich miała decydować kolegjalnie Komisja Lend Lease Bill'owa pod przewodnictwem p.Ambasadora. Wpływ na właściwe decyzje Komisji pragnąłem sobie zapewnić przez mianowanie pana Ministra moim przedstawicielem w Komisji."

W liście z dn. 27 stycznia 1942 r. (Załącznik Nr.57) Min. Stańczyk prosił o komisyjne załatwianie zakupów.

Z powyższych sformułowań należałoby wywnioskować, że w myśl intencji p.Premiera oraz przekonania p.Min. Stańczyka wszystkie sprawy Lend Lease należały do kompetencji Komisji, a więc podlegały jej decyzji a conajmniej opinji. Obejmować to więc musiało przedewszystkiem wszystkie wnioski przedstawiane władzom amerykańskim w zakresie wykorzystywania przez Polskę Lend Lease Bill'u. Faktyczna praktyka była jednak inna.

Protokół rzekomego posiedzenia Komisji Lend Lease w dn.27 listopada 1941r., aprobując zebrane oferty, mówi, że płaszcze cywilne używane są "w stanie złym, jednak bardzo tanie, przy których trzeba się ew. liczyć z użyciem części tych płaszczy na naprawę reszty." Protokół ten mówi dalej, że Ambasada zwróci się do rządu amerykańskiego o pomoc jego rzeczoznawców w ocenie używalności oferowanej odzieży i ustaleniu słusznej ceny. Należy pamiętać przytem, że protokół ten był spisywany dopiero 3 lutego a kontrakty zawarte przez Treasury z Freedmanem noszą datę 30 - 31 grudnia, zaś z innemi firmami na dostawę reszty towaru z pierwszej rekwizycji noszą daty z drugiej połowy stycznia. Komisja Badawcza pozostaje pod wrażeniem, że wszystkie czynności Treasury, dotyczące rozbicia pierwszej polskiej rekwizycji między szereg firm i obniżenia cen, były dokonane z własnej inicjatywy Treasury, bez żadnej inicjatywy ze strony polskiej, która prawdopodobnie nie zdawała sobie sprawy, że takie możliwości istnieją.

Sprawą celowości zakupywania i wysyłania odzieży używanej do Rosji, Komisja Lend Lease, jak to widać z jej protokółów, zajmowała się parokrotnie na późniejszych swych posiedzeniach, zwłaszcza po wykryciu nadużyć firmy Freedman. Naogół Komisja zajmowała przytem stanowisko, że zastrzegając oczywiście kwestję odpowiedniego stanu zakupywanej odzieży i należytej kontroli przy odbiorze, nie należy rezygnować na przyszłość z zakupywania odzieży używanej. Stanowisko to Komisja podtrzymała nawet po depeszy Min.Stańczyka, polecającej by na przyszłość

nie kupować odzieży używanej, i pod wpływem przedstawień Komisji Lend Lease p.Min. Stańczyk cofnął to zastrzeżenie. Komisja Lend Lease powodowała się obawą, że przy ograniczeniu się do zakupu rzeczy nowych - wobec ich dużo większego kosztu i trudności śrubowania kredytu z Lend Lease zbyt wysoko - zakres udzielanej pomocy Polakom w Rosji byłby bardzo ograniczony, co nie odpowiadałoby istniejącym tam potrzebom. Faktycznie jednak, poza kontraktem Freedmana, żadne inne partje odzieży używanej nie zostały zakupione.

h) Krytyka umowy i odpowiedzialność.

Umowa z firmą Freedman, zawarta ostatecznie przez Treasury dnia 30 i 31 grudnia 1941 r. zawiera przedewszystkiem jeden błąd zasadniczy, a mianowicie - nie określa gatunku i jakości zakupywanej odzieży. Umowa zawarta była bez przetargu, a rodzaj towarów, będących przedmiotem oferty, nie został ani zbadany ani oceniony przez ekspertów. W umowie nie określono stopnia zużycia, mimo że w handlu używaną odzieżą w New Yorku istnieją cztery zwyczajowo ustalone grupy używanej odzieży, różniące się między sobą dość wyraźnie stopniem czystości i dopuszczalnego zniszczenia. Urzędnicy Treasury Department wyjaśniali później, że ich urząd nigdy dotąd nie zajmował się zakupywaniem starzyzny, że była to pierwsza tego rodzaju tranzakcja. Sytuację pogorszył jeszcze fakt, że próbki towaru, które dawały jakie takie podstawy do oceny stanu, w jakim towar powinien się znajdować, faktycznie nigdy nie były znane czynnikom, prowadzącym odbiór i kontrolę. Dalszym błędem umowy był fakt, że nie precyzowała ona, w jakich warunkach ma się odbywać kontrola i odbiór towaru. Formalnie, kontrola i odbiór towaru powinny były być dokonywane przez urzędników amerykańskich, w praktyce okazało się, że odpowiedni urząd w New Yorku nie posiadał kontrolerów w dostatecznej liczbie i kontrola z jego strony była czystą fikcją. *) Trzecim błędem umowy było niedokładne sprecyzowanie, jak ma być wykonywana dezynfekcja (fumigacja) używanej odzieży. W praktyce okazało się, że fumigacja stosowana przez firmę Freedman, o ile wogóle miała miejsce, była prawie bez żadnej istotnej wartości.

---

*) Umowa zawiera wprawdzie ustęp: "Note: Marking requirements, shipping instructions and inspection details, will be furnished to the contractors in due course." Jednakże określenie "marking requirements" odnosi się tylko do sposobu adresowania bel, zaś "inspection details" odnosi się do pracy inspektorów amerykańskich, która, jak zaznaczono wyżej, nie stanowiła istotnej kontroli.

Do powyższych braków umowy dołącza się jeszcze ten, że cena zapłacona za towar nie odpowiadała ówczesnym cenom rynkowym. Wskazują na to zeznania kontrolerów, stwierdzające, że firma Freedman zakupiła płaszcze od poddostawcy p.Dadouriana po 55 centów za sztukę (a więc cena płacona f.Freedman nie powinna była wynosić 96¢), oraz zeznania p.Koszarskiego co do sytuacji rynkowej w owym czasie.

Odpowiedzialność za powyższe braki spoczywa w pierwszym rzędzie na organach administracji amerykańskiej zawierających umowę. W jakim stopniu wpływy polityczne - lub inne - przyczyniły się do tego rodzaju wadliwej umowy, zawartej z wyjątkowym pośpiechem, usuwa się od możliwości oceny przez Komisję Badawczą.

O ile chodzi o udział strony polskiej przy przygotowywaniu umowy, należy wskazać na następujące okoliczności:

1) Ambasada R.P. została powołana do współudziału przez Lend Lease Administration, która wyraźnie zaleciła porozumienie się z p.McNamara. Stało to się wbrew zasadzie, stosowanej przy poprzednich dostawach wojskowych, a podkreślanej również później przez urzędników amerykańskich, że wszelkie kontakty z dostawcami należą do wyłącznej kompetencji rządowych organów amerykańskich i nietylko współdziałanie strony polskiej w tych kontaktach nie jest potrzebne, ale nawet z reguły powinno być wykluczone.

2) Omawiana umowa była pierwszą tranzakcją nowego typu, przy której przeprowadzeniu trzeba było przełamać liczne trudności natury zasadniczej. Ewentualne poparcie ze strony czynników politycznych lub firm korzystających z poparcia politycznego szło po linji interesów polskich.

3) Wobec wiadomości nadchodzących z Rosji o nędzy przebywających tam uchodźców oraz wobec obaw, że możliwości transportowe do Rosji mogą być coraz to trudniejsze, pożądany był jak największy pośpiech w dokonaniu dostaw. Z tego powodu korzystanie z oferty firmy, która podejmowała się dostawy rozpocząć bezzwłocznie po zatwierdzeniu rekwizycji - a zatem bez rozpisywania przetargu - było zasadniczo korzystne z punktu widzenia interesów polskich.

Uwzględniając wszystkie powyższe okoliczności łagodzące, Komisja Badawcza doszła niemniej do przekonania, że ze strony polskiej miały miejsce poważne zaniedbania w toku załatwiania oferty firmy Freedman, a mianowicie:

a) Zaniedbano zbadania zaofiarowanych artykułów przez ekspertów, aby na tej podstawie móc właściwie ocenić ich używalność, oraz ustalić odpowiednią cenę,

b) zaniedbano zbadania sytuacji na rynku handlu starzyzną, celem zapoznania się z istniejącemi na tym rynku zwyczajami, co umożliwiłoby określenie dopuszczalnego stopnia zniszczenia używanej odzieży,

c) zaniedbano zbadania, czem jest firma Freedman i w jaki sposób zamierza ona zebrać oferowaną przez siebie ilość towaru,

d) zaniedbano zbadania sposobów i możliwości należytej dezynfekcji używanej odzieży,

e) zaniedbano poinformowania się, w jakich warunkach odbywać się będzie kontrola i odbiór używanej odzieży, i czy ten punkt będzie odpowiednio ujęty w zawieranej przez Treasury umowie,

f) zaniedbano ustalenia planu zakupów i w braku własnego planu opierano się bez dokładnej analizy tylko na ofertach Freedmana.

Komisja Badawcza doszła do wniosku, że można było uniknąć wszystkich powyższych zaniedbań przy należytej staranności w załatwianiu tej sprawy bez naruszania samej koncepcji wykorzystania wpływów firmy Freedman i jej politycznych popleczników, jak również bez narażania się na stratę czasu. W okresie od 14 listopada t.j. pierwszego listu p. Grahama w tej sprawie, do dnia 30 grudnia t.j. dnia zawarcia kontraktu, było dostatecznie dużo czasu dla dopełnienia tych czynności.

Odpowiedzialność za powyższe zaniedbania ponosi w pierwszej linji p.Min. Michał Kwapiszewski, któremu p.Ambasador Ciechanowski zlecił załatwianie

III. WYKONYWANIE UMOWY.

a) Organizacja odbioru towarów przez stronę polską.

Placówki polskie w Waszyngtonie i New Yorku nie były z początkiem r.1942 organizacyjnie przygotowane do prawidłowego wykonywania wszystkich czynności, związanych z odbiorem towarów, dostarczanych przez rząd Stanów Zjednoczonych dla polskiej ludności cywilnej w Rosji.

Wobec konieczności możliwie szybkiego wysyłania dostarczanych towarów, aparat odbiorczy musiał być - z natury rzeczy - stworzony w sposób do pewnego stopnia improwizowany. Niedomagania wynikające z tego stanu rzeczy w pierwszym okresie dostaw, byłyby w danych warunkach wytłomaczalne. Komisja stwierdziła jednak, że braki organizacyjne trwały przez szereg miesięcy, co odbiło się ujemnie na sposobie wykonywania umowy przez firmę Freedman i umożliwiło jej dokonywanie nadużyć.

Główne braki organizacyjne (poza niesprecyzowaną rolą Komisji Lend Lease, co było omówione wyżej) były następujące:

1) Brak właściwego kontaktu między Ambasadą a organami wykonawczemi;

2) Brak czynnika kierującego całością odbioru i ponoszącego odpowiedzialność za całokształt organizacji odbiorczej;

3) Niewłaściwy podział pracy w obrębie Delegatury.

Powyższe braki organizacyjne odbiły się szczególnie ujemnie na całokształcie prac z tego względu, że równolegle zarysował się dalszy czynnik dezorganizacyjny, a mianowicie:

4) Brak dążenia do harmonijnego współdziałania spowodowany animozjami osobistemi, sporami kompetencyjnymi i rywalizacją.

Ad 1) Brak właściwego kontaktu między Ambasadą a organami wykonawczemi.

Czynnikiem powołanym do występowania w imieniu Rządu Polskiego z wnioskami rekwizycyjnemi do rządu Stanów Zjednoczonych jest - z natury rzeczy - Ambasador R.P.

w Waszyngtonie.

Z zeznań p.Min. Kwapiszewskiego, a częściowo również p.Ambasadora Ciechanowskiego, wynika, że Ambasada uważała swe główne zadanie za ukończone z chwilą uzyskania zatwierdzenia wniosku przez władze amerykańskie. Natomiast Ambasada nie przywiązywała dostatecznej uwagi do konieczności szybkiego i pełnego informowania organów wykonawczych o uzyskanych decyzjach czy osiągnięciach.Komisja stwierdziła w tym zakresie następujące braki organizacyjne:

Odpis umowy z firmą Freedman przesłany został do Konsulatu w New Yorku z opóźnieniem. Dokładna data przesłania nie może być stwierdzona; jednakże nastąpiła ona już po rozpoczęciu dostaw. (Komisja stwierdziła, że również później dostawy towarów rozpoczynały się nieraz, zanim odpis kontraktu lub chociażby odpis rekwizycji, był skierowany przez Ambasadę do Konsulatu.)

Ambasada nie postarała się o to, aby próbki towarów, które zostały przedstawione przez firmę Freedman i które p.Min.Kwapiszewski oglądał w Waszyngtonie w biurze p. McNamara, zostały posłane do New Yorku i mogły tam służyć do porównywania z dostarczonymi materjałami.

Ambasada nie poinformowała dokładnie organów wykonawczych o stanowisku Treasury Department w sprawie zorganizowania polskiej kontroli; p.Min.Kwapiszewski zeznał, że po uzyskaniu w Treasury Department zgody na wprowadzenie kontrolerów polskich "prawdopodobnie zawiadomił" p.Min. Strakacza o tym ważnym osiągnięciu; jednak nie wyjaśnił, kiedy i w jakich okolicznościach zawiadomienie to było dokonane, a w aktach nie znajduje się żadna o tem wzmianka. Natomiast p.Min.Strakacz zeznał, że nie otrzymał w tej sprawie żadnych informacji z Ambasady i że dopuszczenie polskich kontrolerów nastąpiło jedynie na skutek jego porozumienia z nowojorskim oddziałem Treasury Departament, nie zatwierdzonego przez Centralę.

Na brak właściwego ujęcia organizacyjnego wskazuje ponadto fakt, że w Ambasadzie niema wogóle ani wykazu wniosków rekwizycyjnych, wysyłanych do Lend

Lease Administration, ani też wykazu wniosków zatwierdzonych, wobec czego stwierdzenie, w jakich rozmiarach rząd Stanów Zjednoczonych dotychczas dokonał świadczeń na rzecz Rządu Polskiego napotyka na znaczne trudności.

Ad 2) Kierownictwo Delegatury M.P. i O.S. w New Yorku.

Organizacja Kierownictwa Delegatury i zakres odpowiedzialności poszczególnych osób, nie były jasno ujęte. Delegatem M.P. i O.S. od dłuższego czasu był p.Aleksander Znamięcki. W czasie swego pobytu w Stanach Zjednoczonych - p.Min. Stańczyk przyjął na urzędników Delegatury:

p. Ignacego Kołłupajłę, jako referenta do spraw transportów reliefowych, z pensją $500.- miesięcznie

p. Zofię Wojciechowską, jako "ogólną referentkę Delegatury z uwzględnieniem pomocy dla obywateli polskich w Z.S.S.R.", - z pensją $200.- miesięcznie

p. Ludwika Honigwilla, "do czuwania nad akcją wysyłania indywidualnych paczek do Z.S.S.R. i kontrolowania jej zgodności z wydanemi zarządzeniami i instrukcją, - z pensją $250.- miesięcznie

p. Kazimierza Koszarskiego, do spraw akcji reliefowej Polonii, - z pensją $250.- miesięcznie

O powyższem p. Min. Stańczyk zawiadomił p. Znamięckiego listem z dn.12 stycznia, 1942 r. Funkcje p.Znamięckiego nie zostały po reorganizacji Delegatury bliżej określone. Natomiast p.Min. Stańczyk mianował obok Delegata Ministerstwa Pracy i Op.Sp. - Delegata Ministra, którym został Min. S. Strakacz. Dekret nominacyjny z dn. 22 grudnia 1941 r. określa kompetencje w sposób następujący: "Mianuję Pana moim bezpośrednim zastępcą... podlegać panu będzie nietylko kierownictwo całą akcją w terenie, lecz także działalność Delegatury... jako jej bezpośredniemu zwierzchnikowi." (Załącznik Nr. 21)

Jednak w piśmie do p.Znamięckiego z dnia 8 stycznia 1942 r. Min.Stańczyk (załącznik Nr. 22) -

określił funkcje Min. Strakacza inaczej. Zawiadamiając, że Min. Strakacz został zamianowany bezpośrednim zastępcą Ministra Pr. i Op. Sp., Min. Stańczyk wyjaśnia, "że w sprawach wymagających bezpośredniej decyzji Ministra Pracy i Op.Sp., a niecierpiących zwłoki, upoważniłem Pana Sylwina Strakacza do jej powzięcia w moim imieniu, o czem proszę mnie każdorazowo zawiadamiać."

Odpis tego pisma został przesłany do wiadomości Min. S. Strakacza. Odpis jednak pierwotnej nominacji p.Min. Strakacza, zaznaczający, że Delegatura mu podlega, nie został do Delegatury przesłany i ani p.Znamięcki, ani p.Honigwill, ani p.Wojciechowska - nominacji tej nie widzieli.

Powyższe dwa listy utrudniły rozgraniczenie kompetencji między wymienionymi panami. Z zeznań złożonych przed Komisją wynika, że p.Znamięcki przyjął zredukowanie swej roli z pewnego rodzaju rezygnacją. Gdy później doszło do coraz to ostrzejszych sporów kompetencyjnych między p. Kołłupajło a innymi urzędnikami Delegatury, p. Znamięcki - mimo swego kierowniczego stanowiska - usuwał się od obowiązku ich załagodzenia lub jakiejkolwiek akcji interwencyjnej. Nie chcąc ponosić odpowiedzialności za niektóre pisma urzędowe, dopuścił do tego, że obok jego podpisu na listach umieszczali swe podpisy również podlegli mu urzędnicy, jak np. p. Honigwill lub p. Wojciechowska.

Natomiast p.Min. Strakacz nie ograniczył się do wskazanej w liście p.Min. Stańczyka do p. Znamięckiego - roli czynnika decydującego w jego imieniu niektóre sprawy nie cierpiące zwłoki, lecz opierając się na brzmieniu swej nominacji z dn.22 grudnia 1941 r. - dążył do ujęcia wszystkich zasadniczych spraw Delegatury w swoje ręce. Na posiedzeniu Komisji Lend Lease z dn. 5 lutego 1942r. p.Min. Strakacz referował o działalności biura Delegatury, będącego rzekomo pod jego kierownictwem; faktycznie jednak praca p. Min. Strakacza opierała się w małym tylko stopniu na biurze Delegatury. Niektórzy jej urzędnicy, jak np. p.Honigwill, nie uznawali p.Min.Strakacza jako swego zwierzchnika. Działalność

p. Min. Strakacza w zakresie Lend Lease opierała się natomiast prawie wyłącznie na współpracy z p. Kołłupajło.

Z zeznań p. Min. Strakacza wynika, że stosunek jego do p. Kołłupajło oparty jest na długoletniej przyjaźni oraz bardzo bliskiej współpracy w okresie, gdy obaj tworzyli najbliższe otoczenie p.Prezydenta Paderewskiego, najpierw w Szwajcarji, a następnie podczas podróży w końcu r. 1940 do Ameryki i pobytu tamże. Od tego czasu p.Strakacz obdarzał p.Kołłupajło szczególnem zaufaniem i powierzał mu szereg funkcji urzędowych, także w okresie, gdy p.Kołłupajło nie był urzędnikiem państwowym. Bliski ten stosunek nie uległ zmianie nawet później, gdy p. Kołłupajło został, decyzją p. Min. Pracy i Op.Społecznej, zawieszony w urzędowaniu. Nawet po zawieszeniu, p. Kołłupajło prawie stale przebywał w biurach Konsulatu, miał prawo wstępu do gabinetu p.Konsula Generalnego w czasie jego nieobecności i był upoważniony do odbierania przeznaczonej dla niego osobistej korespondencji. Gdy - we wrześniu 1942r. - p.Min. Strakacz wyjechał na kilkunastodniowy urlop, polecił swemu zastępcy,p. Krasickiemu, aby pisma Delegatury, wymagające podpisu Konsula, przed podpisaniem pokazywał p.Kołłupajło, dla merytorycznej kontroli mimo że tenże był zawieszony w urzędowaniu.

Ad 3) Podział pracy w Delegaturze.

Bliski stosunek p. Min. Strakacza do p. Kołłupajły - przy bierności ze strony p.Znamięckiego - doprowadził do tego, że przy wykonywaniu umowy z firmą Freedman, a w szczególności w pierwszej fazie, całość akcji ześrodkowała się faktycznie w rękach p.Strakacza i p.Kołłupajło. Na ten stan rzeczy wpłynął jeszcze i ten dodatkowy czynnik, że w pierwszej fazie po zawarciu kontraktu jednym z głównych zadań strony polskiej było zapewnienie możliwości transportowych do Rosji, i że właśnie te zadania wchodziły w zakres obowiązków p. Kołłupajły. O ile Komisja zdołała stwierdzić, z obowiązków w tym zakresie p. Kołłupajło wywiązał się w sposób nie nasuwający uwag krytycznych.

O ile natomiast chodzi o inne działy pracy, a przedewszystkiem o zagadnienie zorganizowania kontroli, to stosunki między p.Kołłupajło a innymi urzędnikami Delegatury, w szczególności p.Honigwill'em i p.Wojciechowską, zaczęły się prędko pogarszać i ułożyły się wkrótce w sposób wyraźnie nieprzyjemny. Z zeznań wymienionych osób wynika, że p. Kołłupajło był arbitralny, często nawet arogancki, że nie informował Delegatury w sposób należyty o swych czynnościach. Załatwianie przez p.Kołłupajło ważnych spraw urzędowych poza Delegaturą oraz nieuwzględnianie przez niego uwag kontrolerów, spotęgowało nieufność do p. Kołłupajły i odbiło się ujemnie na całokształcie pracy Delegatury.

Ad 4)

Wymienione wyżej braki organizacyjne mogły były nie doprowadzić do nadmiernie ujemnych następstw, gdyby zarówno ze strony kierownictwa, jak i wykonawców, wykazana została należyta dążność do sharminizowania wysiłków i uzgodnienia zasad współpracy. Tego rodzaju dążność jednak nietylko się nie ujawniła, lecz przeciwnie zarówno korespondencja, jak i zeznania wskazują w licznych przykładach na wzajemne animozje i osobiste rywalizacje. Wyrazem takiego nastawienia są np. z jednej strony listy p.Min. Strakacza do p. Min. Stańczyka, z drugiej strony listy p. Wojciechowskiej i p.Honigwilla do p.Min. Stańczyka, w szczególności ich uwagi o konferencji prasowej z dnia 22 maja. W listach tych spotykamy np. następujące ustępy:

"Mam przeciwko sobie wyraźny połączony front pp.Honigwilla i Wojciechowskiej. Znamięcki wogóle ze strachem tkwi w całej historji, aby się osobiście nie narazić ani mnie, ani 'frontowi'."

"Sytuacja byłaby dla mnie całkiem wyraźna, gdyby przypuścić, że pp. Honigwill i Wojciechowska, w swym patrjotyźmie partyjnym, ujrzeli niebezpieczeństwo, że sprawą wysyłki reliefu do Rosji zajmuje się nie wyłącznie P.P.S."

"Ostre nastawienie Akcji skierowane jest wprawdzie przeciwko osobie

p. Kołłupajły, ale z wystąpienia p.Honigwilla na dzisiejszem zebraniu ... wnoszę, że p. Honigwill rozpoczął już walkę wprost ze mną" (Pismo Min.Strakacza do Min. Stańczyka z dn.27.IV.42)

"Najzabawniejsze jest to, że mam wrażenie, że pp.Honigwill i Wojciechowska ułożyli sobie, że ich świętym obowiązkiem jest wzięcie w obronę przedemną resortu Ministerstwa P. i Op.Sp., a zwłaszcza osoby p. Ministra."

"Znów o to mają do mnie żal, uważając mnie za tego, który w stosunku do nich jest zachłanny i systematycznie dąży do pozbawienia ich należnych im prerogatyw." (Pismo Min. Strakacza do Min. Stańczyka z dn.31.V.42)

"Po uświadomieniu sobie przez wszystkich pracowników Delegatury roli p.Kołłupajło, jako protektora i obrońcy f. Freedman, współpraca z nim dla nas wszystkich była ciężarem." (Pismo p.Wojciechowskiej do Min.Stańczyka z dnia 4.IX.42)

Najbardziej charakterystycznym wyrazem nieprzychylnego stosunku p.Wojciechowskiej i p.Honigwilla do Min.Strakacza jest memorjał wymienionych osób dla Min.Stańczyka z dn.30 maja 1942 r., o którym mowa w części III e niniejszego Sprawozdania.

Z powyższych przykładów, a wyraźniej jeszcze z zeznań przesłuchanych osób wynika, że w urzędzie Delegatury wytworzyły się dwie wzajemnie z sobą rywalizujące grupy, co odbijało się ujemnie na trybie i wynikach pracy.

b) Zagadnienie Kontroli

Od samego początku zarysowała się różnica poglądów na potrzebę, możność i celowość kontrolowania przez polskich kontrolerów - materjału, dostarczanego w ramach Lend Lease przez firmę Freedman. Zagadnienie to nie miało precedensu w poprzednich umowach, dotyczących materjału wojennego. Z faktu, że umowa z firmą Freedman zawarta była przez Treasury i że strona polska nie stała w żadnym prawnym stosunku do firmy Freedman, można było wyciągnąć wniosek - i niektóre urzędy amerykańskie początkowo istotnie wniosek taki wyciągały - że prawo i obowiązek kontroli spoczywa wyłącznie na władzach amerykańskich i że strona polska niema żadnych formalnych uprawnień do dokonywania kontroli. Niemniej, pogląd ten - pod wpływem argumentacji ze strony polskiej - nie utrzymał się. Aczkolwiek zagadnienie kontroli przed zawarciem umowy nie było między zainteresowanymi omawiane, to jednak zarówno organy Treasury, jak i firma Freedman, faktycznie dopuścili kontrolerów polskich do sprawowania kontroli.

P. Min.Strakacz już w piśmie do Ambasady z 3 stycznia 1942 r./ (Załącznik Nr.29) zwrócił uwagę na konieczność zorganizowania kontroli. Niemniej, list Ambasady z 6 stycznia 1942 r./ (Załącznik Nr.39) (podpisany przez p.Min. Kwapiszewskiego, lecz pisany z wiedzą p.Ambasadora) zawiera ustęp, że kontrola polska jest zbędną, wobec istnienia kontroli amerykańskiej. Pogląd ten uległ zmianie najwidoczniej pod wpływem rozmów z p. Min. Stańczykiem, oraz jego listu z 9 stycznia, gdyż listy Ambasady z 14 i 15 stycznia powołują się na decyzję p. Min. Stańczyka i zalecają wprowadzenie kontroli. Na konieczność zorganizowania kontroli wskazuje również list p. Min. Stańczyka z 22 stycznia do p. Ambasadora. (Załącznik Nr. 25)

P. Min. Kwapiszewski zeznał, że w pierwszej połowie stycznia poruszył sprawę kontrolerów polskich w rozmowie z Treasury Department w Waszyngtonie i uzyskał tamże zgodę na zorganizowanie takiej kontroli oraz zapewnienie, że

nowojorskie biuro Treasury Department będzie o tej decyzji zawiadomione, jednakże z dalszego przebiegu wypadków nie wynika, aby rozmowa ta miała jakiekolwiek konsekwencje. Niemniej jednak, p.Kwapiszewski nie mógł w swojem zeznaniu ściśle określić czy i kiedy zawiadomił p.Min. Strakacza o tej ważnej decyzji. P.Strakacz zaś utrzymuje, że zawiadomienia takiego nie otrzymał i że poruszył sam sprawę w nowojorskim biurze Treasury Department, którego kierownik miał mu oświadczyć, że kontrola polska nie jest w umowie przewidziana; że wobec tego mogłaby być zorganizowana jedynie za zgodą firmy Freedman i że on - nie mając odpowiednich upoważnień ze strony swoich władz centralnych - nie może dać formalnej zgody. Niemniej, dał on do zrozumienia, że faktycznie będzie gotów kontrolerów polskich do współpracy dopuścić, o ile firma Freedman się zgodzi.

Na podstawie tej rozmowy - i wobec braku odmiennego oświetlenia ze strony Ambasady - pp.Strakacz i Kołłupajło utrzymali się w przekonaniu, że kontrola polska nie jest oparta na formalnych uprawnieniach i jest przez Treasury oraz firmę Freedman jedynie tolerowana.

Dalszym wyrazem istniejącej stale niepewności co do uprawnień polskich kontrolerów, jest list Delegatury do Ambasady z dn. 13 kwietnia, proszący Ambasadę o stwierdzenie u władz amerykańskich, czy zorganizowanie kontroli jest możliwe, mimo że faktycznie kontrola polska od szeregu tygodni już działała.

Przytoczone wątpliwości spowodowały zwłokę w organizowaniu kontroli przez stronę polską. Dotatkowym czynnikiem, który opóźnił zorganizowanie kontroli, był - podług zeznania p.Min.Strakacza - brak kredytów potrzebnych na wynagrodzenie kontrolerów. Kredyty potrzebne na ten cel zostały wprawdzie istotnie przekazane z dużą zwłoką, a mianowicie dopiero 23 lutego 1942 r., przyczem po przekazaniu ich okazało się jeszcze koniecznem wyjaśnienie, komu ma przysługiwać prawo dysponowania niemi, gdyż instrukcje otrzymane w tej sprawie od władz centralnych w Londynie stwarzały podstawę do nieporozumień. Brak odpowiednich dyspozycji od władz centralnych z Londynu nie powinien był jednak, zdaniem

Komisji, opóźnić zorganizowania kontroli, gdyż upoważnienia do wydatkowania sum zostały udzielone przez p. Min. Stańczyka w jego liście z dnia 8 stycznia 1942 r. do p.Ambasadora, o czem Min. Strakacz został zawiadomiony dn. 19 stycznia 1942r., i Konsulat mógł był już w styczniu - tak jak to uczynił w stosunku do pensji p.Kołłupajły i innych urzędników Delegatury - czerpać potrzebne fundusze z sum obrotowych będących w jego dyspozycji.

Ostateczne zorganizowanie kontroli nastąpiło dopiero w początku lutego, kontroler p. Obierek rozpoczął pracę 3 lutego, a p.Dobija 13 lutego. Komisja Badawcza stwierdzić musi, że dwóch kontrolerów w żadnym wypadku nie było w możności przeprowadzić właściwej kontroli z całości zamówienia z kontraktu Freedmana. Biorąc pod uwagę wielkość tego zamówienia i techniczną możliwość pakowania, można ustalić, że przy okresie pakowania 3 mies. potrzebaby było zatrudnić stale conajmniej 10 kontrolerów. Obliczenie takie nie zostało jednak przez nikogo dokonane i zaangażowanie tylko 2 kontrolerów przesądzało zgóry, że tylko drobna część zamówienia będzie mogła być dokonana - oczywiście, przy zaangażowaniu większej liczby kontrolerów, kredyt wskazany w piśmie Ambasadora z dn.15 stycznia 1942 r. (załącznik Nr.24) wynoszący "kilkaset dolarów" nie byłby wystarczający.

Wniosku o podwyższenie tego kredytu nikt nie składał, aczkolwiek mógłby on był znaleźć swe uwzględnienie w granicach sumy od 10 do 15,000 dolarów, wymienionej w piśmie z dn. 8 stycznia 1942 r. p.Min. Stańczyka do p.Ambasadora (załącznik Nr.25)

Zakres kontroli nie został kontrolerom przy rozpoczęciu pracy jasno określony przez ich zwierzchników. P.Min.Strakacz wypowiedział wobec Komisji pogląd, że skoro osoby, przyjęte na kontrolerów, posiadały w kraju wieloletnią praktykę administracyjną, należało się spodziewać, że będą oni mogli sami najlepiej zorientować się co do zakresu potrzebnej kontroli i odpowiednio ją zorganizują. P. Kołłupajło, do którego bezpośrednich obowiązków - obok zapewnienia możliwości transportowych - należało właśnie zorganizowanie kontroli - ograniczył się do

ogólnikowo ujętych wskazówek co do jakości pakowanego towaru, przyczem jednak nie określił, jaki stopień zniszczenia odzieży winien być podstawą dla zakwalifikowania danych sztuk, jako nie nadających się do przyjęcia.

Natomiast p. Kołłupajło ani przy wprowadzeniu kontrolerów ani też później - nie zarządził odpowiedniej identyfikacji kontrolowanych bel, a gdy kontrolerzy sami zwrócili mu na to uwagę, sugestje ich zlekceważył, jako zbędne. Brak znakowania bel był głównem zaniedbaniem, które umożliwiło firmie Freedman pakowanie towaru nieskontrolowanego, a - jak się później okazało - również dostarczanie towaru z magazynów stronie polskiej i amerykańskiej nieznanych.

Drugiem zaniedbaniem, za które również odpowiedzialność ponosi p.Kołłupajło, był brak porównywania ilości bel skontrolowanych z ilością bel wysyłanych. P. Kołłupajło powinien był żądać od kontrolerów stałego informowania o ilości skontrolowanych przez nich bel; z drugiej strony znał on ilość bel załadowanych na statki, gdyż sam kierował tą wysyłką. Był on w całej organizacji polskiej tą jedyną osobą, w rękach której oba te zestawienia ilościowe powinny się były zbiegać. Nie uwzględnił on konieczności sporządzania i porównywania tych zestawień i nie wyciągnął wniosków z faktu, że ilość bel wysyłanych była znacznie większa od ilości skontrolowanych, mimo, że kontrolerzy zwracali mu ustnie na to uwagę.

W tej sprawie specjalnie uderza fakt, że dn. 3 lutego 1942 r. na skutek protestów kontrolera Dr.Obierka co do jakości i stanu płaszczy cywilnych - firma oficjalnie zaprzestała ich pakowania w obecności kontrolerów i wznowiła je dopiero 23 marca. (W międzyczasie zapakowano tylko 5 bel płaszczy cywilnych dn. 17 lutego) P.Kołłupajło w zeznaniu swem przypisywał sobie wstrzymanie pakowania tych płaszczy. Tem nie mniej w tym samym czasie p.Kołłupajło wyekspedjował do Rosji 1398 bel, zawierających 113,060 sztuk płaszczy cywilnych damskich i męskich.

P. Kołłupajło przed Komisją tłomaczył się, że płaszcze te ekspedjował, bo mogły one być przywiezione z Bostonu, gdzie kontrola polska nie była wprowadzona,

względnie mogły być one spakowane przed dn. 3 lutego 1942 r. Komisja Badawcza stwierdziła, że żadna z tych bel nie przyszła z Bostonu, gdyż odbiór ich wszystkich był kwitowany przez urzędników Procurement Division w New Yorku a nie w Bostonie, a pozatem że warunki techniczne pakowania i składowania wykluczały, iżby bele te w większej mierze mogły być spakowane przed dn. 3 lutego. Niezwrócenie uwagi przez p.Kołłupajłę na to skąd mogły pochodzić bele z płaszczami cywilnemi, skoro ich pakowanie zostało oficjalnie wstrzymane, jak również wogóle nieporównywanie ilości bel wysyłanych z ilością bel skontrolowanych - stanowi bardzo poważne zaniedbanie, które w konsekwencji było dalszym czynnikiem umożliwiającym firmie dokonywanie nadużyć.

c) Wykonywanie umowy w okresie do 18 kwietnia 1942 r.

Jak wynika z poprzednich rozdziałów, kontrola materjału dostarczonego przez firmę Freedman została rozpoczęta z opóźnieniem, zorganizowana niewłaściwie, i nie obejmowała całej ilości wysyłanego materjału. Mimo formalnego istnienia kontroli, firma Freedman mogła wysyłać odzież nieprzechodzącą przez polską kontrolę i - jak się następnie okazało - z możliwości tej korzystała w dużych rozmiarach.

Ogólny obraz wysyłek towarów dostarczanych przez firmę Freedman przedstawia się następująco:

	Bele z paltami męskimi i damsk.		Inne bele
	Ilość bel	Ilość sztuk	
W okresie przed zorganizowaniem kontroli t.j. do 5 lutego, wysłano	925	67,700	385
W czasie istnienia kontroli wysłano (od 5 lutego do 18 kwietnia)	2,814	219,115	985
Ogółem wysłano	3,739	286,815	1,370

W toku swych czynności kontrolerzy notowali w swych podręcznych notesikach numery skontrolowanych bel, lecz czynili to z własnej inicjatywy, gdyż p. Kołłupajło nie tylko wykazów tych nie żądał, lecz nawet odmawiał ich przyjmowania. Z chwilą, gdypo wprowadzeniu instrukcji Freedmana z dn.24 marca, firma przestała wogóle bele numerować, jeden z kontrolerów zaniechał prowadzenia notatek na pewien czas. Część notatek następnie uległa zniszczeniu. Odtwarzając stan faktyczny częściowo z pamięci, kontrolerzy mogli stwierdzić, że przez ich ewidencję przeszło 18,100 palt damskich i męskich t.j. zaledwie 6,3% wysyłanych transportów. Sprawozdania kontrolerów, składane w biurze Delegatury, zawierają jedynie uwagi ogólne i wykazują braki w odzieży, bez danych cyfrowych.

W pierwszym sprawozdaniu z dn. 17 lutego 1942 r., Dr.Obierek zwraca uwagę, że w składzie powinien być polski kontroler od 8 rano do 6 wieczorem, że bele skontrolowane powinny być znakowane, i że powinna być prowadzona ich ewidencja. Specjalne znakowanie kontrolne było potrzebne dlatego, że w numeracji bel stosowanej przez firmę, nie było ciągłości.

W trzecim sprawozdaniu z dn.23 marca 1942 r., napisanem w związku z wykryciem 14 bel przygotowanych do wysłania a nie skontrolowanych,Dr.Obierek ponownie zwrócił uwagę na konieczność znakowania bel i prowadzenia ich ewidencji. Jednak te postulaty nie zostały zrealizowane. Sprawozdania Dr.Obierka były wprawdzie rozsyłane do Min.Strakacza oraz członków Komisji Lend Lease, lecz treść ich nie była szczegółowo rozpatrywana. Kontrolerzy w swych zeznaniach przed Komisją Badawczą wskazali na to, że kontakt ich z przełożonymi był słaby: p.Kołłupajło był opryskliwy i niechętnie wysłuchiwał dezyderatów, p.Znamięcki był pasywny, a do p. Min. Strakacza nie mieli dostępu.

Pod wpływem pierwszego sprawozdania kontrolerów, p.Min. Strakacz wysłał wprawdzie do firmy Freedman list z dnia 25 lutego, wskazujący na zły gatunek dostarczanej odzieży i domagający się poprawy jakości. Firma Freedman zareagowała na ten list dopiero po miesiącu, wydając swym pracownikom instrukcję z dn.24 marca 1942r., podkreślającą, jaki rodzaj towarów ma być dostarczany. Instrukcje została nieprzychylnie przyjęta przez subkontraktora Dadouriana, inspektorzy Treasury też jej stosować nie chcieli, mówiąc, że kontrakt jej nie przewiduje. W jakim stopniu instrukcja była stosowana, trudno jest stwierdzić, jednak po jej wydaniu - jakość odzieży pakowanej w obecności kontrolerów uległa poprawie, natomiast firma przestała numerować bele, przezco stwierdzenie, jakie bele przeszły przez kontrolę polską, stało się prawie zupełnie niemożliwe. O fakcie zaprzestania numerowania bel kontrolerzy donieśli w sprawozdaniu z dn. 4 kwietnia 1942 r. Nie miało to jednak żadnych konsekwencji.

W międzyczasie wśród urzędników Delegatury krytycyzm w stosunku do umowy z Freedmanem i sposobu jej wykonywania - doszedł do tego stopnia, że postanowili oni dać temu wyraz w urzędowej formie. Dn.27 marca 1942 r., w czasie gdy p.Premjer Gen. Sikorski przebywał w Stanach Zjednoczonych, Delegatura wysłała do p. Min. Strakacza (bawiącego wówczas w Waszyngtonie) pismo podpisane przez p. Znamięckiego - w porozumieniu z p. Wojciechowską i p.Honigwillem - z wnioskiem o "przerwanie dalszej realizacji kontraktu."

Pismo zawiera prośbę o przedłożenie tego poglądu p.Ambasadorowi. Odpis pisma posłano Min. Stańczykowi. Na pismo to zareagował p. Kołłupajło pismem z dnia 1 kwietnia 1942 r., w którem sprzeciwia się wnioskowi Delegatury i wypowiada opinję, co do firmy Freedman, że "niema powodu do przypuszczeń, aby firma ta lojalna w wykonaniu całości kontraktu dopuściła się nadużyć." (Załącznik Nr.26)

Pismo Delegatury z 27 marca 1942 r. zostało przedłożone przez p. Min. Strakacza p. Ambasadorowi, który - według zeznania p.Kwapiszewskiego - w porozumieniu z nim doszedł do wniosku, że nie ma dostatecznych podstaw do zerwania kontraktu.

Treść pisma Delegatury doszła do wiadomości p.Premjera, który omawiał ją z p.Min. Falterem. P.Min. Falter, aby naocznie przekonać się o stanie wysyłanej odzieży, udał się 10 kwietnia 1942 r. w towarzystwie Min. Strakacza i p.Kołłupajły do składu przy ul.Elizabeth Nr.25. Był to jedyny skład znany stronie polskiej. Jak się potem okazało, odzież pakowano i w innych składach.

W wyniku tej inspekcji p.Min. Falter - w porozumieniu z Min.Strakaczem - wysłał depeszę do Min. Stańczyka, w której zaznaczył, że odniósł "wrażenie dodatnie" i że uważa "decyzję zakupienia i wysłania tego towaru za słuszną."

Jeszcze przed odbyciem tej inspekcji p.Min.Falter wystosował do p.Ambasadora pismo z dn. 3 kwietnia 1942 r. (Zał.Nr.17), w którem precyzuje stanowisko p.Premjera w tej sprawie.

d) Stwierdzenie nadużyć firmy Freedman.

W sobotę 18 kwietnia kontroler p. Obierek, który oddawna podejrzewał machinacje ze strony firmy, dowiedział się, że niezależnie od składu przy Elizabeth Street, 25, istnieje jeszcze drugi skład przy tejże samej ulicy pod numerem 41, w którym rzekomo również są pakowane bele przeznaczone do wysyłki do Rosji a nie przechodzące przez kontrolę. O fakcie tym p. Obierek zawiadomił najpierw współpracowników Delegatury, a następnie poinformował o tem szczegółowo na konferencji odbytej u p.Min. Strakacza. Po tej konferencji, o przebiegu której Komisja otrzymała od uczestników sprzeczne zeznania, pp. Znamięcki, Wojciechowska, Obierek i Koszarski, udali się do wyż/wymienionego składu i stwierdzili, że istotnie była tam pakowana odzież przeznaczona do wysyłki pod adresem Ambasady Polskiej w Kuibyszewie. Stwierdzenie to podali bezzwłocznie do wiadomości p. Min.Strakacza oraz p. Kołłupajło, który - mimo soboty - zdołał porozumieć się telefonicznie z p.Watsonem, kierownikiem nowojorskiego działu Treasury Department, Procurement Division, któremu wskazał na konieczność wstrzymania wysyłki bel z niekontrolowanego składu. Dzięki interwencji władz amerykańskich, wysyłka została w poniedziałek 20 kwietnia, rano, istotnie wstrzymana. Kilka bel przygotowanych do wysyłki, przewiezionych z powrotem do składu, rozbito i stwierdzono, że zawierały płaszcze w stanie niezadawalającym.

W piśmie z dnia 27 kwietnia 1942 r. firma Freedman przyznała, że towar był częściowo pakowany w składzie, którego polscy kontrolerzy nie znali, i starała się fakt ten wytłomaczyć brakiem miejsca w głównym składzie i pośpiechem, z jakim musiano palta przygotowywać do wysyłki.

W parę dni później, p.Kołłupajło doniósł p.Min.Strakaczowi, że na podstawie adresu wymienionego w certyfikacie dezynfekcyjnym udało mu się wykryć jeszcze jeden tajny skład przy ul.Cannon Nr. 7/9.

W następny poniedziałek t.j. 20 kwietnia 1942 r., p.Kołłupajło w towarzystwie Konsula Krasickiego udał się do Procurement Division, gdzie przedstawił całą sprawę. Procurement Division wydelegowała urzędnika dla zajęcia się nią i od tego momentu kontrola amerykańska została zaostrzona. Również sytuacja polskich kontrolerów uległa poprawie, choć pierwszego dnia po wykryciu tajnego składu - pracownicy firmy Dadourian zajęli wobec Dr.Obierka tak groźną postawę, że widział się on zmuszonym zatelefonować do Konsulatu z prośbą o pomoc.

P. Ambasador Ciechanowski, poinformowany o zaszłych wypadkach, wystosował dn. 23 kwietnia 1942 r. pismo do p.Faltera z prośbą o ustalenie odpowiedzialności urzędników zajmujących się tą sprawą, zreorganizowanie Delegatury i kontroli we właściwy sposób, i ustalenie odszkodowania od firmy Freedman.

Na podstawie tego pisma p.Falter zwołał na dzień 27 kwietnia 1942 r. pełne posiedzenie Delegatury, w którym wziął też udział bawiący w Stanach Zjednoczonych - ks.prał. Kaczyński i Min.Kwapiszewski. Na posiedzeniu tem Min. Strakacz oświadczył, że nie jest w możności zajmować się nadal bezpośrednio sprawami reliefu i że zachowuje sobie jedynie nadzór nad niemi -i kontakty z władzami amerykańskiemi. P. Min. Falter zaś odczytał obszerne oświadczenie, w którem określił rolę Ambasady, Komisji Lend Lease i Delegatury w akcji reliefowej. Omówiwszy szczegółowo wytyczne, jakiemi powinna się Delegatura kierować, Min.Falter polecił opracować jej regulamin i przedłożyć go Komisji Lend Lease do aprobaty. Wreszcie p.Falter polecił Delegaturze zająć się sprawą odszkodowania od firmy Freedman.

Na posiedzeniu doszło do ostrej wymiany zdań między Min.Strakaczem i p.Kołłupajłą/z jednej a Dr.Obierkiem i p.Honigwillem/z drugiej strony przyczem obie strony obsypywały się różnemi zarzutami.

e) Zawieszenie p. Kołłupajły w urzędowaniu.

W toku wykonywania umowy z firmą Freedman wytworzyły się w Delegaturze stopniowo stosunki uniemożliwiające sprawne urzędowanie. Urzędnicy Delegatury komentowali każdy krok p.Kołłupajło w sposób ujemny, dopatrując się raczej współdziałania jego z dostawcami, niż ich kontrolowania. Gdy p.Min. Falter zajmował się zreformowaniem organizacji Delegatury, ustosunkował się również krytycznie do p.Kołłupajło, i [redacted] wyraził wobec p.Min.Strakacza pogląd, iż p.Kołłupajło będzie musiał być w czynnościach zawieszony, jeżeli nie potrafi dyferencji swoich z organami Delegatury wyświetlić i usunąć.

Sprawa zawieszenia p. Kołłupajły została poruszone również w prywatnym liście p.Wojciechowskiej do p.Min.Stańczyka. Dostarczając odnośny ustęp tego listu do aktów Komisji (załącznik Nr. 27), p.Wojciechowska nazwała go "uzasadnieniem wniosku mego o zawieszenie p. Kołłupajły w czynnościach urzędowych." Należy przypuszczać, iż ten właśnie list p.Wojciechowskiej spowodował decyzję p.Min. Stańczyka o zawieszeniu p. Kołłupajły. W swym piśmie do p.Min.Faltera z dnia 16 czerwca p. Min.Stańczyk pisze wprawdzie o decyzji p.Znamięckiego co do zawieszenia p. Kołłupajły i donosi, że decyzję tą zatwierdza. Jednakże p.Znamięcki zeznał, iż nie stawiał wniosku o zawieszenie p. Kołłupajły w urzędowaniu i Komisja wniosku takiego w aktach Delegatury nie znalazła.

Decyzja p.Min. Stańczyka polecająca zawieszenie p. Kołłupajły w urzędowaniu nadeszła do Konsulatu Generalnego w New Yorku dn. 17 czerwca. P.Min.Strakacz w depeszy z tegoż dnia do p.Min. Stańczyka wypowiedział się przeciwko zawieszeniu p.Kołłupajły, uważając - jak to następnie również zeznał przed Komisją Badawczą - że zawieszenie wywoła złe wrażenie i utwierdzi opinję publiczną, a przedewszystkiem czytelników Nowego Swiata w przekonaniu, że pismo to miało rację, ogłaszając zarzuty przeciwko p.Kołłupajle, i że krok ten będzie przez opozycyjne pismo oświet-

-lony jako jego zwycięztwo w walce z przedstawicielami Rządu.

Dnia 25 czerwca nadeszła do Konsulatu druga depesza p.Min.Stańczyka, utrzymująca w mocy decyzję o zawieszeniu p. Kołłupajło. W tymże dniu p.Kołłupajło złożył na ręce p.Min. Strakacza pismo do p.Ministra P. i Op.Sp., w którym prosił o powołanie Komisji do zbadania jego działalności i o zwolnienie go od obowiązków służbowych do czasu wydania przez tę Komisję orzeczenia. Tegoż samego dnia p.Min. Strakacz wysłał do p.Min. Stańczyka depeszę, zawiadamiającą o powyższej prośbie p.Kołłupajły i stwierdzającą, że prośba ta została przez niego przyjęta.

Następnego dnia p.Kołłupajło złożył urzędowanie, przekazując akta p.J.Sawickiemu, o czem dokonany został protokół zdawczo-odbiorczy, kontrasygnowany przez p. Znamięckiego.

Zawieszenie p. Kołłupajły w urzędowaniu przesądzało o wszczęciu przeciwko niemu dochodzeń w ramach obowiązujących przepisów dyscyplinarnych. Przepisy te przewidują, iż w sprawach szczególnej wagi winno być przeprowadzone szczegółowe dochodzenie, które następnie byłoby podstawą aktu oskarżenia z chwilą wniesienia sprawy przed Komisję Dyscyplinarną. Po zawieszeniu p. Kołłupajły takie szczegółowe dochodzenie nie było przeprowadzone ani też akt oskarżenia nie został sformułowany. Utrudniło to wybitnie prace Komisji Badawczej, zwłaszcza z uwagi na długi okres czasu, który upłynął. Z braku formalnego aktu oskarżenia w stosunku do zawieszonego w urzędowaniu p. Kołłupajły - Komisja Badawcza w swych rozważaniach przyjęła, że akt ten może być w pewnej mierze zastąpiony uzasadnieniem wniosku p.Wojciechowskiej o zawieszenie p. Kołłupajły, jak również zeznaniem p.Mec.Honigwilla zreasumowanem w 12 punktach zarzutów przeciwko p. Kołłupajle (załącznik Nr. 28 wyciąg z Protokółu posiedzenia Komisji w dniu 27 sierpnia 1942 r.) Uzasadnienie wniosku p. Wojciechowskiej o zawieszenie p. Kołłupajły (załącznik Nr. 27) zawiera 9 punktów streszczających zarzuty przeciwko p. Kołłupajle, które wyliczają nietylko szereg jego zaniedbań w dziedzinie kontroli, ale mają wykazać, że "p.Kołłupajło

przez cały okres pracy koncentrując w swym ręku funkcje wysyłki i kontroli wyraźnie działał na korzyść firmy Freedman," co w konsekwencji uzasadnia wniosek o zawieszenie p. Kołłupajły "jako urzędnika, niewłaściwie wywiązującego się ze swych obowiązków, jak również ze względu na to, że na tle jego pracy powstaje szereg podejrzeń co do jego współdziałania z nielojalną firmą."

Komisja Badawcza rozpatrywała dokładnie wszystkie 9 punktów powyższego pisma, jak również 12 punktów zarzutów w zeznaniu p.Honigwilla. P.Honigwill zarzuty swoje określił jako poszlaki, wskazujące na prawdopodobieństwo zmowy p.Kołłupajły z firmą Freedman. Z pośród zarzutów p.Honigwilla Komisja Badawcza za najbardziej obciążające uważa wysłanie 925 bel z paltami cywilnemi do dnia 3 lutego t.j. do wprowadzenia polskich kontrolerów (punkt 1), mimo że od pierwszej chwili (list p.Strakacza z dnia 3 stycznia 1942 r.*)p.Strakacz i p.Kołłupajło stwierdzali zły stan tych palt. Zarzut ten staje się tem poważniejszy na tle tego, co już poprzednio stwierdzono, że w czasie od 3 lutego do 23 marca p.Kołłupajło wysłał dalsze 1398 bel z paltami cywilnemi mimo, że w tym czasie oficjalnie pakowanie tych palt było wstrzymane. Do tego dołącza się fakt wysłania 142 bel z paltami cywilnemi dnia 20 lutego do Filadelfji, gdzie zostały zaokrętowane dopiero dnia 1 kwietnia (punkt 3).

Z dalszych zarzutów p.Honigwilla Komisja uważa za bardzo poważny punkt 9, który stwierdza, że po wykryciu tajnego składu w dn.18 kwietnia 1942r., p.Kołłupajło na konferencji u p.Min.Strakacza zajmował stanowisko odkładające prowadzenie dochodzeń w tej sprawie do następnego poniedziałku. P.Kołłupajło w swoich zeznaniach próbował tę sprawę przedstawić inaczej, jednakże Komisja Badawcza nie daje wiary tym zeznaniom p. Kołłupajły, a to z uwagi na zeznania innych uczestników tej konferencji, w tem także p.Min. Strakacza. W uszeregowaniu zarzutów p.Honigwilla w kolejności ich wagi, Komisja Badawcza umieszcza następnie punkt 6, dotyczący listu p.Kołłupajły z dnia 1 kwietnia 1942r. Punkt 2, jak również punkt 4 zarzutów p.Honigwilla - Komisja Badawcza mogła wytłomaczyć zaniedbaniami i stanem pewnego

---

*) Załącznik Nr. 29

chaosu, jaki stwierdziła naogół w trybie pracy p. Kołłupajły. Punkt 8 w świetle zeznań świadków Komisja Badawcza uważa za nieudowodniony. Punkty 5 i 10 wypływać mogły z mylnych przekonań oraz różnych animozji osobistych p.Kołłupajły. Punkt 11, dotyczący kontaktów przyjaznych z firmą Freedman, omówiony będzie szczegółowo oddzielnie. Punkt 12 łączy się z punktem 11, wskazuje na bliskie stosunki z firmą Freedman, ale nie daje podstaw do innych zarzutów, gdyż faktycznie p.Kołłupajło w dalszym zamówieniu koców przez Polish Charities, o ile Komisja Badawcza mogła stwierdzić, nie był pomocnym.

Zarzuty zawarte w piśmie p.Wojciechowskiej w sprawie zawieszenia p.Kołłupajły a dotyczące różnych zaniedbań p.Kołłupajły w dziedzinie prowadzenia kontroli i niewłaściwego odnoszenia się do kontroli i kontrolerów, naogół w toku badań zostały przez Komisję uznane za uzasadnione. Natomiast zarzut co do tego, że odkryty w dn.18 kwietnia nielegalny skład był znany p. Kołłupajle, nie znalazł pełnego potwierdzenia w toku prac Komisji Badawczej; zarzut ten może być uzasadniony z uwagi na motywy podane przez p.Wojciechowską, może jednak również być niesłuszny, jeżeli uwzględnić chaotyczność pracy p.Kołłupajły, która powodowała, że mógł on nie orientować się w rzeczach, które przy porządnej pracy musiałyby niewątpliwie zwrócić jego uwagę. Niewłaściwe przeprowadzanie dezynfekcji również obciąża p.Kołłupajłę i stanowi poważne zaniedbanie, świadome lub nieświadome.

f) Akcja prasowa.

Wiadomości o nadużyciach firmy Freedman rozeszły się szybko wśród kolonji polskiej w New Yorku, przyczem z nadużyciami tymi zaczęto łączyć nazwiska niektórych urzędników. Aby tym plotkom przeszkodzić i zapobiec ich rozszerzeniu się w prasie, p.Min. Strakacz postanowił zwołać przedstawicieli wydawnictw polskich w Stanach - w przekonaniu, że zapoznanie ich ze stanem faktycznym skłoni prasę do zajęcia przychylnego stanowiska dla akcji pomocy dla uchodźców, prowadzonej pod jego kierownictwem.

Konferencja odbyła się dn. 22 maja 1942 r., lecz skutek jej był wręcz przeciwny temu, jakiego p.Min. Strakacz się spodziewał. Właśnie po jej odbyciu rozpoczęła się akcja prasowa skierowana głównie przeciwko jego osobie i p.Kołłupajle, podrywając zaufanie i do urzędów polskich i do skuteczności pomocy dla wygnańców w Rosji. Główną rolę w tej akcji grał "Nowy Swiat", ale i inne dzienniki - a mianowicie "Przewodnik Katolicki" i "Robotnik," brały w niej udział. Nasuwa się przypuszczenie, że akcja ta częściowo była oparta na informacjach, wychodzących ze środowiska urzędniczego. (W jaki sposób informacje te dostawały się do gazet, Komisja Badawcza stwierdzić nie mogła.)

P. Ambasador, poinformowany o konferencji dopiero po jej odbyciu, zajął w stosunku do niej stanowisko krytyczne, precyzując je następnie w piśmie do p.Min. Strakacza z dn.4 czerwca 1942 r., (załącznik Nr.30), w którym zaznaczył, że stanowisko to podzielają również inni członkowie Komisji Lend Lease. Pismo kończy się prośbą o zaniechanie na przyszłość podawania do publicznej wiadomości jakichkolwiek danych, dotyczących akcji reliefowej.

P. Min. Strakacz wyraził przed Komisją Badawczą przekonanie, że konferencja prasowa dała wyniki dodatnie, gdyż ataki "Nowego Swiata", prowadzone ze względów politycznych, byłyby w każdym razie nastąpiły, a wyjaśnienia udzielone

dziennikarzom na konferencji przyczyniły się do ograniczenia ataków właściwie do tej jednej gazety.

Komisja Badawcza przychyla się w tym punkcie do stanowiska zajętego przez p.Ambasadora.

Z konferencji sporządzone zostało z polecenia p. Min. Strakacza streszczenie, które następnie rozesłano prasie. Pozatem jednak dwaj dziennikarze z "Robotnika" sporządzili nieoficjalne sprawozdanie, w celu przesłania go p.Min. Stańczykowi. Sprawozdanie to różni się w treści i w ujęciu przedmiotu w licznych punktach od sprawozdania urzędowego. Do sprawozdania dziennikarzy p. Wojciechowska i p.Honigwill sporządzili dn.30 maja 1942r. komentarz, wykazujący, że Min.Strakacz przedstawił dziennikarzom wypadki nieściśle, lub wręcz w nieprawdziwem świetle, i komentarz ten wysłali p.Min. Stańczykowi.

W wyniku przeprowadzonych dochodzeń, Komisja może stwierdzić, że w ujęciu dziennikarzy - przedstawiony przez Min. Strakacza stan rzeczy w wielu punktach odbiega od ścisłości, atoli i komentarz pp.Wojciechowskiej i Honigwilla zawiera podobne uchybienia. Użyte w nim argumenty niezawsze są oparte na dokładnem zbadaniu stanu faktycznego i obarczają p.Strakacza zarzutami, za które nie może być on odpowiedzialny. Z treści przebija agresywny ton polemiczny, wyrażający się w zwrotach "Nieprawda," - "P.Strakacz nie lubi kontroli" - etc., a ujęcie przedmiotu jest dalekie od objektywności.

W rezultacie akcji prasowej, która się rozwinęła po konferencji z dn. 22 maja, 1942 r., opinja publiczna nie tylko nie została uspokojona, lecz przeciwnie krytycyzm w stosunku do urzędów, zajmujących się sprawą pomocy dla wygnańców w Rosji, wzrósł. Opinja oczekiwała ze strony Rządu przeprowadzenia dochodzeń, wyjaśnienia sprawy i ukarania winnych.

W"Nowym Swiecie" z dnia 13 lipca 1942 r. ogłoszona została depesza z Londynu, zawierająca oświadczenie p. Min. Stańczyka, że zarządził inwestygację, że przeprowadzenie dochodzeń polecił p.Ambasadorowi Ciechanowskiemu i Radcy

Żółtowskiemu, i że wyniki dochodzenia zostaną podane do publicznej wiadomości.

Komunikat wydany przez Ambasadę dn. 30 września 1942 r. o tem, że zostało osiągnięte porozumienie z Rządem Stanów Zjednoczonych co do sposobu załatwienia spraw wynikłych z kontraktu z firmą Freedman, nie uspokoił prasy, czego dowodem jest artykuł "Nowego Swiata" z 1 października, 1942 r., kończący się ustępem:

"Ze zrozumiałą niecierpliwością czekamy nie tylko na orzeczenie Department of Justice co do winy Freedmana - ale czekamy na orzeczenie władz polskich o roli konsula Strakacza i dyrektora Kołłupajły i tych urzędników w ambasadzie, którzy byli w stałym kontakcie z Freedmanem."

g) Zarzuty w sprawie nadużyć p. I. Kołłupajły.

W zarzutach przeciwko p. Kołłupajle, podniesionych w piśmie p.Wojciechowskiej i w zeznaniu p. Honigwilla, niezależnie od sprawy zaniedbań służbowych, wysunięte były poszlaki, uzasadniające zarzut nadużycia polegającego na zmowie z firmą Freedman i działania na korzyść tej firmy, a na szkodę polskiego reliefu.

W zeznaniach innych świadków podniesione również było, iż wśród kół polskich w Stanach Zjednoczonych panuje podejrzenie, że p.Kołłupajło został przekupiony przez firmę Freedman i dlatego działał na jej korzyść.

Z tej kategorji zarzutów Komisja Badawcza rozpatrzyła w szczególności dwa, które były konkretnie podane do jej wiadomości, a mianowicie - sprawę lotniczego biletu kredytowego, oraz sprawę samochodu.

W toku swych zeznań p.Kołłupajło przyznał, że przyjął od firmy Freedman kredytowy bilet lotniczy, umożliwiający mu dokonywanie podróży samolotami na rachunek tejże firmy. Zapytywany w tej sprawie p. Min. Strakacz zeznał, że o posiadaniu przez p. Kołłupajłę tego biletu nie wiedział, że p.Kołłupajło informował go kiedyś o tem, iż Freedman wyraził gotowość dostarczenia mu takiego biletu, lecz że on wyraźnie odradzał p. Kołłupajle przyjęcie biletu.

P. Kołłupajło oświadczył początkowo, że z biletu tego skorzystał tylko raz jeden, a mianowicie z okazji podróży służbowej, jaką odbywał do Miami na Florydzie w związku z wysyłką środków leczniczych do Rosji. Według oświadczenia p.Kołłupajły powodem wykorzystania tego biletu były wyłącznie względy techniczne: podróż była bardzo pilna, została zdecydowana w sobotę wieczorem, odlot następował w niedzielę i p. Kołłupajło nie miał wówczas odpowiedniej gotówki. P.Kołłupajło oświadczył dalej, że równowartość ceny biletu podjął wprawdzie z kasy Konsulatu, twierdził jednak, że w tym samym czasie równowartość biletu zwrócił firmie Freedman. Jako rzekomy dowód zwrotu - przedstawił Komisji grzbiet swej książeczki czekowej, w której pod datą 4 maja jest zanotowane

wystawienie przez niego czeku Nr. 48 na kwotę $128.06 na zlecenie firmy Freedman. Gdy Komisja zażądała przedstawienia wyciągu bankowego, stwierdzającego obroty na jego rachunku, p. Kołłupajło przez dłuższy czas zwlekał z dostarczeniem tego wyciągu, twierdząc, że przysłanego mu w swoim czasie przez bank oryginału już nie posiada, a obecnie bank robi mu trudności w dostarczeniu odpisu. Dopiero po paru tygodniach, a mianowicie dn. 5 października (a zatem po dniu, w którym Komisja stwierdziła, że zeznania p. Kołłupajły nie odpowiadały rzeczywistości) p.Kołłupajło wręczył Komisji wyciąg ze swego rachunku bankowego, z którego Komisja mogła się przekonać, że kwota wymienionego wyżej czeku na $128.06 nie została na rachunku tym obciążona - a zatem, że zapłata firmie Freedman nie została dokonana.

Ponieważ saldo na rachunku p. Kołłupajły w owym okresie było stosunkowo niewielkie i wahało się na poziomie między $500 a $800, Komisja odniosła wrażenie, że p.Kołłupajło nie mógł nie zauważyć braku obciążenia na sumę $128.06, że zdawał sobie sprawę z tego, że czek - o ile wogóle przez niego był wystawiony - nie został przez firmę Freedman zainkasowany, i że przedstawiając Komisji grzbiet swej książeczki czekowej starał się świadomie wprowadzić Komisję w błąd.

W toku badań p. Kołłupajło pierwotnie zeznał, że wymieniona wyżej podróż do Miami była jedyną, przy której korzystał z biletu kredytowego firmy Freedman. Następnie zeznanie swe uzupełnił w tym kierunku, że z biletu tego korzystał jeszcze jeden raz, jadąc razem z Freedmanem do Waszyngtonu, przyczem dodał, że należność za tę podróż zwrócił odrazu gotówką na lotnisku Freedmanowi. W dalszym ciągu zeznań p. Kołłupajło ponownie zmienił swe oświadczenie, dodając, że może jeszcze przy drugiej podróży nieurzędowej z inż.Szukiewiczem do Waszyngtonu - wykorzystał bilet, czego nie może sobie dokładnie przypomnieć, jednak zapewnił, że dalszych podróży na poczet biletu kredytowego napewno nie odbywał.

Oświadczenia powyższe okazały się niezgodne z rzeczywistością. Komisja otrzymała zestawienie z linij lotniczych, stwierdzające, że p. Kołłupajło wykorzystał bilet kredytowy firmy Freedman w okresie od 29 stycznia do 11 kwietnia

1942 r. na 6 lotów do Waszyngtonu i z powrotem, 2 loty do Bostonu z New Yorku, a też 1942 i z powrotem oraz jeden lot do Miami i z powrotem.

Ilość tych podróży oraz ich daty zgadzają się zupełnie ściśle z rachunkami kosztów podróży przedstawionymi przez p. Kołłupajłę w kasie Konsulatu i zatwierdzonymi przez p.Min. Strakacza. Przy wszystkich swych podróżach lotniczych w tym czasie p. Kołłupajło korzystał z karty kredytowej firmy Freedman i za wszystkie podróże podniósł z kasy Konsulatu sumy odpowiadające cenie biletu (przyczem cena biletu umieszczona w rachunkach p. Kołłupajły wykazuje w stosunku do cen pobranych przez linje lotnicze za bilet kredytowy - drobne różnice, nie przekraczające w żadnym wypadku paru dolarów).

P. Kołłupajło utrzymywał wpierw, że zwrócił firmie Freedman w gotówce równowartość wykorzystanych biletów za podróż do Miami i 2 podróże do Waszyngtonu, lecz nie umiał przedstawić ani odpowiednich dowodów, ani też ściśle wyjaśnić, kiedy i w jakich okolicznościach sumy te zwrócił. Następnie po wykazaniu mu, że odbył więcej podróży za biletem kredytowym, zmienił swe zeznanie w tym kierunku, że - o ile sobie przypomina - tylko za niektóre podróże zwrócił równowartość Freedmanowi. (załącznik N. 31) Wreszcie przedstawił Komisji odpis listu, skierowanego do firmy Freedman dn.3 października 1942 r. (a więc już po zeznaniach w toku których Komisja stwierdziła nieprawdziwość jego twierdzeń) i zawiadamiającego firmę, iż przekazuje jej należność za kilka podróży lotniczych, za które równowartości poprzednio nie zwrócił. List ten jest nieścisły pod względem obliczeń ilości podróży i należności za nie.

Dochodzenia powyższe nakazują stwierdzić, że p. Kołłupajło:

1) Skorzystał z propozycji firmy Freedman i przyjął od niej kredytowy bilet lotniczy, pozbawiając się przez to poczucia niezależności, jakiej wymagały jego obowiązki służbowe.

2) Wykorzystał bilet ten przy 9 podróżach służbowych, podjął we wszystkich wypadkach z kasy Konsulatu kwoty odpowiadające cenie biletów i kwot tych bądź to

wogóle firmie Freedman nie zwrócił, bądź też zwrócił częściowo dopiero po stwierdzeniu tego nadużycia przez Komisję Badawczą. Ogólna suma kosztów przejazdów wykorzystanych na podstawie biletu kredytowego wynosi $269.89, zaś suma pobrana przez p. Kołłupajłę z kasy Konsulatu za te przejazdy wynosi $284.11.

3) Składał w zeznaniach przed Komisją Badawczą oświadczenie niezgodne z rzeczywistością oraz przedstawił dowód (grzbiet książeczki czekowej), dążąc do wprowadzenia Komisji w błąd.

Mimo, że kwota nadużycia jest stosunkowo niewielka, Komisja uważa popełnione przez p. Kołłupajłę nadużycie za bardzo poważne z uwagi na okoliczności, w jakich nastąpiło.

* * *

Jak wspomniano w poprzedniej części sprawozdania, p.Radca Żółtowski zeznał m.i., że - gdy p.Min.Kwapiszewski zapoznał go w swoim gabinecie z p. McNamarą - tenże w toku rozmowy rzucił w kierunku p.Kwapiszewskiego pytanie: "Jak się p. Kołłupajło podoba jego nowe auto?"

Aczkolwiek zeznanie powyższe nie zostało w tym punkcie potwierdzone przez p. Min. Kwapiszewskiego, Komisja Badawcza musiała przywiązywać do niego dużą wagę. Punkt ten wymagał szczegółowego wyjaśnienia, ze względu na to, że p. Kołłupajło istotnie od zimy 1941-42 korzystał ze stosunkowo nowego samochodu sportowego i że wśród Polonii amerykańskiej zaczęto wypowiadać krytyczne uwagi co do pochodzenia tego samochodu.

Zapytywany w tej sprawie p. Kołłupajło oświadczył, że auto to jest własnością pani Griggs, którą poznał na Florydzie, przebywając tamże z ś.p. Prezydentem Paderewskim w zimie 1940 -41; że auto to zostało zakupione owej zimy przez p. Griggs i że p.Griggs, mieszkająca stale w St.Paul, Minnesota, a przebywająca przejściowo w New Yorku, oddała to auto do jego dyspozycji. Powyższe zeznanie p. Kołłupajło zostało w swych zasadniczych punktach potwierdzone również w zeznaniu p. Min. Strakacza. P. Kołłupajło okazał Komisji Badawczej

kartę samochodową dla tego auta na rok 1942, opiewającą na nazwisko Mary Livingston Griggs, jednakże przez nią nie podpisaną, oraz zeznał, że przeniósł to auto w lutym 1942 do garażu w pobliżu Konsulatu, przyczem - według jego zeznań - auto było używane bądź to przez niego samego, bądź to przez p. Griggs, a w garażu było zapisane na nazwisko p. Griggs.

Informacje zebrane przez Komisję za pośrednictwem Biura Informacyjnego potwierdzają, że auto to zostało istotnie nabyte w zimie 1940-41 przez p.Griggs. Informacje te różnią się natomiast od zeznania p.Kołłupajły, gdyż stwierdzają, że w garażu p.Kołłupajło uważany był za właściciela i był jedyną osobą, która korzystała z auta, a p.Griggs jest tamże nieznana, - oraz że auto zostało umieszczone w obecnym garażu przez p. Kołłupajłę dn.1 stycznia 1942 r.

Gdy p. Kołłupajło zaprzeczył tym informacjom i podtrzymał swe poprzednie twierdzenia, Komisja Badawcza wydelegowała - dnia 26 października 1942 r. - swego sekretarza do garażu w towarzystwie p. Kołłupajły dla ustalenia, od kiedy i na jakie nazwisko auto jest zapisane w garażu. Sekretarz Komisji ustalił, że w kartotece garażowej auto to figuruje na nazwisko p. Kołłupajły od daty 22 stycznia 1942 r. i że do odnośnej kartki kartotekowej jest doczepiony mały kawałek papieru z wypisanym ołówkiem nazwiskiem i adresem p. Griggs. (Ten kawałek papieru robił wrażenie nowego i świeżo doczepionego do kartoteki, co łączy się z zeznaniem p.Kołłupajły, że podawał w garażu adres mieszkania p.Griggs, do którego p.Griggs - według jego zeznań - miała się przenieść dopiero przed paru tygodniami.)

Powyższe sprzeczności między zeznaniami p. Kołłupajło a wynikami przeprowadzonych badań, oraz data 22 stycznia 1942 r., zmusiły Komisję Badawczą do zastanowienia się, czy w okresie tej daty auto powyższe nie zmieniło swego właściciela i nie przeszło faktycznie na własność p.Kołłupajły, mimo zatrzymania przez niego karty automobilowej, opiewającej na nazwisko p. Griggs.

Kawałek papieru z nazwiskiem i adresem p.Griggs, doczepiony do kartki kartotekowej w garażu, mógł się tam znaleźć na skutek kroków, podjętych przez

p. Kołłupajłę, o przepisanie auta w garażu na nazwisko p.Griggs z chwilą, gdy p.Kołłupajło zorientował się, że Komisja Badawcza interesuje się sprawą tego auta. Komisja Badawcza nie miała możności ostatecznego wyświetlenia tej sprawy i dlatego musi ograniczyć się do stwierdzenia, że na podstawie dostępnego jej materjału nie można ustalić, czy istnieje jaki związek między firmą Freedman, p.McNamarą lub p. Coynem — a autem, którym obecnie dysponuje p.Kołłupajło.

Co do stosunków osobistych p. Kołłupajły z p.Freedmanem, to p. Kołłupajło przyznał, że kilka razy przyjął od niego zaproszenia na śniadania, że nie mógł tego uniknąć, i że mu się temsamem rewanżował. Komisja Badawcza nie stwierdziła, iżby te wspólne śniadania odbywały się w warunkach, nasuwających krytyczne uwagi. Pozatem Komisji Badawczej nie przedstawiono innych dowodów, wskazujących na bliższe stosunki osobiste p. Kołłupajły z p.Harry A. Freedman.

Niezależnie od stosunków osobistych p.Kołłupajły z p.Freedmanem, Komisja Badawcza zainteresowała się, jakie stosunki łączyły p.Kołłupajłę z p.Coyne z fabryki Sterling Fibre Company w Bostonie. Z zeznań p. Kołłupajły wynika, że koce oferowane przez firmę Freedman (75,000 sztuk) miały być dostarczone z wyż/ wymienionej fabryki. P.Coyne był dobrym znajomym, czy nawet kuzynem, p.McNamara a pozatem był dłużnikiem firmy Freedman, której swój dług spłacił następnie towarem. P.McNamara był niewątpliwie zainteresowany w tym, by fabryka p.Coyne otrzymała jak największe zamówienie. Faktycznie wyniosło ono tylko 20,000 koców. P.Kołłupajło poznał p.Coyne w czasie pierwszej wizyty w składach Dadouriana 3 stycznia 1942 r., przyczem p.Freedman mówił, iż jest wspólnikiem p.Coyne. P.Kołłupajło zwiedzał dwukrotnie fabrykę p.Coyne w Bostonie, i łączyły go niewątpliwie przyjazne stosunki z p.Coyne. Komisja Badawcza nie stwierdziła jednak w związku z tym żadnych niewłaściwości ze strony p.Kołłupajły, za wyjątkiem zaniedbania zapłacenia za dwa spiwory, przysłane przez fabrykę p.Coyne'a na życzenie p.Kołłupajły, jako próbki, a faktycznie oddane - z polecenia p.Min. Strakacza - do dyspozycji osób towarzyszących p.Premierowi w powrotnej drodze do Anglji w kwietniu r. 1942.

h) Krytyka sposobu wykonania umowy i odpowiedzialność.

Na podstawie opisanego powyżej przebiegu sprawy, Komisja Badawcza wypowiada opinję, że zwierzchni nadzór nad wykonaniem dostaw przez firmę Freedman był niedostateczny i zorganizowany niewłaściwie z powodu:

braku należytego kontaktu między Ambasadą a organami wykonawczemi,

braku jednolitego kierownictwa w Delegaturze M.P.i O.S.,

niewłaściwego podziału pracy w Delegaturze,

sporów kompetencyjnych, i

braku dążenia do harmonijnego współdziałania.

Wobec braku organu, w którego ręku byłby ześrodkowany całokształt spraw związanych z dostawami cywilnemi w ramach Lend Lease Act - odpowiedzialnością za brak właściwej organizacji odbioru nie można obciążyć poszczególnych osób. Odpowiedzialność ta spada na wszystkie czynniki, zajmujące się sprawą w granicach, w jakich spowodowały lub tolerowały stan organizacyjnego nieporządku.

Czynności związane z wykonaniem umowy z firmą Freedman pozostawały po stronie polskiej faktycznie w rękach p.Min. Strakacza i p.Kołłupajły. W szczególności p.Kołłupajło miał sobie zlecone przez p.Min. Strakacza zorganizowanie i kierownictwo kontroli dostarczanych towarów. Komisja Badawcza stwierdziła, że kontrola ta była niedostateczna, za co odpowiedzialność w pierwszym rzędzie spada na p.Kołłupajłę, który kontroli tej nie umiał ująć w sposób właściwy, nie uwzględniał uwag kontrolerów zmierzających do poprawy organizacji i działał w powierzonym mu zakresie z lekkomyślnością i zaniedbaniem obowiązków, umożliwiając przez to firmie Freedman dokonanie nadużyć.

Wszystkie zaniedbania p.Kołłupajły angażują również odpowiedzialność p.Min. Strakacza w takich granicach, w jakich odpowiada zwierzchnik z tytułu braku należytej kontroli i wglądu w działalność swoich organów wykonawczych.

Odpowiedzialność p. Min. Strakacza powiększa okoliczność, że nie chciał, względnie nie umiał ustalić należytej współpracy między p. Kołłupajło a innymi członkami Delegatury M.P. i O.S. Okolicznością łagodzącą jest fakt, że w swem piśmie z dn.3 stycznia 1942 r. do p.Ambasadora R.P. sprecyzował jasno i w sposób właściwy swoje stanowisko w sprawie kontraktu Freedmana, i że Ambasada w stosunku do tego pisma nigdy w pełni się nie wypowiedziała i sprawy zorganizowania kontroli polskiej nie załatwiła w sposób należyty. W tych sprawach odpowiedzialność obciąża p.Min. Kwapiszewskiego, który miał zlecone przez p. Ambasadora załatwianie spraw reliefowych i któremu w szczególności p.Ambasador przekazał do załatwienia list p.Min. Strakacza z dnia 3 stycznia 1942 r.

Ponieważ p.Kołłupajło był przyjęty przez Min. Stańczyka, jako urzędnik Delegatury M.P. i O.S., formalnie odpowiedzialność kierownika Delegatury p.Znamięckiego mogłaby również wchodzić w grę. P.Znamięcki bez protestów zgodził się na zredukowanie swej roli i odsunięcie od spraw Lend Lease. Biorąc pod uwagę faktyczny układ stosunków, Komisja Badawcza wyraża jednak opinję, że p.Znamięckiego odpowiedzialnością w tej sprawie obciążać nie należy.

Oprócz swych zaniedbań służbowych, p.Kołłupajło dopuścił się nadużycia, polegającego na tem, że wbrew zaleceniom Min.Strakacza i bez jego wiedzy - przyjął od firmy Freedman kredytowy bilet lotniczy, wykorzystał bilet ten przy 9 podróżach służbowych, zainkasował z kasy Konsulatu równowartość kosztów biletów wszystkich tych podróży (na ogólną sumę $284.11), i otrzymanych z kasy Konsulatu równowartości biletów bądź to wogóle nie zwrócił firmie Freedman, bądź też zwrócił dopiero po stwierdzeniu nadużycia przez Komisję Badawczą.

Na tle całej działalności p.Kołłupajły, jego zaniedbań służbowych, nadużycia powiązanego z lotniczym biletem kredytowym, oraz innych niewyjaśnionych okoliczności opisanych w niniejszym sprawozdaniu, Komisja Badawcza stwierdza, iż według jej opinji p.Kołłupajło nie zasługuje na zaufanie. Okolicznością szczególnie obciążającą p.Kołłupajłę jest wielokrotnie stwierdzona nieprawdziwość zeznań, składanych przez niego przed Komisją Badawczą.

IV. Zawieszenie wykonywania umowy i jej likwidacja.

Po wykryciu nadużyć przez firmę H. Freedman strona polska stanęła przed zagadnieniem ustosunkowania się do dalszego wykonywania umowy. Należy stwierdzić, że żadna wyraźna decyzja w tym względzie nie zapadła. W rezultacie firma kontynuowała dostawy do Treasury Department, a kontrolerzy polscy ~~ak~~ asystowali przy pakowaniu. Jednak już od dnia 10 kwietnia 1942 r. wysyłki nie miały miejsca, częściowo wskutek braku "shipping space", i strona polska nie kwitowała z odbioru towaru.

Dnia 23 kwietnia 1942 r. odwiedził p.Min.Strakacza właściciel firmy p.H. Freedman i starał się sprawę zbagatelizować, tłomacząc, że odzież wysyłana z innych składów była mniej więcej takiej samej jakości, jak odzież przechodząca przez kontrolę polską. P.Min. Strakacz radził p.Freedmanowi, aby sprawę załatwił z Treasury Departament, jeżeli nie chce, aby nabrała ona rozgłosu, a również aby zapłacił odszkodowanie na podstawie oceny towarów, która miała być zrobiona w Rosji. P.Freedman nie zgodził się jednak na tę ostatnią propozycję, twierdząc, że strona polska żadnych strat nie poniosła.

Była to jedyna rozmowa p.Min. Strakacza z p.Freedmanem, gdyż p.Ambasador, zawiadomiony o niej telefonicznie, zakomunikował p.Min. Strakaczowi, że załatwienie sprawy odszkodowań przejmuje Ambasada.

W myśl polecenia Min.Faltera, działającego na podstawie pisma p.Ambasadora z dn.23 kwietnia 1942 r., Delegatura (p.Honigwill) sporządziła obliczenie cyfrowe nadużyć firmy Freedman, ustalając szkody na $70,879.- [zał. nr 16] Zą podstawę obliczenia przyjęto procent palt nienadających się do użytku według opinji kontrolerów i następnie ustalono ten procent w stosunku do tych transportów, które przez kontrolę nie przeszły. Ścisłość podanej cyfry jest problematyczna, ale ten sposób obliczenia wydaje się jedynie możliwy, z uwagi na to, że większość transportów nie tylko została wysłana, ale i rozdzielona, a część ich zaginęła w drodze. Pozatem Delegatura wysunęła

postulat, aby niewysłana dotychczas odzież cywilna została zamieniona na używanąodzież wojskową.

Wbrew stanowisku Min.Faltera, aby sprawę odszkodowań przygotowała Delegatura, p.Min. Kwapiszewski w towarzystwie p.Kołłupajły złożył wizytę p. Colemanowi w Procurement Division dn. 7 maja, 1942 i wysunął propozycję obliczenia szkód na podstawie zbadania towaru w Rosji,na co p.Coleman wyraził zgodę. Przedtem zaś p.Min.Kwapiszewski również w towarzystwie p.Kołłupajły był w składzie Freedmana (28 kwietnia 1942r.) i wizyta ta wywołała nieporozumienia z powodu słów jakoby wypowiedzianych przez Min.Kwapiszewskiego do kontrolerów amerykańskich, iż towar należy jaknajprędzej wysyłać. Obie te wizyty wywołały komentarze ze strony urzędników Delegatury, a Min.Falter, który został o nich poinformowany, wyraził zdziwienie z powodu tych posunięć p.Min. Kwapiszewskiego w rozmowie z nim samym i z p.Ambasadorem.

Sprawa nadużyć firmy Freedman była przedmiotem rozważań ze strony Komisji Lend Lease na posiedzeniu z dn.13 maja 1942 r. Komisja wysłuchała sprawozdania p.Min.Faltera i powzięła uchwałę, aby sprawę odszkodowań opracowała Ambasada przy współdziałaniu Delegatury.

Według ustnych wyjaśnień Min. Faltera i Radcy Żółtowskiego, Ambasador powierzył załatwienie jej p.Min.Kwapiszewskiemu. P. Falter zeznał wobec Komisji Badawczej, że jednocześnie prosił p.Kwapiszewskiego o ułatwienie bezpośrednich kontaktów urzędników Delegatury z władzami amerykańskiemi, co w protokóle jednak nie zostało zaznaczone.

Następne powiedzenie Komisji Lend Lease odbyło się dn.1 czerwca 1942r. i sprawa odszkodowań była ponownie omawiana. Powzięto też uchwałę, aby "Ambasada, razem z Delegaturą, przeprowadziła pertraktacje z Treasury w sprawie umowy na dostawę odzieży. W pertraktacjach należy dążyć do załatwienia proponowanego przez Delegaturę." Z uchwały tej wynika, że między tymi dwoma posiedzeniami t.j. 13 maja 1942 a 1 czerwca 1942 - sprawa odszkodowań nie posunęła się naprzód.

Ponieważ rozmowy urzędników Delegatury z Treasury mimo uchwał nadal nie odbywały się, przed następnem posiedzeniem Komisji Lend Lease w dn.25 czerwca 1942 r. p.Min. Falter zakomunikował p.Ambasadorowi, że dalszą współpracę z p.Kwapiszewskim uważa za niemożliwą, na co p.Ambasador oświadczył, że p. Min. Kwapiszewski poprzednio już prosił o zwolnienie go z funkcji związanych z akcją reliefową.

Na posiedzeniu tym rezygnacja p.Min.Kwapiszewskiego została przyjęta. Jednocześnie p. Ambasador postanowił wyznaczyć dla zajmowania się sprawami Lend Lease innego urzędnika, jak również ułatwić kontakt Delegatury z władzami amerykańskiemi. P.Ambasador wyjaśnił Komisji Badawczej, że nie załatwiając sprawy kontaktowania się Delegatury z władzami amerykańskiemi, p.Min.Kwapiszewski spełniał jego wskazówki, przedwczesne bowiem nawiązanie tych kontaktów nie było pożądane.

Dnia 10 lipca 1942 r. Radca Żółtowski po uzgodnieniu z p.Ambasadorem przejął sprawę odszkodowań od p.Min. Kwapiszewskiego - i dn.12 lipca 1942 r. złożył szefowi Procurement Division, p.Walsh, memorandum zawierające dwa dezyderaty:

1) W ramach niewykonanej części umowy w wysokości $236,000.- zamienić płaszcze cywilne na używaną odzież wojskową;

2) Wyrównać straty za odzież wysłaną bez kontroli - w wysokości $70,879.- również w używanej odzieży wojskowej.

Dezyderaty te były przedmiotem konferencyj i korespondencji i ostatecznie doprowadziły do decyzji Lend Lease Administration, zakomunikowanej Ambasadzie pismem z dn. 25 września 1942 r. Treść tej decyzji jest następująca:

1) Zamiast niewykonanej części kontraktu, obejmującej cywilne ubrania używane, dostarczone będą przez firmę Freedman odpowiednie ilości odzieży używanej wojskowej,

2) Zarzut o wysyłaniu nieskontrolowanej odzieży poddany będzie urzędowemu śledztwu, które ma także wyjaśnić, czy firma Freedman nie osiągnęła niesłusznego zysku w związku z niewłasciwem wykonywaniem kontraktu.

3) Odzież cywilna, znajdująca się na składzie Treasury, zostanie rozpakowana i ponownie sprawdzona na koszt Lend Lease Administration, - do wysłania będą przekazane jedynie możliwe do przyjęcia dla strony polskiej towary. Inne zostaną a) wyczyszczone i wyreparowane na koszt Lend Lease Administration i po cenie oryginalnej kontraktu Freedmana oddane stronie polskiej na rachunek Lend Lease, lub b) zatrzymane przez rząd amerykański bez obciążania rachunku polskiego Lend Lease.

W związku z tą decyzją, Lend Lease Administration zawarła z firmą Freedman 3 dodatkowe umowy, zmieniające zasadniczą umowę z dn. 30 grudnia 1941 r. w kierunku odpowiadającym postulatom polskim. Dodatkowe te umowy z dn.26 czerwca, 30 września, 1 i 2 października - zmniejszają ilość tych gatunków odzieży, które dostarczane były w złym stanie, a powiększają wzamian ilość tej odzieży, której gatunek był zadawalniający. W szczególności ilość cywilnych palt męskich została obniżona z 200,000 do 199,155 - a ilość palt damskich z 200,000 do 177,555.

Delegatura odbyła z Treasury Department szereg konferencji, w toku których został ustalony techniczny sposób wykonania zasad, ujętych w piśmie Lend Lease Administration z dn. 25 września 1942 r. Rezultat tych rozmów został potwierdzony w piśmie p.Radcy Żółtowskiego do Treasury z dn.1 października 1942 r. które stwierdza, że dotychczas nie wysłano jeszcze do Rosji 17,625 palt męskich i 72,250 palt damskich oraz że palta te podzielone zostaną na 3 grupy:

a) palta, które będą wysłane w ich obecnym stanie,

b) palta, nienadające się do wysłania, które zostaną zwrócone firmie Freedman; ilość tych ostatnich nie może przekraczać 20% ogólnej ilości niewysłanych palt,

c) palta, wymagające reperacji lub poprawek.

W związku z ostatnim punktem Delegatura zwróciła się do Ambasady dn. 5 października 1942r. z wnioskiem o skierowanie do Lend Lease Administration nowej rekwizycji na oczyszczenie i zreperowanie palt wymagających poprawek.

W liście p.Radcy Zółtowskiego z dn. 1 października 1942 r. jest zaznaczone, że powyższe porozumienie będzie "fully satisfactory for the Polish Government."

Wykonanie porozumienia jest obecnie w toku. Z pośród dwuch postulatów wysuniętych przez Delegaturę w początku maja, postulat co do zamiany niewysłanej odzieży cywilnej na inną lepszą - został załatwiony w sposób, który Komisja Badawcza uznaje za zadawalniający.

Natomiast drugi postulat Delegatury, aby dążyć do uzyskania odszkodowania w wysokości $70,879.- nie został dotychczas ostatecznie załatwiony, gdyż strona amerykańska skierowała na drogę badań sprawę ew. niesłusznych zysków firmy Freedman, pochodzących z niewłaściwego wykonywania kontraktu.

Komisja Badawcza uważa, że sposób załatwienia przez władze amerykańskie w stosunku do firmy Freedman - strat obliczonych przez Delegaturę na $70,879.- jest dla strony polskiej sprawą drugorzędnego znaczenia. Komisja Badawcza straty strony polskiej, wynikłe z niewłaściwego wykonywania kontraktu przez firmę Freedman, stawia na zupełnie innej płaszczyźnie, a mianowicie nie obliczeń cyfrowych, lecz niemożliwych do cyfrowego ujęcia strat ludności polskiej w Rosji, wynikłych z tego, iż otrzymała ona odzież w gorszym stanie i jakości, niż mogła i powinna była otrzymać.

New York, dn.27 października, 1942 r.

KOMISJA BADAWCZA

Przewodniczący: Zygmunt Karpiński

Dr. Zygmunt Karpiński

Członkowie:

Dr. Stanisław Kirkor

Heliodor Sztark

H 234 85

THE LIBRARY OF CONGRESS

THE LIBRARY OF CONGRESS

HECKMAN
BINDERY INC.
JUN 85
N. MANCHESTER,
INDIANA 46962

LIBRARY OF CONGRESS
0 021 017 034 0